S I D A

GLOBALA UTVECKLINGSSTRATEGIER

av

Lars Bondestam

Resultatvärdering: 39B

1977 09 01

Det är lättare att motivera det aktuella urvalet: Romklubbens andra rapport (Rom II) fyller en given plats i sammanställningen. Den och den första (Rom I , som inte ges någon utförlig presentation här med motivering nedan) har på gott och ont betytt oerhört mycket för såväl den allmänna debatten som för inspiration till ytterligare studier. Detsamma gäller Världsbankens rapporter (IBRD I och II). ILOs mycket omdebatterade Kenya-rapport (ILO II) är ingen global strategi men har givits ett mindre utrymme som komplement till ILO I, d v s som ett intressant exempel på hur generella synpunkter kan appliceras på ett enskilt land. Utöver ILO I diskuteras tre uppmärksammade studier (eller som förväntas uppmärksammas), som utkommit under 1976, nämligen Leontief's FN-rapport, RIO-rapporten (ROM III) och en latinamerikansk studie (ROM IV). Slutligen diskuteras Cocoyoc-deklarationen som en intressant föregångare till de båda senaste ROM-rapporterna. I åtminstone ett avseende är urvalet mycket snedvridet: Med undantag av ROM IV är samtliga redovisade rapporter produkter från Europa och USA. Strategier från andra delar av världen, i synnerhet Sovjetunionen, Östeuropa och Japan, har inte gått att få tag på (med undantag av den diffusa sovjetiska modellen, "icke-kapitalistisk utveckling"). Huruvida urvalet i övrigt är representativt eller ej överlåtes åt läsaren att avgöra.

En sammanställning av de nio behandlade tunga strategierna återfinns i tabell 14. De sammanfattas nedan:

Tillväxtens gränser (ROM I) bygger på en systemdynamisk modell, utarbetad av Jay Forrester (World Dynamics). Världen behandlas som en enhet. Målsättningen är att genom övergång till "global jämvikt" stoppa den tillväxt som är i konflikt med naturen. Rapporten är ett lagarbete vid MIT med deltagande av 17 forskare. Projektet finansierades av Volkswagen-stiftelsen.

Mänskligheten vid vändpunkten (ROM II) bygger på en system-dynamisk modell med spelsimulering. Motsättningar mellan tillgång och efterfrågan på resurser leder till motsättningar mellan regioner och mellan stater, som hotar undergräva freden. Målsättningen är en övergång från den rådande "odifferentierade" tillväxten till "organisk" tillväxt. Detta är ett lagarbete med ett femtiotal forskare från nio länder, lett av Mihajlo Mesarovic och Eduard Pestel. Projektet finansierades av Volkswagen-stiftelsen.

Pearson-rapporten (IBRD I) är det populära namnet på den av Lester Pearson ledda studien av utvecklingserfarenheter och -utsikter, som genomfördes på Världsbankens uppdrag. Efter omfattande deskriptiva studier av situationen i de olika perifera regionerna samt i

ett antal utvalda u-länder rekommenderas mer och effektivare kapitalöverföringar i form av bistånd och investeringar. Världsbankens roll vid dessa överföringar betonas.

Världsekonomins framtid (FN) är en bakgrundsrapport av enbart kvantitativ natur till den FN-studie i miljöfrågor som igångsattes 1973. Avsikten var att diskutera den konflikt som råder mellan hänsynen till gränser för resursuttag och nödvändigheten av ökad tillväxt i periferin, men miljöfrågor berörs endast sekundärt i rapporten. Den rådande ekonomiska världsordningen ifrågasätts som ett medel att minska klyftan mellan centrum och periferin och en ny ordning rekommenderas. Studien är ett lagarbete med 37 forskare, lett av Wassily Leontief. Den bygger på hans input-output-modell. Projektet är i huvudsak finansierat av den nederländska regeringen.

Att skapa en ny världsordning (ROM III) diskuterar den rådande världsordningen, i första hand m a p motsättningarna mellan centrum och periferi. Den utgår i sina rekommendationer från den nya ekonomiska världsordningen, som den formulerats i bl a 77-gruppens dokument och i resolutioner från FNs sjätte och sjunde extra generalförsamling. Målgruppen är primärt de fattigaste människorna i periferin och strategin syftar att nå dessa bl a genom en förstärkning av periferins förhandlingsstyrka gentemot centrum. Studien är ett lagarbete med 23 forskare och politiker, där Jan Tinbergen fungerat som koordinator. Projektet finansierades av den nederländska regeringen.

Tillväxtens fördelning (IBRD II) är ett samarbete mellan Världsbanken och Institute of Development Studies (Sussex), utfört på den förras uppdrag. Denna deskriptiva och analytiska studie koncentreras på ojämlikheterna inom periferin och diskuterar olika medel att via överföringar av konsumtion och investeringar öka jämlikheten. De politiska förutsättningarna för sådana överföringar diskuteras förhållandevis ingående.

Arbete, tillväxt och basbehov (ILO I) skrevs som underlag för ILO-konferensen 1976. Den är i långa stycken en upprepning av IBRD II och kommer också fram till i stort sett samma slutresultat som denna, men diskuterar mer utförligt arbetslöshet och sysselsättningsfrågor. Den bygger även till stora delar på ILO II.

Arbete, inkomster och jämlikhet (ILO II) återges här som exempel på en strategi för ett enskilt land. Denna mycket detaljerade studie av Kenya utfördes 1971 - 72. Den kenyanska ekonomins snabba tillväxt har inte kunnat förhindra ojämlikhet, arbetslöshet och underbetalning. Det påvisas att omfördelning av resurserna är en förutsättning för ytterligare tillväxt och för ett stabilt politiskt-ekonomiskt klimat. Underlåtenhet att minska ojämlikheterna kan leda till en politisk kris.

Katastrof eller nytt samhälle (ROM IV) är en latinamerikansk reaktion på ROM I och II. Den utgår ifrån att alla människors basbehov kan tillfredsställas, men ojämlikheterna inom respektive region måste utjämnas. De socio-politiska begränsningar som finns kan endast elimineras genom en övergång till socialism. Den matematiska modellen, som bygger på optimeringsteknik, lever emellertid inte upp till den idémässiga modellens radikalism. Detta är ett lagarbete med 19 latinamerikanska forskare, lett av Amilcar Herrera. Projektet finansierades av International Development Research Centre i Ottawa.

Cocoyoc-deklarationen (Cocoyoc) antogs av 33 deltagare vid ett UNEP/UNCTAD-symposium i Cocoyoc, Mexico, oktober 1974. Den korta och kompakta texten utgörs av en analys av mänsklighetens belägenhet samt definierar utveckling i termer av förbättringar för de fattiga och förordar minskat globalt beroende och ökad självtillit. Därutöver föreslås ett antal åtgärder på det internationella planet.

De tunga strategierna återges här i en viss ordning: De första, i synnerhet ROM I och II, är utpräglade krisprofetior. IBRD I, FN och ROM III förhåller sig mer neutrala vad gäller krisrisker alternativt förhoppningar om snabb utveckling i periferin. IBRD II, ILO I och II samt ROM IV betonar i stället ojämlikteterna inom periferin som det främsta hindret för utveckling. Cocoyoc, slutligen, kopplar dessa ojämlikheter till periferins beroende av centrum. I den ordning strategierna tas upp här uppvisar de en ökad betoning av motsättningarna inom periferin, en ökad betoning av de politiska realiteterna bakom underutveckling och utveckling, samt i viss mån ökad optimism. En jämförelse mellan de fyra Rom-rapporterna eller mellan de två världsbanksrapporterna antyder att detta även är en tidsmässig trend. Vi skall inte våga oss på att extrapolera denna trend in i framtiden.

Med denna ökade optimism ställs också ökade krav på politiska förändringar: De fem första strategierna begränsar sig i rekommendationerna till globala åtgärder inom det kapitalistiska systemets ramar, i form av minskad tillväxt eller ny ekonomisk världsordning, medan de övriga i varierande grad lägger större vikt vid strukturella förändringar, såsom minskad ojämlikhet inom länder och övergång till olika former av socialism. Här råder också en intressant korrelation mellan denna ordning och hur författarna ser på sina strategier som politiska dokument: i de fem första, i synnerhet ROM I och II, betonas att studierna är "vetenskapliga" och "objektiva", medan det i synnerhet i IBRD II och ROM III och IV betonas att studierna är normativa och att

resultaten inte kan separeras från författarnas värderingar. Det är överflödigt att påpeka, vilket också framgår senare, att graden av objektivitet är oberoende av utsagor om denna "objektivitet" samt att vetenskapliga modeller inte kan göras "mer vetenskapliga" eller "mer objektiva" genom att öka antalet variabler, ändra variabelsambanden eller köra modellen fler gånger i en dator. Den påstådda objektiviteten i de första tunga strategierna minskar tilltron till deras förutsägelser om framtiden och till deras rekommendationer, snarare än ökar respekten för deras vetenskaplighet. Det betyder inte att man automatiskt skall sätta större tilltro till den större opimism som karakteriserar de senare strategierna.

Tabell 14. Klassificering av tunga strategier

Namn	Förkortning	Tillkomst år	Avser tidsperioden	Geografisk uppdelning	Klassindelning (samhällsgrupper)	Behandlade motsättningar[1]	Målsättning
(Tillväxtens gränser)	ROM I	1972	1900-2100	hela världen	ingen	människan-naturen	nolltillväxt
Mänskligheten vid vändpunkten	ROM II	1974	1975-2025	10 regioner	ingen	människan-naturen (cent.-per.)	"organisk tillväxt"
Pearson-rapporten	IBRD I	1969	1970-1980	allmänt och regionstudier	ingen	centrum-periferi	effektivare kapitalöverföringar till periferin
Världsekonomins framtid	FN	1976	1970-2000	15 regioner	ingen	centrum-periferi	ny ekonomisk världsordning
Att skapa en ny världsordning	ROM III	1976	allmänt	allmänt	rika-fattiga nämns	centrum-periferi (inom per.)	"humanistisk socialism"
Tillväxtens fördelning	IBRD II	1974	allmänt	8 regioner	inkomstklasser	inom periferin (cent.-per.)	ökad jämlikhet inom periferin genom överföring till fattiga
Arbete, tillväxt och basbehov	ILO I	1976	allmänt	allmänt	arbetslösa, fattiga; 20 % fattigaste	inom periferin (cent.-per.)	ökad jämlikhet inom periferin genom överföring till fattiga och ökad sysselsättning
Arbete, inkomster och jämlikhet	ILO II	1972	allmänt	Kenya (exempel)	omfattande indelning	inom periferin (Kenya, ex.)	ökad jämlikhet genom omfördelning och ökad sysselsättning
Katastrof eller nytt samhälle	ROM IV	1976	1960-2060	4 regioner	är utgångspunkt för strategin	inom periferin (cent.-per.)	socialistisk planekonomi, total jämlikhet m.a.p. basbehoven
Cocoyoc-deklarationen	Cocoyoc	1974	allmänt	allmänt	maktaspekter disk.	samtliga	strukturella förändringar, självtillit

1. Behandlade motsättningar inom parentes avser sådana motsättningar som även diskuteras men som underordnas de övriga.

10 PARTURIUNT MONTES, NASCETUR RIDICULUS MUS[1)]

10.1 Tillväxtens gränser (ROM I)*

Denna första rapport, som utarbetades för Rom-klubben, har kritiserats hårt på en mängd punkter. Det finns här ingen anledning att upprepa detaljerna i denna kritik.[2)] Ett par aspekter skall dock nämnas, vilka motiverar att rapporten här inte tas upp som tung strategi (däremot hänvisar vi till ROM I i andra sammanhang i texten):

För det första behandlas världen i modellen som en homogen enhet, där alla individer förutsätts konsumera lika mycket. Någon distinktion görs ej mellan regioner av olika utvecklingsgrad. Global jämvikt, som syftar till eller innebär status quo, kan t o m ses som ett negativt bidrag till periferins utveckling. Den indiske ambassadören Jha i Washington fick medhåll från ett flertal u-landspolitiker när han med referens till ROM I framhöll att "De fattiga länderna i världen skulle glida ned i konstant hunger och de rika länderna skulle använda mineraler och andra resurser i de fattiga länderna för att upprätthålla sin höga konsumtion". Det faktum att rapporten helt koncentrerar sig på motsättningarna mellan "människan och naturen" gör den således inte bara ointressant utan t o m utvecklingsfientlig ur u-ländernas synvinkel.

För det andra är ROM I's bidrag till ökad förståelse av världen begränsad till dess roll som väckarklocka och som initiativtagare till ett flertal utredningar av den här typen. Den gjordes känd och omdebatterad genom den PR som följde den (bl a sändes 15 000 exemplar till politiker och andra ledare världen över). Författarna har mycket höga tankar om sin modell (se figur 12):

---

1) Betyder ungefär "bergens rörelse föder bara en löjlig mus" (från fabeln Berget och musen).

2) En god sammanfattning återfinns i Debatten kring " Tillväxtens gränser", i vilken även återfinns en omfattande bibliografi. Se speciellt H S D Cole m fl, Thinking about the Future, A Critique of the Limits to Growth. Se även J Galtung, Ekologi och klasspolitik, och Beckerman (1974), sid 111 - 112, 129, 199 och 201. För en synnerligen intressant bakgrundsteckning till ROM I samt en diskussion kring dess värderingar, se S Schwarz, "Apokalyps och Karisma". Än se'n då...., sid 48 - 61.

* Dennis L Meadows m fl, Tillväxtens gränser, en rapport utarbetad för Rom-klubbens projekt "Mänsklighetens situation", Bonniers, Stockholm 1972 (originalets titel: The Limits to Growth, Club of Rome 1972).

Figur 12. Världen i modellform, enligt Tillväxtens gränser (sid 98 - 99)

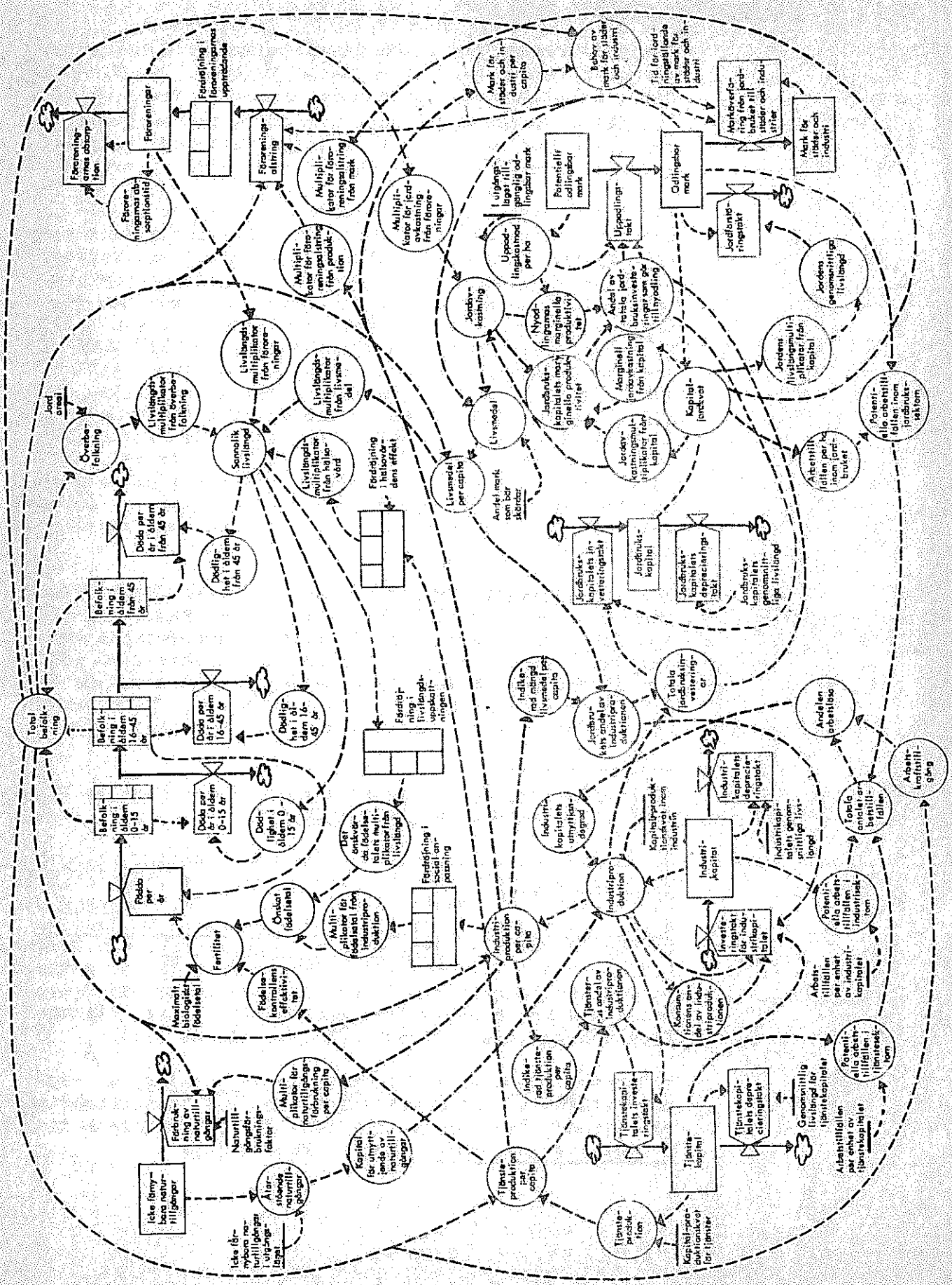

"Tyvärr finns det ingen perfekt modell som kan brukas för att utforma dagens viktiga åtgärder. För ögonblicket har vi bara ett alternativ till vår modell, som är grundad på partiell kunskap, nämligen lösare modeller som vilar på den behandling av ofullständig information och intuition som brukar ligga bakom de flesta politiska beslut" (sid115 - 116).[1]

Detta och andra liknande pretentiösa påståenden i boken har vederlgats av såväl kritiker som av andra modeller. ROM I har ersatts och kompletterats av nya "strategier" och därmed också spelat ut sin roll. Vi skall här i stället koncentrera oss på de uppföljningar som har gjorts av rapporten.

10.2 Mänskligheten vid vändpunkten (ROM II)

Den otillräckliga modellen i ROM I föranledde systemteoretikern vid Massachusett's Institute of Technology (MIT), Mihajlo Mesarovic, och den tyske vetenskapsmannen och ledamoten av Volkswagen-stiftelsen, Eduard Pestel, att tillverka något bättre. På Rom-klubbens uppdrag och med "generöst stöd från Volkswagen-stiftelsen" (sid 9) igångsattes det projekt som ledde fram till Mänskligheten vid vändpunkten.

En stor del av rapportens utrymme upptas av påminnelser om dess egen fullkomlighet: Allt det som saknas och ej tas hänsyn till i ROM I återfinns här. Rapporten innehåller den hittills mest fulländade modell för en förståelse av "världen som ett system, d v s som en samling sinsemellan agerande och inbördes beroende delar" (sid 8). Författarna gör anspråk på att "ta hänsyn till alla tillgängliga data i alla relevanta vetenskapliga discipliner" och hög grad av exaktheet har uppnåtts, ty "I vår modell lagras omkring 100 000 samband i datorn, jämfört med några hundra i andra välkända världsmodeller" (sid 47). Rapporten sägs vara helt opolitisk: "Ett nyckelelement som skiljer vår studie från många andra som behandlar mänsklighetens framtidsutsikter och alternativ är ju att vår undersökning inte vilar på ideologiska överväganden d v s på verbala slutsatser, utan på vetenskaplig metodologi och verkliga data" (sid 50). Slutsatserna manar till omedelbar aktion, ty "Vi tror att om frågorna som behandlas i denna bok inte löses kommer ingen avrustning i anda och vapen att äga rum, och olikheterna i världen driver till sist mänskligheten över randen till oåterkallelig förstörelse" (sid 12 - 13).

Dessa inledande omdömen, som faktiskt är författarnas egna, ger en falsk förespegling av fulländning. Den "veteskapliga exaktheten" upphöjs till ett objektivt förnuft. "Vetenskapen" får i boken ersätta de politiska

1) Det är anmärkningsvärt att det skulle dröja ytterligare tre år innan modellen offentliggjordes i detalj.

*) Mihajlo Mesarovic och Eduard Pestel, Mänskligheten vid vändpunkten, den andra Rom-rapporten om människans situation, Bonniers, Stockholm 1975 (originalets titel: Mankind at the Turning Point, 1974).

och ideologiska överbyggnaderna, eller ställs helt enkelt över dessa. I en mycket kritisk recension av ROM II har Gunnar Adler-Karlsson sökt förklara dessa tendenser till meritokrati (elitstyrning).[1] Ett skäl skulle kunna vara, menar han, att man sökt undvika kontroversiella ämnen av ideologisk natur när projektet lades fram vid konferensen vid det rysk-amerikanska International Institute of Applied Systems Analysis (IIASA) i Laxenberg utanför Wien. En annan förklaring kan vara att boken publicerats på engelska av Reader's Digest, som Adler-Karlsson menar specialiserar sig på amerikansk elitpropaganda. En tredje möjlighet kan vara att författarna helt enkelt är politiskt naiva.

10.2.1 Från odifferentierad till organisk tillväxt

En nyckelsats i ROM II, med referens till rapportens titel, är: "Mänskligheten står vid en vändpunkt i sin historia: valet mellan att gå vidare i cancerliknande, odifferentierad tillväxt eller att slå in på den organiska tillväxtens väg" (sid 22). De tre begreppen, odifferentierad tillväxt, organisk tillväxt och vändpunkt, kräver några kommentarer, emedan de har gjorts till utgångspunkter för hela resonemanget i boken. Stora krav måste därför ställas på de definitioner som tilldelas begreppen. Om dessa krav inte uppfylls kommer resonemanget följaktligen att framstå som innehållslöst.

Den ekonomiska tillväxten förklaras genom liknelser med naturen. I den odifferentierade tillväxten sker tillväxt genom celldelning (exponentiellt) och "alla de nya cellerna (är) kopior av den första, och tillväxten ligger endast i kvantiteten" (sid 17). Odifferentierad tillväxt skulle således ej leda till kvalitativa förändringar, vilket för det första måste ifrågasättas om man återför liknelsen med naturen till människan i hennes ekonomiska och ekologiska miljö, och vilket för det andra motsägs av författarna själva senare i texten. Denna oklara beskrivning av den odifferentierade tillväxten förklaras av att de inte redovisar de krafter som styr denna tillväxt. De förordar ändå inte icke-tillväxt, ty de betonar - och detta är det andra viktiga elementet i beskrivningen av den odifferentierade tillväxten, där ROM II skiljer sig från ROM I - att världen är ingen likformig enhet, världen kan och bör inte utvecklas till en likformig en-världsenhet, samt tillväxt och utveckling låter sig ej mätas i en enda dimension för hela världen.

" I själva verket sker tillväxten i varierande takt längs olika linjer i olika delar av världen. Medan odifferentierad tillväxt antar verkligt cancerliknande former i vissa delar av världen, hotas människans själva existens i någon annan del av brist på tillväxt" (sid 20).

---

[1]) Inlägg i Sveriges Radios OBS-kulturkvarten, förmodligen 1974.

Författarna utgår ifrån att världens resurser är begränsade, att den odifferentierade tillväxten innebär en tävlan om resurser och att staters konkurrens om resurser leder till konflikter. Därav drar de slutsatsen att tillväxten skapar förhållanden som leder till konflikter, t o m mycket allvarliga sådana, ty de kommer att "störta världen ned i det nukleära krigets helvete" (sid 83) och mycket annat.

"En rättvisare långsiktig fördelning av de totala världsresurserna skulle kräva att de industrialiserade regionerna satte stopp för ytterligare överutveckling genom att godta gränser för förbrukningen av ändliga resurser... Om vi inte lär oss denna läxa i tid kommer det att uppträda tusentals desperados som terroriserar dem som nu är 'rika', och till sist kommer nukleär utpressning och terror att förlama ytterligare organiserad utveckling" (sid 83).

Periferin framställs som beroende av centrums vilja att bistå till utveckling och därmed också beroende av centrums fortsatta ekonomiska stabilitet. Centrums uppnådda utvecklingsnivå skall dock ej höjas men väl skyddas mot våld från de som har det sämre. Obalansen i det ömsesidiga beroendet mellan centrum och periferi framställs som bistånd kontra repressalier. Rapporten måste därför i första hand ses som en världsplan vars yttersta målsättning är att säkra centrums framtida överlevnad, medan den i dag dominerande utsugningen av fattiga tycks ointressant eller irrelevant för författarna (därmed inte sagt att de inte skulle diskutera fattigdomen som symtom). Deras beskrivning av "världssystemet" har anpassats efter världsmodellens kapacitet, d v s efter deras eget val av variabler och variabelsamband. Oavsett dess vetenskapliga kvaliteter är rapporten därför ett politiskt manifest.

Den organiska tillväxten, däremot, fortgår enligt en huvudplan, enligt vilken "cellernas differentiering är bestämd av de olika organens behov, storlek och form, och följaktligen är deras tillväxtprocesser bestämda av deras funktion, vilket i sin tur beror på hela organismens behov" (sid 20). Emedena det inte finns någon tendens till denna typ av tillväxt i människans värld, måste "huvudplanen än så länge arbetas fram genom att de folk som bildar världssystemet träffar sitt val" (sid 22). Förenklat skulle det kunna uttryckas i det något triviala: Om inte naturen styr världens ekonomi så måste människan göra det (LB). Författarna hyser dock allvarliga tvivel om att "mänskligheten har visdomen och viljestyrkan att frambringa en sund strategi för denna övergång (till organisk tillväxt)... - såvida övergången inte framtvingas" (sid 22).

Den sista reservationen ställer rapporten i en intressant dager. Om författarna saknar illusioner beträffande sina

möjligheter att övertyga beslutsfattare att en kris är att vänta mot slutet av seklet, kan det ligga nära till hands att överdriva krisens verkningar och/eller att lägga denna tänkta kris betydligt närmare i tiden, så nära att den uppfattas som omedelbart förestående och därmed framtvingar en aktion från politikernas sida. Det mått av självuppfyllande profetia som finns i ROM II skiljer den inte på något sätt från övriga krisprofetior.

Vändpunkten i mänsklighetens historia togs upp från olika utgångspunkter redan av Malthus, Ricardo och Marx, men den ekonomiska strukturen har sedan dess inte förändrats annat än till de yttre formerna (LB). Behovet av strukturella förändringar torde inte förnekas, men varför står "mänskligheten vid en vändpunkt i sin historia" just i dag? Rapporten ger inget klart besked om detta, förutom att författarna hävdar att "den nuvarande höga absoluta produktionsnivån, i kombination med en hög tillväxttakt, ställer större krav på framtidsplanering i dag än för t ex 40 år sedan, ty världssystemets dynamik kräver 20 år eller mer för att förändringarnas effekter skall kunna mätas exakt och framstå klart" (sid 29) och "I en exponentiellt växande situation sker förändringarna på mycket kortare tid än förr. Om t ex den årliga ekonomiska tillväxten är 3,3 %, kommer de kommande 16 åren att medföra samma förändring som de senaste 40 åren" (sid 44). Påståendet är helt tomt, vilket torde framgå av en sats som t ex "Utvecklingen i Europa mellan 1960 och 1976 medförde samma förändring som utvecklingen mellan 1920 och 1960" (LB). Det betyder givetvis ingenting. Det hindrar inte att andra bevis för vändpunkten kan härledas, men dessa återfinns inte i ROM II.[1)]

I en diskussion av krisernas orsaker, d v s av den odifferentierade tillväxtens dynamik, menar man att medan kriserna förr hade ett "negativt ursprung" (de styrandes onda avsikter, naturkatastrofer) har de i dag ett "positivt ursprung": "De är följda av handlingar som från början stimulerades av människans bästa avsikter" (sid 24). Så t ex har den höjda energikonsumtionen för människans standardhöjning lett till dagens energikris, befolkningskris följde på den lovvärda strävan att stärka familjen och samhället med många barn, sjukdomars bekämpande var "ett ädelt mål" men det ledde likaså till befolkningskris, människans tämjande av naturen för sitt eget bästa resulterade i miljökris. "Människans bästa avsikter" är här ett nyckelbegrepp, men vi får inte veta vilken människa som avses och inte heller för vem (i vems intresse) dessa handlingar begåtts. Detta undanträngande av motsättningarna inom centrum respektive inom periferin karakteriserar författarnas framställning. De betonar

---

1) Tanken att vi är vid en vändpunkt återkommer hos flertalet engagerade världsproblemlösare, t ex hos Barry Commoner redan i början av 60-talet: "I egenskap av biolog har jag kommit till följande slutsats: Vi har nått en vändpunkt i människans liv på jorden". (Science and Survival, N.Y. 1963).

att "Det är vår avsikt att i denna bok analysera krisema i världsutvecklingen i konkreta i stället för i abstrakta termer. Annars blir våra analyser bara ännu en akademisk övning på vilka det inte råder någon brist" (sid 28). Med "abstrakt analys" avses här uppenbarligen en analys av krisernas underliggande orsaker, medan med "konkret analys" skall förstås krisernas förlopp, d v s den odifferentierade tillväxtens kvantitativa utseende. (LB). Strategins angreppsmål är krisernas symtom, ej deras orsaker.

Beträffande målsättningen betonas att "Vad som behövs är en inre omstrukturering av systemet för att återställa det "normala" tillstånd där subsystemen är inbördes harmoniska så att vart och ett av den genom att lösa sina egna problem bidrar till lösningen av det hela. En sådan omstrukturering leder till organisk tillväxt" (sid 67-68). Betoningen av "en inre omstrukturering av systemet" saknar förankring i den konkreta strategi som redovisas. Detta framgår vid redovisningen av "nord-syd-strategin (se nedan), men först **skall ett exempel ges från** diskussionen om energi- och oljekrisen.

Oljan som källa till såväl energi som till konflikter diskuteras ingående. Endast två aktörer finns med i spelet om oljan, nämligen producenterna (oljeländerna) och konsumenterna (**importländerna**). **Oljebolagen bereds ingen** plats i scenarierna - de nämns över huvud taget inte. Författarna kommer fram till att globalt samarbete (definierat som "ömsesidigt beroende") i oljehandeln erbjuder bättre villkor för alla parter än lösningar som baseras på konflikter - ett icke oväntat resultat. Det framgår ej vilken roll förlorarna d v s oljebolagen och övriga finansintressen, kommer att spela i detta samarbete - eller om de ens kommer att acceptera spelets regler. Med prisregleringsmekanismen kan kriserna styras och undvikas, ty

"De 'gynnsammaste' priserna och den bästa ökningstakten skiljer sig för varje vara (slutsatserna gäller inte bara olja utan alla ändliga resurser - LB), men det finns en optimal nivå för alla som bör fastställas och sedan upprätthållas över hela världen av alla deltagare i världssystemet, om det skall bli möjligt att undvika de världsekonomiska kriser som orsakas av resursbegränsningar" (sid 114).

Utöver satsning på solenergi kan energikrisen således lösas genom "globalt samarbete" och med "optimala priser". Detta är den organiska tillväxten konkretiserad på energi- och resursområdet. Det kapitalistiska systemet bibehålls intakt och "den inre omstruktureringen av systemet" begränsas till ett överförande av beslutsfattande om optimala priser etc till övernationella organ.

Världsmodellen

Världsmodellen kan sammanfattas i följande fem punkter:

1. Författarna pläderar för ett holistiskt angreppssätt, de menar sig anlägga en helhetssyn på den frantida utvecklingen: "Allt tycks bero av allt annat" (sid 34). Denna s k systemansats har de fulländat till en totalsystemansats, som innehåller följande komponenter: Individuella attityder, socialpolitiska förhållanden, befolkning, ekonomi, jordbruksteknologi och ekologi. Dessa komponenters innehåll och samband har diskuterats mer ingående i bakgrundsrapporterna till ROM II[1]) än vad som varit möjligt att redovisa i själva slutrapporten.[2])

2. Två motsättningar behandlas, nämligen mellan centrum och periferi (klyftan mellan "norr"och "söder", rika och fattiga), samt "mellan människan och naturen". De båda motsättningarna interagerar i modellen, men författarna betonar att nödvändigheten av utveckling i periferin inte får underordnas "naturens krav": "Att växa eller inte växa är varken en väldefinierad eller en relevant fråga förrän platsen, innebörden och föremålet för växandet och tillväxtprocessen själv angivits" (sid 16). Modellen ger dock inget svar på vad tillväxten i periferin skall innehålla, annat än industriinvesteringar och ökad jordbruksproduktion. Motsättningen "mellan människan och naturen" löses genom att människan lever i harmoni med naturen i stället för att erövra den.

3. Världen är uppdelad i tio regioner (se karta A, figur 13). Varje regionuppdelning av världen torde vara sårbar för kritik och så även denna. I huvudsak är uppdelningen ekonomisk, såväl vad gäller utvecklingsnivå som ekonomiskt sytem (t ex marknads- kontra planekonomi), medan region 7 snarare baseras på etniska överväganden. Uppdelningen är alltför statisk, såtillvida som regionala karakteristiska torde förändras under det kommande halvseklet. De eventuella likheter som t ex råder mellan Australien och Sydafrika i dag (region 4) gäller förmodligen inte om ett par decennier.

4. Regionmodellerna är uppbyggda av strata, som är förbundna med varandra i en världssystemmodell (se B, C och D, figur figur 13). En fullständig integration av alla dessa strata krävs för att förstå världssystemet och lösa världsproblemen.

5. Ett flertal datorsimuleringar genomförs. De berör områdena u-landsbistånd, befolkningsstorlek, oljehandeln, livsmedelsförsörjningen och kärnenergin. Inom varje

1) Tjugoåtta vetenskapliga uppsatser och tekniska rapporter som presenterades vid konferensen i april-maj 1974 vid IIASA i Laxenburg, Österrike.

2) Komponenterna i ROM II är betydligt mer omfattande än de fem variabler som undersöks i ROM I. ROM I's fem variabler är: Totalbefolkning, industriproduktion per capita, livsmedelsproduktion per capita, föroreningsgrad som uttrycks i multipel av 1970 års nivå, och naturtillgångar som uttrycks i den bråkdel av 1900 års resurser som återstår.

Figur 13

Kort om datormodellen för världssystemet

(A)

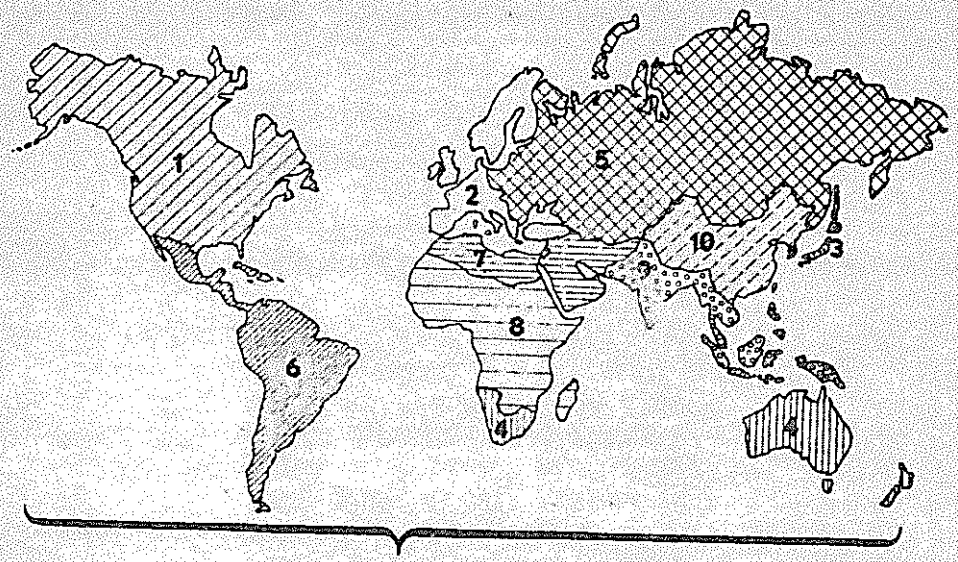

(B)

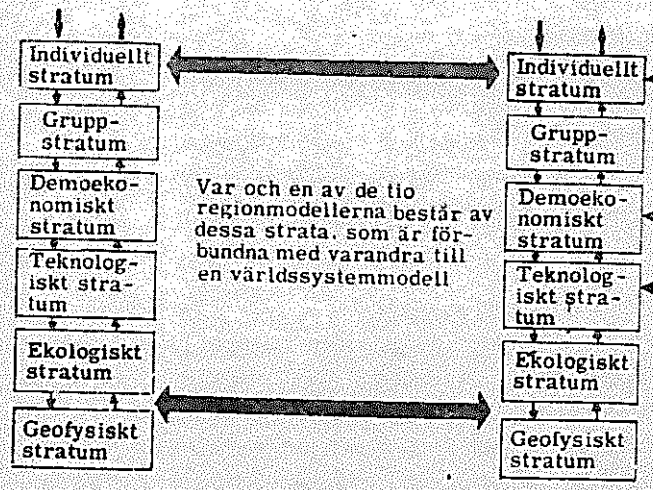

Var och en av de tio regionmodellerna består av dessa strata, som är förbundna med varandra till en världssystemmodell

(D) **Förenklat exempel av det vertikala sambandet mellan strata**

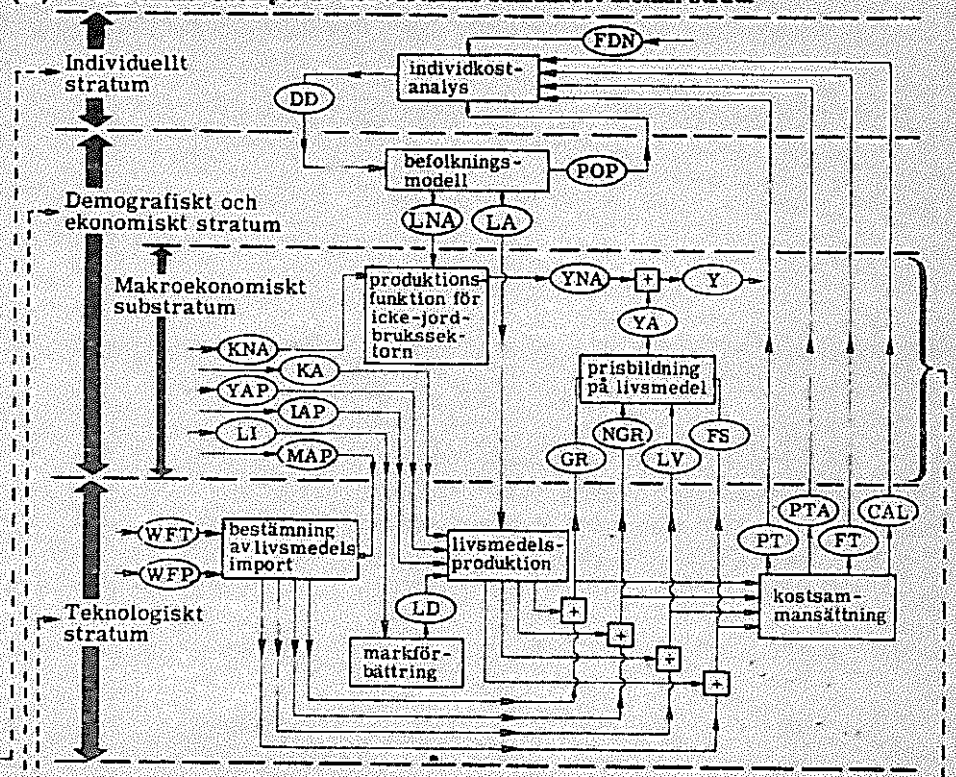

(C) **Ekonomisk modell**

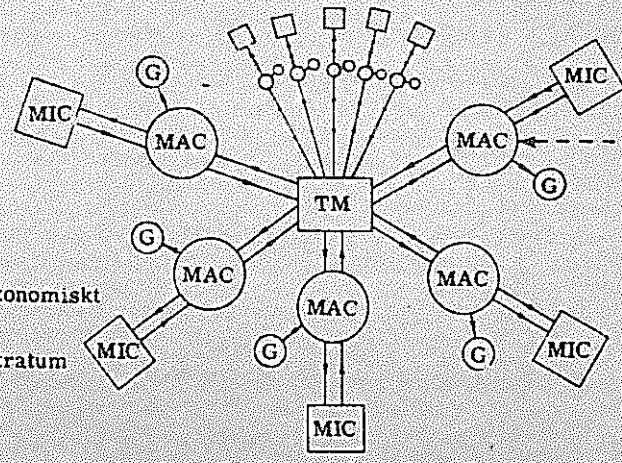

MIC = regionalt mikroekonomiskt substratum
MAC = regionalt makro-ekonomiskt substratum
G = bruttoregionprodukt
TM = handelsmatris

(Ur mänskligheten vid vändpunkten, sid 58 - 59)

Tabell 15. Scenarier för bistånd, befolkning och livsmedel.

	BISTÅND (för att nå Tinbergen-målet[1]) år 2025 (scen. 2,3,4) Se figur 15, 16 och 17, sid 144-5	BEFOLKNING Se figur 18, sid 146	LIVSMEDEL (med betoning på Sydasien, dvs region 9) Se figur 19, sid 146
1. Standardscenariet (extrapolering av det historiska utvecklingsmönstret	Biståndets relativa nivå förblir i det närmaste konstant. Klyftan mellan i- och u-länder består oförändrad.	Befolkningsstorleken mer än tredubblas fram till år 2025.	Även med mycket optimistiska förutsättningar om framtidens jordbruksproduktion stiger proteinbristen kontinuerligt och kommer i Sydasien år 2025 att nå 50 m ton/år. Importbehovet på 500 m ton spannmål/år blir orealistiskt.
2. Andra scenariet	Ökad biståndssatsning under 50 år, 1975-2025. Totalt ackumulerat bistånd: $ 7.200 miljarder	Effektiv familjeplanering (FP) påbörjas år 1975, som syftar till jämviktsnivå i fruktsamheten[2]) år 2010. Befolkningsjämvikt uppnås år 2050. 6,27 miljarder människor i u-länderna fr.o.m. år 2050.	"Det tragiska scenariet". Som scenario 1, men ingen import av spannmål till Sydasien. Katastrofen sätter in i början av 80-talet och når kulmen ca år 2100.
3. Tredje scenariet	"Dröjsmålsscenariet". Ökad biståndssatsning under 25 år, 2000-2025. Totalt ackumulerat bistånd: $ 10.700 miljarder. Det historiska utvecklinsmönstret består alltså fram till år 2000.	Samma FP som i scenario 2, men påbörjas först år 1985. 7,97 miljarder människor i u-länderna fr.o.m. år 2100.	Målsättning: självförsörjande i livsmedel år 2025. Alla regionala investeringar förs över från industri till jordbruk. Spannmålsavkastningen når en höjdpunkt kring år 2000 för att sedan sjunka (utan industriell bas undermineras regionens ekonomi). Arbetslösheten stiger; socialt och politiskt sönderfall långt före år 2025.
4. Fjärde scenariet	Ökad biståndssatsning under 25 år, 1975-2000. Därefter behövs inget bistånd. Totalt ackumulerat bistånd: $2 500 miljarder.	Samma FP som i scenario 2, men påbörjas först år 1995. 10,17 miljarder människor i u-länderna fr.o.m. år 2100.	Effektivare FP, jämvikt i fruktsamhetstalet på 15 år. Livsmedelsimport kan ej undvikas men endast ca 1/5 av importen i scenario 1.
5. Femte scenariet	—	—	Optimering av övriga scenarier. Se text.

1. Tinbergen-målet är en minskning av inkomstklyftorna mellan i- och u-länder, från 20:1 till 5:1 (tropiska Afrika och Sydasien) respektive från 5:1 till 3:1 (Latinamerika).

2. "'Jämviktsfruktsamhetstal' anger den takt som, om den blir oförändrad, skulle leda till jämvikt i befolkningsnivån efter en lämplig övergångsperiod (ca 40 år - LB), dvs det totala antalet personer kommer sedan att förbli konstant vid befolkningsjämviktsnivån, förutsatt att dödlighetstalen inte heller förändras" (sid 71).

Figur 14. **Klyftan mellan regionerna, framskriven från den historiska utvecklingen**

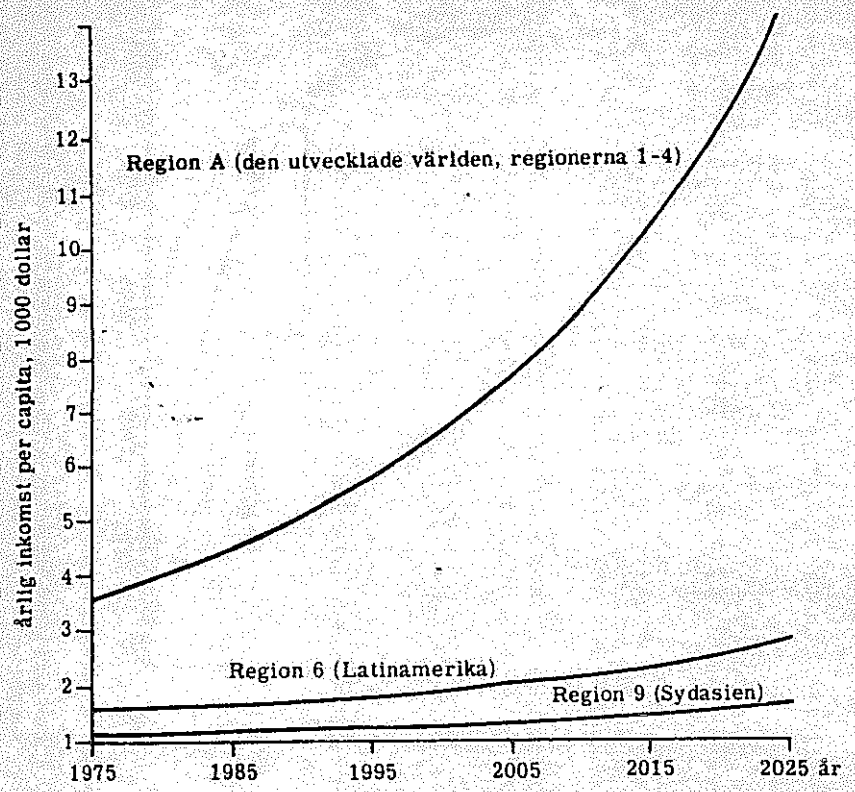

Scenario 1: Diagrammet visar den enormt ökande ekonomiska klyftan, i synnerhet i absoluta inkomstsiffror per capita, mellan de utvecklade regionerna och som exempel Latinamerika och Sydasien, under förutsättning att de nuvarande trenderna fortgår oförändrade. Till följd av den mycket stora befolkningsökningen sjunker förhållandet mellan inkomsten per capita i Latinamerika och den utvecklade världen från 1:5 till nästan 1:8 under de kommande 50 åren. I Sydasien ligger inkomsten kvar vid mindre än 5 procent av de utvecklade regionernas.

Figur 15 **Krympning av klyftan mellan utvecklade och underutvecklade regioner med hjälp av investeringsbistånd**

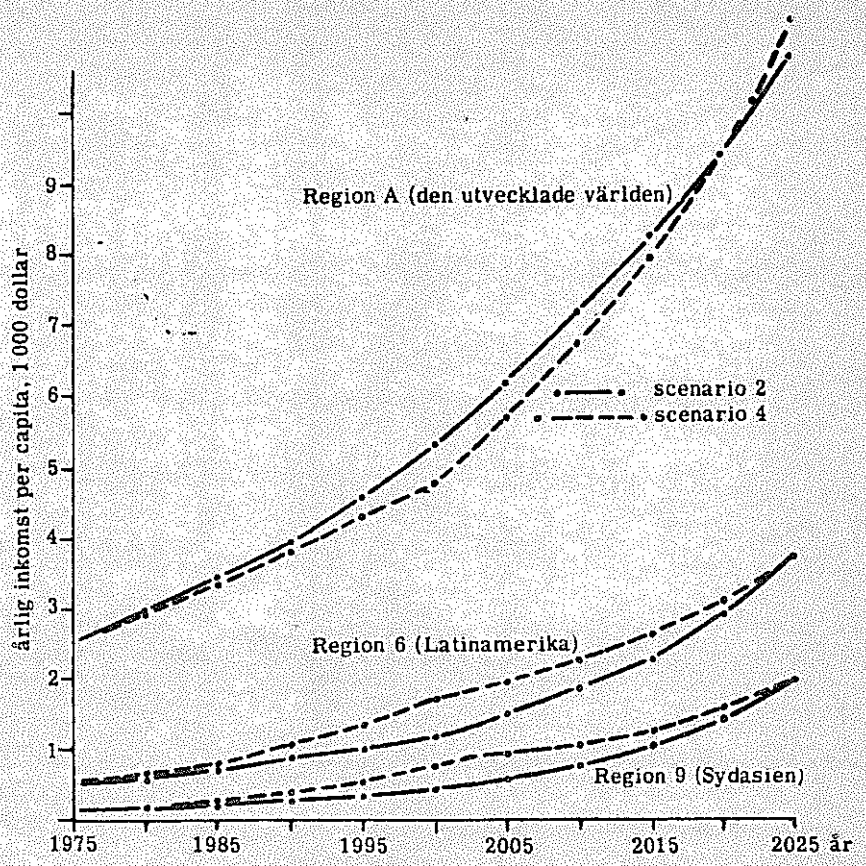

Scenario 2: Investeringsbistånd ges fortlöpande under de kommande 50 åren för att Latinamerika skall uppnå en konstant ekonomisk tillväxttakt på 7 procent och Sydasien en tillväxttakt på 8,2 procent så att därigenom den relativa inkomstklyftan år 2025 minskas till respektive 3:1 och 5:1.

Scenario 4: Samma mål nås år 2025 genom massivt bistånd som lämnas endast under de 25 åren från 1975 till 2000, och inget alls därefter. Investeringsbiståndet minskar generellt per capitainkomsten i den utvecklade världen.

Figur 16. **Totalt årligt investeringsbistånd lämnat av den utvecklade världen till Latinamerika, Sydasien och tropiska Afrika**

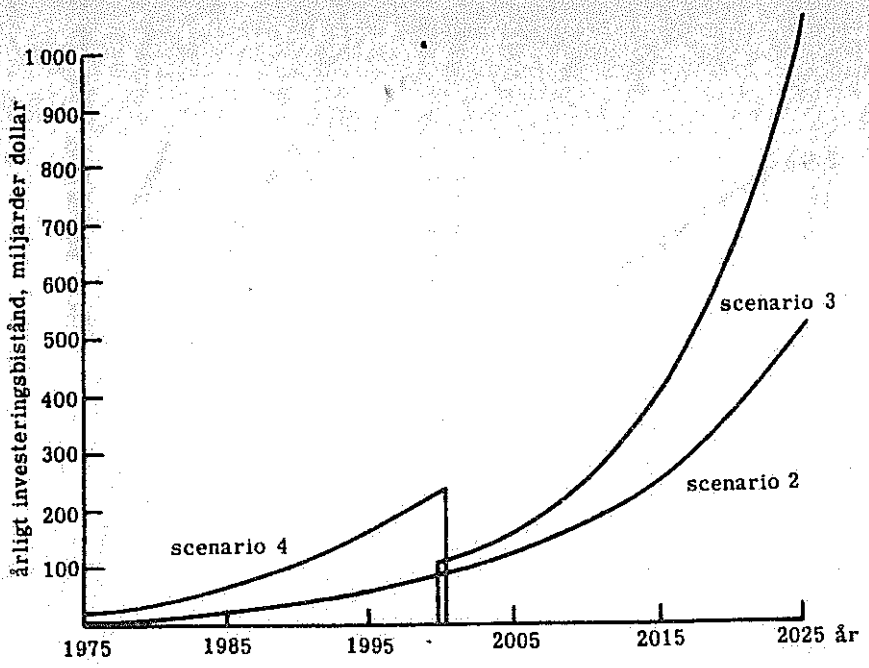

I vart och ett av de tre scenarier som behandlas här ges biståndet i syfte att skära ned den relativa inkomstskillnaden mellan de ovannämnda utvecklingsregionerna och den utvecklade världen (regionerna 1-4) till 3:1 för Latinamerika och till 5:1 för Sydasien och tropiska Afrika. I scenario 2 ges bistånd fortlöpande under 50 år, i scenario 3 uppskjuts insättningen av biståndet till år 2000, medan i scenario 4 bistånd lämnas endast under den sista fjärdedelen av detta århundrade. Den kolossala fördelen i att lämna bistånd i stor skala så tidigt som möjligt (scenario 4) är endast alltför uppenbar.

Figur 17. **Ackumulerat investeringsbistånd (1975-2025)**

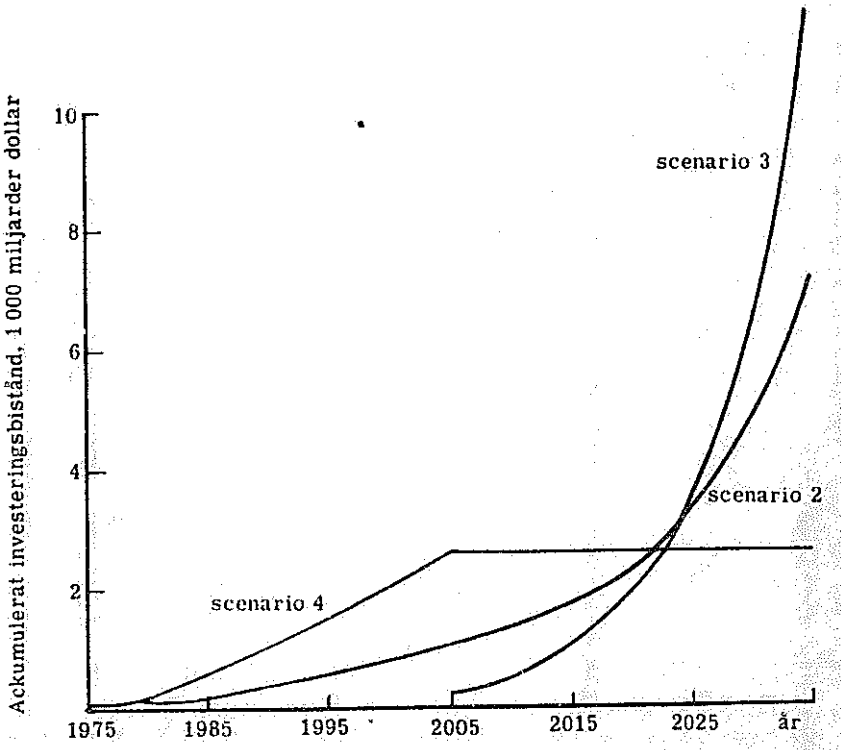

Den stora överlägsenheten hos tidtabellen för utvecklingsbistånd enligt scenario 4 är slående. Den visar hur viktigt och på samma gång kostnadsbesparande det är att hjälpa utvecklingsländerna att så snabbt som möjligt uppnå den punkt från vilken de kan växa utan ytterligare bistånd. Kostnaden för bistånd mätt med de ackumulerade investeringarna i fallet med tidiga åtgärder är mindre än en fjärdedel av kostnaden i fallet med uppskjutna åtgärder.

Figur 18 Befolkningsjämvikt för utvecklingsområdena

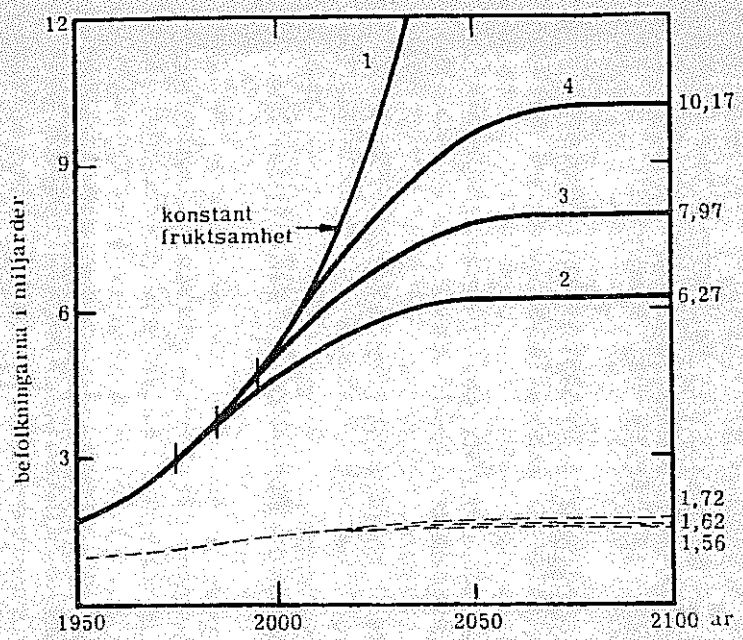

Befolkningen i utvecklingsregionerna har visat en accelererad tillväxt under 1960-talet. Om denna tillväxt fortgår (kurva 1) i den nuvarande takten, uppgår befolkningen i tredje världen till 10 miljarder redan om 50 år, och inte ens en effektiv jämviktspolitik skulle da kunna hejda befolkningstillväxten innan 20-miljarderstrecket uppnås. Detta förutsätter naturligtvis att dessa människomassor kan livnäras och vårdas så att svält, undernäring och sjukdomar inte stoppar en sådan tillväxt langt tidigare. Effekten av en jämviktspolitik som inleds 1975, 1985 och 1995 studerades, och resultaten beskrivs av de heldragna kurvorna 2, 3 och 4. Pa grund av aldersstrukturen hos befolkningen i utvecklingsländerna (se bilaga III, Aldersstruktur och befolkningstillväxt) uppnas da befolkningsjämvikt pa en niva som ligger mer än 100 procent över befolkningens storlek när en sadan politik införs. Om en politik innebärande en 35-arig overgangsperiod till jämviktsfruktsamhet införs, skulle befolkningen i utvecklingsländerna till sist uppga till 6,3 miljarder, en ökning pa omkring 110 procent jämfört med dagens siffra. (Detta bör jämföras med en endast 30-procentig ökning i den utvecklade världen, med samma jämviktspolitik, se de streckade kurvorna.) En fördröjning pa 20 ar med införande av en sadan familjeplanering skulle leda till en jämviktsbefolkning pa 10,2 miljarder, dvs. nästan 4 miljarder större och ca 3,5 ganger den nuvarande befolkningen. Beroende pa den tidpunkt vid vilken jämviktspolitiken införs förändras förhallandet mellan befolkningen i utvecklingsvärlden och i de industrialiserade länderna (se de streckade kurvorna) fran det nuvarande 2,5:1 till respektive 4:1, 5:1 eller 6:1.

Figur 19 Befolkningstillväxt och proteinsituation i region 9 (Syd och Sydostasien) för <u>standardscenariot</u>

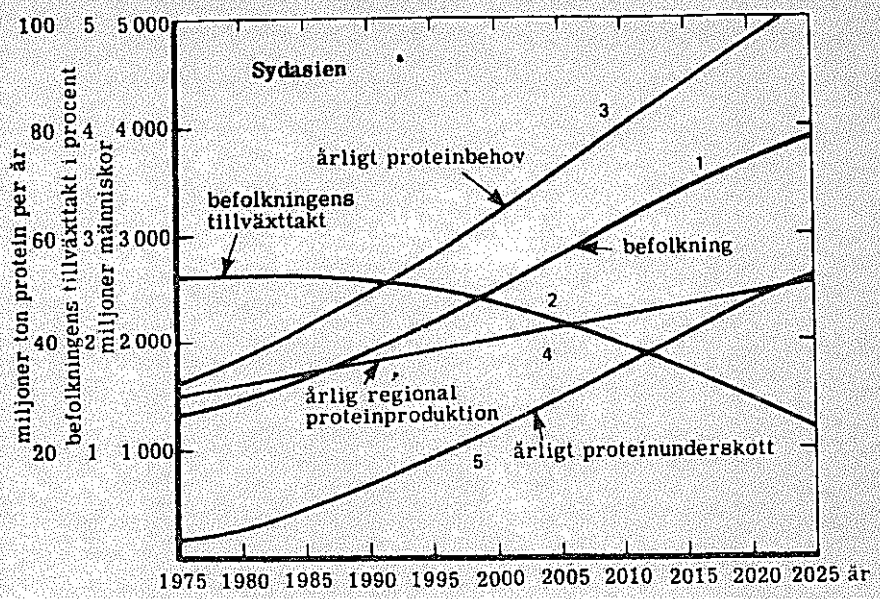

<u>Standardscenariot</u> utgår från antagandet att en familjeplanering införs som leder till jämviktsfruktsamhet på ungefär 50 år. Därigenom växer befolkningen från 1,3 miljarder 1975 till 3,8 miljarder år 2025 (kurva 1), medan tillväxttakten i denna region sjunker från något över 2,5 till 1 procent (kurva 2). Det antas vidare att befolkningen får tillräcklig näring och att därför ingen svält bromsar befolkningstillväxten. Då skulle proteinbehovet (kurva 3) i Sydasien alltmer överstiga dess egen proteinproduktion (kurva 4) så att vid slutet av 50-årsperioden proteinunderskottet (kurva 5) är större än dess egen beräknade proteinproduktion på omkring 50 miljoner ton. Den spannmålsimport som behövs för att täcka detta proteinunderskott (eftersom mer än 90 procent av allt protein som konsumeras i Sydasien är av vegetabiliskt ursprung är detta detsamma som ett kaloriunderskott) skulle stiga till omkring en halv miljard ton om året vid år 2025 och fortsätta att stiga. Denna kvantitet är dubbelt så stor som dagens spannmålsproduktion i Nordamerika, och även om den stod till förfogande för export till Sydasien skulle den resa praktiskt taget oöverstigliga transport- och distributionsproblem. Ökningen i Sydasiens regionala produktion grundas på att all potentiellt odlingsbar mark tas i anspråk och på att en stadigt stigande avkastning per ha uppnås. Dessa produktionsnivåer förutsätter en produktivitet som är jämförbar med den som åstadkoms genom införandet av förbättrade sädesslag — 'den gröna revolutionen' — på Indiens bäst bevattnade jordar, vilket troligen är ett alltför optimistiskt antagande.

område spelas ett antal scenarier upp. Det första, standardscenariet, är en "argumenterande projektion eller prognos" och visar hur kriserna utvecklas i framtiden om inget görs. I åtföljande scenarier ändras förutsättningarna (aktörer förutsätts gripa in för att styra utvecklingen). Resultaten av de olika scenarierna jämförs, varefter bästa scenario (handlingsalternativ) väljs. Scenarierna inom områdena bistånd, befolkning och livsmedel (de enda som direkt berör periferins utveckling i modellen) är sammanfattade i tabell 15.

10.2.2 Alternativa scenarier och resultat

Som framgår av tabellen diskuteras de tre komponenterna bistånd, befolkning och livsmedel var för sig i vardera fyra scenarier. I det femte livsmedelsscenariet knyts erfarenheterna av samtliga scenarier samman:

Beträffande biståndet visas att scenario 4 är överlägset, ty den msassiva kapitalöverföringen, som koncentreras till perioden 1975 - 2000, leder till en självgenererande tillväxt. Dessutom kostar det betydligt mindre än de övriga alternativen. Biståndet skall utgå i form av investeringar, ej i form av varor (med undantag av livsmedel).

Beträffande befolkningsutvecklingen visas att effektiv familjeplanering måste sättas in omedelbart, eller åtminstone så snart som möjligt. Det framgår ej om kostnaderna för denna familjeplaneringsverksamhet utgör en del av det beräknade totala investeringsbiståndet på $2 500 miljarder (scenario 4). Effektiviteten definieras med referens till målet, men ej till medlen. Vi får alltså inte veta hur ett effektivt program för familjeplanering enligt scenario 2 bör se ut. I enlighet med rapportens malthusianska syn betraktas befolkningen som en passiv nämnare vid beräkningen av den framtida genomsnittsinkomsten i de olika regionerna.

Livsmedelssituationen i Sydasien kan räddas i ett femte livsmedelsscenario om ovanstående krav på bistånd och familjeplanering uppfylls, om "problemet löses genom en global ansats", om "en balanserad ekonomisk utveckling för all regioner (tillämpas)", och "en världsomfattande differentiering av industrin som leder till ett sant globalt ekonomiskt system (genomförs)". "Endast en god kombination av dessa åtgärder kan föra till en lösning. Om någon av åtgärderna inte vidtas blir följden med visshet katastrof" (sid 142).

Författarna betonar att BNP som mått kan ifrågasättas och att statistiska data och gjorda antaganden om de kvantitativa sambanden mellan variabler inte är exakta. Därav bör följa, att slutsatser av kvantitativ karaktär är hypotetiska och endast kan tjäna som ett visst stöd åt de kvalitativa slutsatserna (LB). Dessa är:

Effektivare barnbegränsning måste införas snarast möjligt i periferin. En kraftig ökning av biståndet till investeringar i periferin måste påbörjas tidigt.

Livsmedelsproduktionen i periferin måste höjas markant.

Så ser den strategi ut, som är ett resultat av den, enligt författarnas uppgift, mest omfattande världsmodell som någonsin producerats. Det är ingen överdrift att påstå att detta är en av de mest pretentiösa och intetsägande världsmodeller som någonsin presenterats.

11 PEARSON-RAPPORTEN* (IBRD I)

"I en atmosfär av växande oro över det framtida internationella samarbetet för ekonomisk utveckling" föreslog dåvarande världsbankschefen, George Woods, 1967, en total översyn av tjugo års bistånd, dess resultat och misstag samt efterlyste bättre riktlinjer för framtiden. Året därpå uppdrog den nye chefen, Robert McNamara, åt förre kanadensiske premiärministern, Lester Pearson, att bilda en kommission med "resning och erfarenhet" för att genomföra studien. Ett antal experter tillkallades (bland dem Arthur Lewis), ett sekretariat upprättades, sammanträden hölls, utredningar gjordes, rekommendationer och slutsatser utarbetades, och efter knappt ett år, i oktober 1969, låg rapporten färdig.

Rapporten präglas såväl av ett plötsligt uppvaknande och medvetande om att BNP-tillväxt inte alltid är liktydigt med utveckling som av ett vidhållande av dellösningar av teknisk och ekonomisk natur. Receptet på kvalitativt misslyckade biståndsinsatser blev ännu mer bistånd. Rapporten utsattes för en hel del kritik för denna typ av inkonsekvenser och för dess tilltro till kapitalet som utvecklingsgenerator. Eftersom den är skriven på uppdrag av Världsbanken är det naturligt att den också försvarar banken, bl a genom att framställa dess politik som beroende av externa krafter över vilka man inte rår (t ex att skulden för misslyckanden gärna läggs på mottagarländerna samt motiveringen för höjningen av bankens låneräntor - sid 163). Även om rapporten bekräftade och sökte förklara den redan etablerade världsbanksstrategin fick den också viss betydelse för den politik som stakades ut av McNamara, men den torde i dag till stor del ha spelat ut sin roll i och med NEO, McNamaras betoning av bistånd till de 40 % fattigaste, och den senaste världsbanksstrategirapporten, Redistribution with Growth. Vi skall därför begränsa presentationen till dess viktigaste rekommendationer, utan att därmed förringa dess historiska betydelse.

11.1 Tillväxt och stagnation

Författarna är imponerade över en del av periferins framsteg under 1960-talet (egentligen fram till 1967, den senaste tidpunkten för vilken statistik förelåg), såsom BNP-tillväxten på 5 % per år, "den gröna revolutionens" frammarch särskilt i Asien, det "växande nät av landsvägar, kraftlinjer och telekommunikationer (som) håller på att förvandla utvecklingsländerna" (sid 20), tredubblingen av antalet skolbarn mellan 1950 och 1965,

---

*Lester B Pearson, Den internationella utvecklingspolitiken, rapport från en kommission tillsatt av Världsbanken, W&W, Halmstad 1971 (originalets titel: Partners in Development, 1969).

det förbättrade allmänna hälsotillståndet, den snabbt minskade dödligheten och sist, men inte minst viktigt, "att man lärt sig mycket om hur man skall styra ekonomisk utveckling och om vad som krävs för att få till stånd ekonomisk tillväxt" (sid 20). Som framgår nedan syftar det sistnämnda på de erfarenheter man vunnit främst vad gäller resursöverföringar från centrum till periferin, men med hänsyn till de rekommendationer som ges är detta både ett alltför pretentiöst och - ur periferins synvinkel - ett tvivelaktigt påstående.

Om allt varit frid och fröjd hade Pearson-rapporten aldrig kommit till och man går således igenom de områden och faktorer som uppvisar respektive orsaker stagnation eller t o m försämring. Dessa är:

a "Befolkningstillväxtens acceleration" (förmodligen avses "befolkningens ökning", emedan tillväxten faktiskt inte har accelererat), som enligt rapportens nymalthusianska tolkning frestar på absorptionskapaciteten och omintetgör en stor del av utvecklingsansträngningarna.

b Den ökade urbaniseringen, arbetslösheten och undersysselsättningen - "ett av de största samhällsproblemen och ett allvarligt hinder för framåtskridandet" (sid 66). Som orsak nämns tre faktorer: den snabba befolkningsökningen, överstimulansen av kapitalintensiv och arbetsbesparande teknik, samt de alltför höga lönerna till städernas arbetare. Dessa höga löner uppmuntrar både urbaniseringen och kapitalintensiteten, menar man. (Andra analyser hävdar dock att urbaniseringen är ett landsbygdsproblem, att städernas arbetare är underbetalda även om deras absoluta lön är större än böndernas, och att industrins kapitalintensitet har helt andra förklaringar än lönesättningen - LB).

c "Den gröna revolutionens" baksida: de nya grödornas känslighet, otillräckliga krediter och hjälp åt bönderna och avsaknaden av jordreformer. (Betoningen av behovet av jordreform är inte ett "revolutionärt" steg, som man inte skulle vänta sig av Världsbankens talesmän, ty en mer rättvis fördelning av den jord som brukas privat av inhemska bönder behöver inte strida mot kapitalets intressen - LB).

d Den inhemska företagsamheten uppmuntras i alltför ringa utsträckning.

e U-länderna betonar alltför mycket importsubstituerande industri, varvid utvecklingen av konkurrenskraftiga exportnäringar försummas och de kan inte dra "full nytta av världshandelns uppsving" (sid 21). (Världsbankslån har åtminstone tidigare gynnat i första hand exportinriktad industri i enlighet med ideologin om en kapitalistiskt beroende utveckling - LB).

f Periferins ständigt ökade skuldsättning till centrum.

g Biståndsvolymens stagnation och de hårdnande villkoren för bistånd.

De utvecklingshämmande faktorerna framställs här som om de huvudsakligen vore av penningpolitisk natur. Människan försvinner bakom de marknadsekonomiska krafter, som inte ifrågasätts. Motsättningar saknas och inte heller ifrågasätts därför de kommersiella förbindelserna mellan centrum och periferi och de ekonomiska relationer som dominerar inom perifering. I nedanstående summering av rapportens rekommendationer bör man alltså hålla i minnet, att Världsbanken är en bank, och att denna bank avses fungera som agent för en mer dynamist kapitalistisk utveckling i periferin. Strategin syftar till "att stärka det internationella utvecklingssamarbetet" (sid 22) och "till hållbara och konstruktiva relationer mellan utvecklingsländer och utvecklade länder i en ny och ömsesidig världsgemenskap" (sid 30).

11.2 Strategi

1 För att kunna utnyttja världshandelns expansion måste många u-länder bli mer utåtriktade och konkurrenskraftiga. En förutsättning för att kunna "stå på egna ben" i det internationella ekonomiska livet är att främja exporten, varigenom finansiering av investeringar och import kan göras utan bistånd. (Således inte att primärt främja produktion för intern konsumtion, vilket genom ökat oberoende kan tänkas betyda än mer för "de egna benens stadga" - LB.) Centrum måste uppmuntra import från periferin av råvaror och färdigvaror genom att avskaffa vissa tullar och överdrivna acciser (jfr NEO). På samma sätt bör centrum uppmuntra import av jordbruksprodukter från periferin.

2 Periferin bör föra en ekonomisk politik som bättre gynnar utländska privata investeringar, för att på sikt kunna minska efterfrågan på bistånd. Misstänksamheten mot dessa investeringar är i de flesta fall omotiverad. De hinder som finns mot enskild investeringsverksamhet bör identifieras och undanröjas. Följande passus är ett råd både åt regeringarna i periferin och åt de utländska investerarna:

> "I en del länder finns det också starka skäl för en mer balanserad politik gentemot utländska investeringar. Men om en sådan skall komma till stånd, måste man neutralisera de politiskt explosiva krafter som sådana investeringar kan framkalla. Ett viktigt sätt att åstadkomma detta borde vara att i ökad utsträckning använda sig av 'joint ventures'...Påtryckningar på internationella bolag för att förmå dem att dela ägarskapet kan medföra vissa

reella kostnader, men utländska investerare gör också klokt i att inse de politiska kostnaderna av att icke acceptera lokalt delägarskap". (sid 113)

Det är här på sin plats att nämna att denna strategi hade påbörjats långt innan Pearson-rapporten skrevs. I dag är 100 % utländskt ägande i industrier i periferin en sällsynthet. "Joint ventures" avser att garantera politisk stabilitet och kontinuitet i lönsamheten, d v s ett kreditvärdigt klimat ur Världsbankens synvinkel (LB). Denna avvägning mellan reella och politiska kostnader, som avslutar citatet, har McNamara senare skärpt och utvidgat till att gälla relationerna mellan centrum och periferin i allmänhet: "det är bara en fråga om tid innan ett avgörande val måste göras mellan de politiska kostnaderna för reformer och de politiska riskerna för uppror".[1]

3 Biståndet skall sikta mot självgenererande tillväxt och BNPs årliga ökningstakt bör stiga till i genomsnitt 6 % under 1970-talet (överensstämmer med DD2s mål). Då detta även kräver ansträngningar av u-länderna själva bör u-hjälp i framtiden "knytas hårt till ekonomiska mål och mottagarnas utvecklingsprestationer" (sid 25). I realiteten kan detta betyda att politiska villkor ställs på u-länderna för att dessa skall erhålla bistånd i from av t ex världsbankslån (LB). Även denna strategi har i praktiken drivits av världsbanksgruppen i många år och Pearson-rapportens rekommendation var härvidlag ingen nyhet. Snarare har den "neutrala" gruppen kring Pearson förklarat och motiverat "behovet" av denna av andra så hårt kritiserade strategin[2]. Misstankar om att detta kan leda till en styrning av periferins politik från centrum får näring av följande citat ur rapporten:

> "Rapportering och resultat-värdering sker bäst i ett multilateralt sammanhang där givare och mottagare tillsammans bedömer vad som uträttats och planerar för framtiden. Vi fäster stort avseende vid dialogen om biståndsarbetet och rekommenderar Världsbanken och de regionala bankerna att inleda diskussioner i syfte att bygga ut den gemensamma policygranskningen i konsortier, konsultativa grupper eller regionala organisationer, både sådana som redan existerar och sådana som behöver bildas". (sid 25)

4 De rika länderna bör uppfylla 1 %-målet senast 1975. Det offentliga biståndet (gåvor och lån på mjuka villkor) bör ökas till 0,7 % av BNP före 1976 och i inget fall senare än år 1980. Rapporten ser detta som en utmaning och en förutsättning för att grunden för det internationella samhället skall kunna läggas. Det multilaterala biståndsarbetet

---

1) Robert McNamara, Address to the Board of Governers, Washington D.C. Sept 25, 1972, sid 15.
2) Se t ex T Hayter, U-hjälp som imperialism, och C Peyer, The Debt Trap.

systemet bör förstärkas och detta bistånds andel bör ökas från 10 % till 20 % år 1975, vilket "sätter IDA i en nyckelposition" (sid 29). Efterskänkning av skulder bör tillgodoräknas biståndsvolymen. Bindningen av biståndet till upphandling i givarlandet bör reduceras.

5 Det tekniska biståndet bör både ökas och förbättras. Detta bistånd "förstärks genom att man skapar nationella och internationella kårer av biståndspersonal med lämpliga karriärmöjligheter" (sid 194). Tillspetsat betyder detta att man bygger upp en internationell elitkår som söker personlig karriär genom att sprida sina (eller Världsbankens) råd och direktiv till periferings regeringar och industri. Med tanke på att denna bild inte avviker alltför mycket från verkligheten, kan det ifrågasättas om strategin verkligen skulle leda till bättre tekniskt bistånd och snabbare utveckling. Man måste också fråga sig på vems villkor detta skulle ske (jfr ovan).

6 Befolkningstillväxten i periferin bör bromsas. "För biståndsgivare kan det inte vara likgiltigt om befolkningsproblemen ägnas nödvändig uppmärksamhet. Både bilaterala och internationella biståndsmyndigheter bör kräva fullgoda analyser av dessa problem och dess betydelse för utvecklingsplanerna" (sid 27). Mottagarlandets aktiva politik för kontroll av befolkningstillväxten rekommenderas således bli ett villkor för bistånd, vilket överensstämmer med punkt 3 ovan. (I viss utsträckning överensstämmer det också med Världsbankens politik såsom den har praktiserats vid ett antal tillfällen, t ex fallet Argentina 1968 - LB.) Intensifierad preventivmedelsforskning uppmuntras liksom en socialpolitik i periferin som reducerar beroendet av släkten som enda trygghetskälla (jfr ROM III's förslag om ålderspension).

7 Utbildning och forskning bör stimuleras.

Som framgår ovan tillämpade Världsbanken, liksom även en del andra multilaterala och bilaterala biståndsoch lånegivare, många av dessa rekommendationer redan när rapporten skrevs. I några fall har denna strategi givits ökad tyngd under senare år, i andra har den tonats ned för att lämna plats åt mer utvecklingsinriktat bistånd.

Pearson-rapporten kan alltså ses som ett bokslut från 60-talet, men det finns på några ställen antytt rekommendationer som pekar framåt mot de idéer som blev aktuella en bit in på 70-talet. Hit hör önskemålet om förhållandevis mer bistånd till de allra fattigaste länderna (sid 237-238) samt betoningen av nödvändigheten att verka för ökat samarbete mellan u-länderna. Således "framstår integrationen som ett nödvändigt villkor för utveckling i stora delar av Afrika" (sid 301), bl a emedan "integrationen bör höja industriproduktionens tillväxttakt genom

att importsubstitutionen i detta fall baseras på regionala i stället för nationella marknader" (sid 300). Även om tankegången ytligt sett påminner om den som t ex Nkrumah en gång förde fram skiljer sig målsättningarna markant. Gruppen kring Lester Pearson torde sålunda inte skriva under på Nkrumahs tes att integrationen skall ses som ett led i kampen mot imperialismen.

För en avslutande kommentar ger vi plats åt A M Babu, f d minister i Ministry of Economic Affairs and Development Planning i Tanzania:

> "Pearson-kommissionens rapport - Partners in Development - har hälsats, även i u-länderna, som inledningen till en ny era, en slags vändpunkt i internationellt samarbete för utveckling. Även om dess rekommendationer skulle accepteras och implementeras in toto är det tvivelaktigt om det skulle ha någon inverkan på det ständigt ökande gapet mellan i- och u-länderna. Detta emedan den har undvikit att ge sig i kast med den mest grundläggande frågan, nämligen 'kan utveckling äga rum när vår produktionsstrategi styrs av efterfrågan på världsmarknaden, som nästan uteslutande bestäms av det produktions- och konsumtionsmönster som råder i det kapitalistiska Europa och Nordamerika'. Med andra ord, genom att förvränga våra ekonomier så att de passar efterfrågan på världsmarknaden, en efterfrågan som inte alltid är i överensstämmelse med vår egen utvecklings efterfrågan, frånhänder vi inte i denna process våra egna ekonomier förmågan till självbärande tillväxt, som är en förutsättning för utveckling.
>
> Genom att ställa frågan så blir det möjligt att se genom de internationella välgörarnas dimridåer och börja förstå den verkliga orsaken till vår underutveckling. Det är naturligtvis alltför mycket begärt av Pearson eller av personer med hans liberala böjelse att ställa frågan på detta sätt, eftersom de med sin utbildning och åskådning anser att en sådan frågeställning är i det närmaste moraliskt syndfull och ekonomiskt samhällsfientlig."1)

---

1) Efterord av A M Babu i W Rodney, How Europe Underdeveloped Africa.

12 VÄRLDSEKONOMINS FRAMTID* (FN)

I FNs internationella utvecklingsstrategi (IDS) för det andra utvecklingsårtiondet (DD2)1), som klubbades 1970, betonades att nationella och internationella ansträngningar skulle intensifieras

> "för att hejda försämringen av den mänskliga miljön och vidta mått och steg för att förbättra den samt för att främja aktiviteter som bidrar till att upprätthålla den ekologiska balans av vilken människans överlevnad beror" (§ 72).

Sedan dess har intresset ökat än mer för dessa frågor och en mängd internationella aktiviteter har ägt rum på miljöområdet (miljökonferensen 1972, bildandet av UNEP samma år, Habitat-konferensen 1976, etc). Representanter för periferin har emellertid reagerat och menat att utvecklingen måste prioriteras före hänsynen till miljön i de fall de två är på kollisionskurs. För att få bättre klarhet i dessa frågor igångsatte FN 1973 en "Studie av de framtida miljöfrågornas och miljöpolitikens betydelse för den internationella utvecklingsstrategin", vars målsättning var att undersöka samband mellan den framtida ekonomiska tillväxten och miljö- och resursfrågor. NEO-deklarationerna har gjort studien än mer aktuell men också i viss mån påverkat dess inriktning.

Föreliggande rapport utgör bakgrundsmaterial till denna FN-studie. Det är ett grupparbete med totalt 37 personer och ett antal konsulter, lett av nobelpristagaren Wassily Leontief. Som finansiär står den nederländska regeringen och till viss del även FN och Ford Foundation. Rapporten har uttryckligen producerats med hopp om att stimulera till mer diskussion och arbete kring den kvantitativa analysen av långsiktig global utvecklingspolitik. Rapporten är ytligt sett nästan helt fri från värderingar, med undantag av att utveckling mäts i ekonomisk tillväxt, den rådande världsmarknadsekonomin ifrågasätts inte, motsättningar inom periferin nämns inte och motsättningar mellan centrum och periferi uttrycks i handelsstatistik.

12.1 Några utgångspunkter

Med ledning av kunskapen om världsekonomin år 1970 görs projektioner och prognoser för åren 1980, 1990 och 2000. Därvid används den av Leontief framarbetade input-output-modellen. I modellen är världen här indelad i 15 regioner

---

1) International Development Strategy: Action Programme of the General Assembly for the 2nd UN Development Decade.

*Wassily Leontief, The Future of the World Economy - a study on the impact of prospective economic issues and policies on the international development strategy, FN 1976.

och varje region studeras med avseende på 45 ekonomiska sektorer, 8 typer av föroreningar och 5 metoder för föroreningsbekämpning. De olika regionerna studeras såväl var för sig som tillsammans - i det senare fallet sammanlänkade via 40 olika varor, tjänster och kapitalflöden. Alla ekonomiska aspekter studeras således, med avseende på nästan alla tänkbara variabler i varje hörn av världen. Inget är glömt - utom den ekonomiska utvecklingens socio-politiska drivkrafter och de människor som förmodas dra nytta av den statistiska utvecklingen.

Ett antal sifferscenarier genomförs. I ett första sådant utgår man från DD2s mål att periferins tillväxttakt skall vara 6 % årligen under 1970-talet. Denna tillväxt extrapoleras fram till år 2000, vilket innebär en BNP per capita-tillväxt på 3,5 % årligen, under förutsättning att befolkningstillväxten på 2,5 % förblir konstant under de kommande 30 åren. Om man likaså extrapolerar centrums årliga tillväxt på 4,5 % under samma period, vilket motsvarar 3,5 % per capita, finner man att gapet mellan centrum och periferi på 12:1 inte ens har börjat minska år 2000. Emedan detta resultat strider mot andan ("the spirit") i såväl DD2 som NEO undersöks vilka åtgärder som måste vidtas för att minska gapet mellan centrum och periferin, först till 7:1 år 2000 och därefter till 1:1 mot mitten av 2000-talet. Sålunda utvecklade Leontief världen, att han höjde periferins ekonomiska tillväxt till i genomsnitt 6,9 % per år (gradvis höjning under perioden) och sänkte centrums dito till i genomsnitt 3,6 % per år (gradvis sänkning) (se tabell).

Tabell 16 Hypotetiska scenarier för världens ekonomiska utveckling (tillväxt i procent per år).

	centrum	periferi
BNP, alt 1 (extrapolering av DD2)	4,5	6,0
alt 2	3,6	6,9
Befolkning, alt 1	1,0	2,5
alt 2	0,6	2,0
BNP per capita, alt 1	3,5	3,5
alt 2	3,0	4,9
Inkomstgap år 2000, alt 1	12:1	
alt 2	7:1	

12.2 Förutsättningar för ökad tillväxt

Nästa fråga är om detta hypotetiska scenario är genomförbart. Därvid undersöks den möjliga livsmedelsproduktionen, tillgången på råvaror, föroreningars samband med tillväxten, industrialisering och investeringar samt tänkbara kapitalöverföringar från centrum till periferi. I rapporten hävdas att teknik och fysiska resurser

finns i överskott och endast ekonomiska och institutionella faktorer skulle kunna hindra en accelererad utveckling i periferin under resten av detta sekel (jfr ROM IV).

Befolkningstillväxten antas börja sjunka först i början av 2000-talet och världsbefolkningen stabiliseras ej förrän efter år 2075. Det konstateras att 4 % årlig tillväxt i jordbruksproduktionen är förenligt med 6 % BNP-tillväxt. För att nå 7 % BNP-tillväxt krävs 5 % tillväxt inom jordbrukssektorn. **Den ökade tillgången på livsmedel styrs i modellen således ej av efterfrågan utan av dess bidrag till BNP.** Syftet är primärt att minska den statistiska klyftan mellan centrum och periferi. I tabellen nedan förutsätts att den uppodlade arealen i periferin fram till år 2000 kan ökas med 30 %, d v s från 763 m ha till 992 m ha (eller med närmare 0,9 % per år i genomsnitt).

Tabell 17 Erforderlig ökning av jordbruksavkastningen i periferin, 1970-2000

	Alt 1	Alt 2
BNP-tillväxt per år	6 %	7 %
Jordbruksproduktionens tillväst per år	4 %	5 %
Ökning av avkastningen per ha, 1970-2000	2,49 ggr	3,32 ggr
per ha och per år	3,1 %	4,1 %

Det påpekas att de erforderliga produktivitetsökningarna är större än vad som åstadkoms i t ex USA under perioden 1941-1971, då spannmålsavkastningen per ha ökade med i genomsnitt 2,0 % per år (vete 2,2 %, men majs så mycket som 3,5 % per år). Den snabbare relativa ökningen i Sovjetunionen (närmare 2,4 % per år och ha under perioden 1946-1971) torde i första hand förklaras av ett sämre utgångsläge än i USA. Situationen i periferin är mer jämförbar med den i Sovjetunionen än med den i USA på 1940-talet. Det påpekas också att jordbruksutvecklingen under 1960-talet i ett antal u-länder har visat att avkastningen kan höjas avsevärt. Totalt krävs investeringar på uppskattningsvis $60 miljarder för att höja risavkastningen i periferin till 4 ton/ha, vilket ändå bara är hälften av dagens avkastning i Japan. Ytterligare ett flertal uppmuntrande exempel ges, men det betonas att om målet skall nås, måste stora insatser göras inom områdena jordförbättring, konstbevattning, produktion och distribution av konstgödsel, forskning och utbildning, men även jordreform nämns som en viktig institutionell förändring.

Världskonsumtionen av mineraler och petroleumprodukter förväntas öka fyra till fem gånger fram till år 2000,

även om hänsyn tas till att det teknologiska framåtskridandet medger bättre utnyttjande, ökad återanvändning och allmänt bättre hushållning med naturresurser. Under de kommande 30 åren förväntas världen efterfråga tre till fyra gånger så mycket mineraler som totalt har förbrukats sedan tidernas begynnelse. Resurserna torde räcka för detta, menar man, även om priserna stiger och regionala brister kan uppstå i början av nästa sekel.

I rapporten diskuteras också möjligheterna att minska föroreningarna. Kostnaderna för föroreningskontroll varierar mellan 0,5 % och 0,9 % av BNP beroende på om BNP/capita ligger under $700, mellan $700 och 2000 eller över $2000. Slutligen konstateras att föroreningar är ett allvarligt problem för mänskligheten, deras bekämpande är inte av teknisk utan av ekonomisk natur, men kostnaderna för erforderliga åtgärder medför inga oöverstigliga hinder för utveckling i periferin. Genom denna kompromiss tillfredsställs alla parter i konflikten "utveckling" kontra "miljökonservering". Det är dock inte troligt att frågan kan avfärdas genom ett rent ekonomiskt resonemang av detta slag. Problem av kvalitativ karaktär diskuteras inte i rapporten, t ex utflyttning av förorenade industrier från centrum till periferin, konflikter mellan modern och traditionell ekonomi i frågor som rör miljö och föroreningar, och vem som skall bära kostnaderna för föroreningsbekämpning.

Investeringskvoten beräknas öka från 1970 till år 2000 i

oljeländerna från 20 % till 41 %
Latinamerika från 17-20 % till 31-33 %
Asien och Afrika (icke-oljeländer) från 15 % till 23-25 %

Enligt rapporten kan en tillväxttakt på 4-6 % respektive 7-8 % uppnås med en investeringskvot på 20 % respektive 30 %. P g a en nödvändig successiv minskning av privat konsumtion i förhållande till totala nationalprodukten, kommer per capita-konsumtionen inte att stiga lika snabbt som BNP. Å andra sidan leder den höjda andel, som går till investeringar, också till en snabbare BNP-tillväxt. Detta förutsätter dock statliga ingripanden i investeringspolitiken.

Mått och steg måste tas för att befrämja en mer jämlik inkomstfördelning i periferin, så att vinsterna från en snabbare ekonomisk tillväxt kan delas, enligt rapporten. Detta skall förmodligen endast tolkas som att tillväxt möjliggör fördelning, ty inget nämns om jämlik fördelning som en förutsättning för den nödvändiga (nödvändigt höga, enligt författarna) tillväxten av BNP per capita.

Emedan den primära sektorn (jordbruk och mineralutvinning) växer långsammare än nationalprodukten i modellen,

förutsätts att den sekundära sektorn (förädlingsindustrin) växer snabbare, nämligen i

Afrika
(icke-oljeländer) med 6-7 %, varav tung industri 7-8,5 %

Asien
(icke-oljeländer) med 7,5-8 %, varav tung industri 8-8,5 %

Latinamerika med 8,5-9 %, varav tung industri 9-10 %

Den snabbare tillväxten av tung jämfört med lätt industri ses som en logisk konsekvens av den växande investeringskvoten kombinerad med den privata konsumtionens sänkta andel av BNP. Det är också nödvändigt för vidare industrialisering och öppnar dörren för ökat samarbete på regional nivå (d v s minskat beroende av centrum, en fråga som emellertid inte analyseras i rapporten).

12.3 Nödvändigheten av en ny ekonomisk världsordning

Sett i internationellt perspektiv kommer i det mest gynnsamma scenariet periferins andel av världens industriproduktion att öka under de trettio åren - från 6 till 17,5 % (från 9 till 24 % om de centralplanerade länderna i Asien inkluderas, vilket ligger nära Limadeklarationens målsättning på 25 % år 2000). Denna förändring är ett resultat av den högre tillväxten i periferin och kommer således inte att drabba per capita-inkomsten negativt i centrum. Den höga tillväxten på 4,8 % per år i genomsnitt för hela världen innebär en snabb expansion av världshandelsvolymen på 6 % per år (industrivaror 7 %, jordbruksvaror 2,9 % och mineraler 5 %) - "uppenbarligen ett oumbärligt villkor för en snabb och balanserad utveckling i världen" (sid 37). Den andel av bruttovärldsprodukten som passerar nationella gränser kommer att öka från 10,6 % 1970 till 14,5 % år 2000.

I det gynnsamma scenariet kommer periferins andel av totala världsimporten nästan att fördubblas, till 31 % år 2000, medan dess andel av världsexporten kommer att uppgå till endast 17 %. Det stora importöverskottet innebär ett underskott i betalningsbalansen på cirka $190 miljarder (1970 års priser). Om detta löses enligt "den gamla ekonomiska världsordningen" (betalningsbalansen lika med noll, inga väsentliga förändringar i handelsrelationerna mellan centrum och periferi, etc) kommer BNP att öka med 3,9 % i centrum och med endast 5,4 % i periferin, vilket p g a skillnaden i befolkningstillväxt innebär att klyftans storlek består.

Författarnas alternativ är "en ny ekonomisk världsordning". En snabb höjning av det relativa priset på råvaror, i synnerhet olja, mineraler och jordbruksprodukter, skulle gynna ett flertal u-länder men samtidigt

missgynna dem som huvudsakligen är importörer av dessa varor (större delen av Latinamerika och Asien). Ett sätt att lösa detta vore att kompensera de oljeimporterande u-länderna för de höjda oljepriserna, och att artificiellt höja världsmarknadspriserna på mineraler och jordbruksprodukter från och med 1980 (att detta troligtvis även skulle innebära en monetär omfördelning inom centrum, i första hand en massiv överföring av kapital från Europa och Japan till USA, diskuteras inte i rapporten). Med dessa föreslagna prisförändringar skulle periferins betalningsbalans återställas 1980, men p g a en accelererad utveckling under de kommande två decennierna skulle betalningsbalansen åter bli negativ mot seklets slut.

I ett fortsatt experimenterande med handelssiffror undersöks effekterna av ökad industrialisering i periferin och därmed åtföljande minskat importberoende och ökad export av lätta industrivaror. Likaså undersöks effekterna av en liberalisering av centrums tariffära och icke-tariffära handelshinder och av riktade preferenser. "Den kombinerade effekten av förändringar både i relativa priser och i handelspolitiken skulle vara att gapet i betalningsbalansen praktiskt taget eliminerades i de u-länder, som i dag inte har stora exportöverskott av olja och mineraler" (sid 45). Effekten skulle vara mycket större än t o m en kraftig ökning av biståndsflödet. Även ökade utländska investeringar i periferin skulle gynna betalningsbalansen (villkoren för sådana investeringar diskuteras inte i rapporten).

Leontiefs och hans medarbetares resultat sammanfattas sålunda:

> "För att försäkra sig om en accelererad utveckling måste två villkor uppfyllas: för det första, långtgående interna förändringar av social, politisk och institutionell karaktär i utvecklingsländerna, och för det andra, påtagliga förändringar i den ekonomiska världsordningen. Accelererad utveckling, som leder till en betydande reducering av inkomstgapet mellan de utvecklande och de utvecklade länderna, kan endast uppnås genom en kombination av båda dessa villkor. Det är helt klart att inte bara en av dem, tagen separat, är tillräckligt, utan (först) när de arbetar hand i hand kan de åstadkomma det önskade resultatet" (sid 52-3).

Slutligen skall vi sammanfatta Leontiefs syn på frågan om tillväxt i centrum kontra fördelning mellan centrum och periferin. En snabbare ekonomisk tillväxt i centrum skulle möjliggöra export av mer kapital till periferin i form av bistånd eller investeringar. Det mesta av kapitalöverföringarna skulle emellertid ske mellan regioner inom centrum utan att direkt gynna periferin. Å andra sidan skulle en högre ekonomisk tillväxt i centrum

tendera att öka världsimporten och därmed öka periferins exporttillfällen. Det hävdas dock i rapporten, att med hänsyn till periferins ringa andel av världsexporten blir effekten begränsad. Två scenarier jämförs, där skillnaden i totala världshandeln är 774 miljarder. Av dessa skulle periferin endast tjäna 10 miljarder under rådande förhållanden, vilket inte är mer än cirka 4 % av periferins underskott i handelsbalansen (i 2000 års priser). Detta underskott kan genom ökad export reduceras till noll endast om centrums BNP fördubblas jämfört med den ursprungliga målsättningen för år 2000 i scenarierna, vilket skulle innebära en ekonomisk tillväxt i centrum på 6 % per år. "Det är tvivelaktigt om så höga tillväxttal för utvecklade länder skulle vara realistiskt eller önskvärt med hänsyn till inkomstgapet" (sid 262).[1]

---

1 Dessa slutsatser har förvanskats något i en ledare i DN 30.6.76, signerad RE (Rolf Eidem): "Leontief har kommit fram till att det skulle kräva avsevärt större insatser av arbete än som nu åstadkoms i i-världen... Dessa faktorer (periferins ökade exporttillfällen och centrums ökade kapitalöverföringar) hjälper u-länderna att hålla sysselsättningen uppe respektive handelsbalansunderskottet nere". Leontief är emellertid inte så optimistisk och ekonomistisk i sin rapport. Ledarskribenten nämner inte det inkomstgap mellan i- och u-länder, som Leontief påvisar skulle bli följden av ökad i-landstillväxt.

13 ATT OMSKAPA VÄRLDSORDNINGEN* (ROM III)

"Om ett fritt samhälle inte kan rädda de många som är fattiga kan det inte heller rädda de få som är rika". President John F Kennedy, citerat i ROM III

13.1 Utvecklingen av Rom-klubbens rapporter

Liksom de två första Rom-rapporterna tillkom även ROM III på Rom-klubbens initiativ. Här upphör likheterna. Medan de två första med alla medel sökte dölja krisernas orsaker så har man här tagit ett långt steg mot en ökad liberal förståelse av världssituationen av i dag. Denna studie är inte finansierad av privatkapitalet utan av den i u-landspolitik förhållandevis progressiva nederländska regeringen. Påståendet i förordet att "varken Rom-klubben eller den nederländska regeringen ställde några krav på arbetsgruppen, utan gav den full frihet att formulera och uttrycka sina egna åsikter" kan svårligen ifrågasättas, men därmed inte sagt att gruppen själv tillät sig denna frihet.

Medan ROM I och II var uppbyggda kring avancerade globala modellbygganden av kvanitativ natur, omgärdade av oklara ideologiska resonemang. är ROM III mer av en resonerande studie, utan inslag av datorer och utan alltför många pretentiösa uttalanden om den egna förträffligheten. En stor del av utrymmet ägnas dessutom åt att förklara vad man menar. vilket är ett stort steg framåt. Medan ROM I och i synnerhet ROM II präglas av viss förvirring i en osammanhängande text är ROM III, med undantag av alla upprepningar, ganska läslig, vilket subjektivt ökar tilltron till innehållet.

Rapporten är en syntes av en grupp forskare och politikers fria syn på världsproblemen och hur de skall lösas. Olika personer har tagit hand om var sitt ämnesområde, vilket p g a varierande värderingar inneburit en viss grad av heterogenitet såväl i de konkreta delstragegierna som mellan dessa strategier och den övergripande strategin. Alltför stora meningsmotsättningar i det ursprungliga manuskriptet[1]) har lösts genom kompromisser och omskrivningar. Mycket av den radikala analysen i det ursprungliga manuskriptet har helt försvunnit i den slutliga texten. Ett från början ganska spännande dokument har på så sätt till stora delar förlamats. Medförfattarna

---

*Jan Tinbergen (coordinator), Reshaping the International Order, A Report to the Club of Rome, E P Dutton & Co Inc, N Y 1976.

1) Oredigerade manus av rapporten distribuerades till olika intressegrupper under 1975 och 1976 för kommentarer.

har givits tillfälle att som individer kommentera den slutliga rapporten och markera sina avvikande meningar.

I motsats till ROM I och II menar författarna att varje analys av det rådande systemet måste utgå från bedömarens värderingar ("value position"). De tror inte heller på vetenskaplig objektivitet och värdeneutralitet ("value neutrality") vid uppdragandet av riktlinjer för "en bättre värld.

I ROM III använder man sig inte av "argumenterande projektioner", d v s man använder sig inte av globala modeller för att extrapolera utvecklingen fram till krisernas kris och världens inre sönderfall år tvåtusennågonting, i syfte att påvisa behovet av förändringar. I motsats till ROM I och II menar man att de i dag rådande ojämlikheterna är tillräckliga argument för en ny världsordning. "Hotet från södra halvklotet" är en realitet för ROM III - klyftan kan leda till oro och uppror bland de fattiga - vilket är ett fullgott skäl för mer bistånd, menar man.

En annan mycket väsentlig skillnad mellan ROM I och II och flertalet krisprofetior å ena sidan och ROM III å den andra är den senares ifrågasättande av malthusianismen. De förnekar inte nödvändigheten av en minskad befolkningstillväxt på sikt, av såväl familje- som nationalekonomiska skäl, man menar också att ur försörjningssynpunkt är situationen objektivt sett inte akut. Ett förändrat produktions- och distributionsmönster är en förutsättning för ökad konsumtionsjämlikhet och därmed också för en sänkning av födelse- och dödstalen, ty

> "Ingen förståndig människa kan vänta sig att en man och en kvinna avsiktligt skall välja att begränsa sin familjestorlek när de kan förvänta sig att fem av deras sex barn kommer att dö före tre års ålder och när en stor familj är den enda säkerheten mot hopplöshet och armod på ålderdomen. Med hänsyn till detta är det knappast förvånande att vissa u-länder ser de rika ländernas uppmaning till befolkningskontroll som ett misslyckande att ta itu med de verkliga problemen" (ROM III, sid 27).

En minskad befolkningstillväxt är ett mål och inte ett medel, enligt författarna, och i konsekvens härmed rekommenderas inte familjeplanering som en nationell strategi i statlig regi. Men på ett annat ställe i rapporten hävdar man att "befolkningskontroll får den viktiga indirekta konsekvensen att tillgången på outbildad arbetskraft minskar, varigenom dess pris ökar" (sid 73). Med ökad kunskap om och erfarenhet av marknadsekonomins funktion är detta ett påstående som vinner allt mindre tilltro även bland grupper av liberala ekonomer. Även om vi i ROM III inte återfinner den slentrian-

mässiga inställningen till barnbegränsning som en "självklar delstrategi", som annars karakteriserar de flesta övriga utvecklingsstrategier, efterlyser man i detta dokument en konsekvent analys av befolkningsfrågan och ett klart ställningstagande för eller emot ett stöd till de länder som praktiserar befolkningskontroll som en del av den nationella politiken.

En annan till synes bagatellartad men ändå inte oväsentlig avvikelse från ROM II, slutligen, är tolkningen av livsmedelsproblemet. Medan ROM II ser den tillgängliga mängden proteiner som det enda relevanta (åtminstone enda presenterade) måttet på försörjningskapaciteten, använder man sig i ROM III av mängden kalorier som i grunden avgörande för mänsklighetens försörjning.[1] Tidpunkten för en eventuell förestående total livsmedelsbrist i världen beror således av hur problemet definieras. ROM IIIs val av kalorier som den avgörande faktorn bidrar till en mer optimistisk syn på framtiden är proteinkrisprofetior av typen ROM II.

13.2 Utgångspunkter

Följande sektorer studeras: (1) det internationella valutasystemet, (2) inkomstfördelningen i världen och utvecklingsfinansieringen, (3) livsmedelsproduktion och -fördelning, (4) industrialisering, handel och internationell arbetsfördelning, (5) ändliga resurser, (6) vetenskaplig forskning och teknologisk utveckling, (7) transnationella företag, (8) den mänskliga miljön, (9) militär nedrustning, och (10) världshavens förvaltning.

Rapporten är indelad i fyra avsnitt. Den inleds med en "analys av dagsläget" med avseende på ovannämnda sektorer. Stort utrymme ägnas åt de gemensamma deklarationer och intressemotsättningar som framkommit vid NEO-konferenser, i synnerhet FNs sjätte och sjunde extra generalförsamlingar

---

1) Fram till bara för ett par år sedan dominerade uppfattningen att periferins livsmedelsproblem primärt var en fråga om proteinbrist (se t ex "A Statement on Protein Strategy", FN 1971). Vissa forskare vidhåller fortfarande detta, t ex Georg Borgström. Senare forskning har dock visat att vid låga kaloriintag tjänar proteinet som energikälla i stället för som givare av essentiella aminosyror. Emedan otillräckligt kaloriintag leder till att proteinet tillgodogörs på ett felaktigt sätt, är proteinbristen ofta ett skenproblem. Livsmedelsproblemet i periferin bör därför i första hand definieras som ett kaloriunderskott. Detta har bekräftats i bl a ett antal indiska undersökningar. En god sammanfattning ges i Urban Jonsson, Inkomstens betydelse för nutritionen hos låginkomstgrupper i u-länder. Tidigare beräknade proteinbehov byggde på en rekommendation från 1953, som emellertid sänktes 1965. Idag är FAOs rekommenderade minimiintag endast 37 gram protein för en person som väger 65 kg. Med hänsyn till variationer i proteinkvalitet och individuella variationer rekommenderas 50 gram ("safe level").

och UNCTAD IV. Avsnitt två ställer upp målsättningar för en ny världsordning, med betoning på nödvändigheten av minskade flyftor och av ekologisk balans. Därefter följer en serie rekommendationer för hur den nya världsordningen skall uppnås. Avsnitt fyra, slutligen, skall ses som ett tekniskt appendix, där respektive arbetsgrupp redovisar de förutsättningar och beräkningar som ligger till grund för rekommendationerna. Rapportens tyngdpunkt ligger genomgående på periferins problem.

Det är intressant att konstatera att ju närmare de konkreta frågorna författarna kommer, i synnerhet vid övergången från avsnitt två till tre, desto mer tonas de i början så radikala tankegångarna ned. Rapportens grundton är progressiv så länge man rör sig på det mer generella planet, men förslagen till bl a industrialisering och behandling av transnationella företag påminner alltför mycket om texterna i konventionella nationalekonomiska handböcker för utveckling. Ändå går många av de konkreta förslagen längre än vad industriledare och centrums politiker förmodligen skulle acceptera.

Författarna tror inte på en avsiktlig konspiration i exploateringen av periferin, men de menar att den ojämna utvecklingen är en oundviklig konsekvens av den rådande ordningen. Som ett resultat av systemets inneboende tendens, att göra de rika ännu rikare och de fattiga om inte fattigare så åtminstone lika fattiga, har skillnader i per capitainkomst mellan rika och fattiga länder fortsatt att växa. Denna motsättning i form av skev inkomstfördelning mellan centrum och periferi är rapportens huvudtema, men även motsvarande motsättning inom periferin berörs, t ex att de 40 % fattigaste i periferin tar del av endast omkring 12,5 % av nationalinkomsten (uppgiften baserad på en studie av US Overseas Development Council - se även sid 57).

Orsakerna till ojämlikheterna inom periferin och deras koppling till centrum-periferi-relationerna diskuteras emellertid inte, ej heller ojämlikheterna inom centrum. Återigen (jfr ROM II) torde denna underlåtenhet förklaras, för det första av att rapporten är skriven av eliternas elit från både centrum och periferin, och för det andra av rapportens officiella karaktär. Det faktum att författarna är fria gentemot sina uppdragsgivare innebär inte att de är helt fria från sina egna klassintressen. Man hävdar visserligen att det är den ortodoxa synen på utveckling som har lett till misslyckanden, ty utveckling har förväxlats med ren tillväxt, men författarnas slutliga rekommendation avviker ändå endast obetydligt från den ortodoxa utvecklingssynen (Tinbergen använder sig t ex av måttet genomsnittskinkomst i sin beskrivning av klyftan).

Med referens till den amerikanska oavhängighetsförklaringen 1776 står inte författarna främmande för en kombination

av liberalism och principerna i den socialistiska rörelse som rådde under 1920-talet. Utan att explicit nämna den s k konvergensteorin vid namn framstår det klart att många av författarna siktar mot en blandning av det bästa ur kapitalism och socialism. Ett fåtal u-länder kan uppnå tillväxt med en rent kapitalistisk ekonomi, förutsatt att de är villiga att acceptera ojämlikhet. Följande citat ur manuskriptet har dock försvunnit i den slutliga texten:

> Det enda verkliga alternativet är annars ett genuint socialistiskt system, som baseras på en annan ideologi och ett annat samhällsmönster...det betyder en väsentlig förändring i den politiska styrkebalansen inom dessa samhällen samt drastiska ekonomiska och sociala reformer" (manuskriptet, sid 6:23).

Författarna ger exempel på ett flertal länder som de menar kan tjäna som förebilder i enstaka frågor: Algeriet, Sverige ("funktionssocialism" och effektiv blandekonomi), Tanzania (ujamaa och Arusha-deklarationen) och i synnerhet Jugoslavien (arbetarstyrd industri) och Kina (självtillit och folkstyre). (Som vi skall se nedan innebär konvergensen av kapitalism och socialism också en uppmaning till öststaterna att ta aktiv del i västs utvecklingsbistånd.)

13.3 Principer för utveckling och centrums ansvar

Utvecklingsansträngningarna måste vägledas av ett antal principer, nämligen (sid 61-63):

Rättvisa i konsumtionsfördelningen och en eliminering, så långt det är möjligt, av ojämlikheter mellan individer såväl inom som mellan nationer

Frihet enligt FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna

Demokrati och deltagande, d v s politisk demokrati; social demokrati (samma tillgång till social trygghet för alla); ekonomisk demokrati (rätten för alla som deltar i produktionsprocessen att påverka denna process, under förutsättning att en fullgod produktionsnivå upprätthålls).

Solidaritet. Världsbefolkningen måste "bygga upp en enad front i kampen för frihet och rättvisa". Nyckelord är "gemensamma intressen" och "broderskap".

Kulturella olikheter måste erkännas och ses som positiva bidrag till utvecklingen.

Miljöns integritet. Ekosfären skall hållas i balans.

Arbetets roll[1]. Allas lika värde måste återspeglas i produktionsprocessen. En individs deltagande i denna ger honom/henne också rätt att påverka inriktningen av den (se "ekonomisk demokrati" ovan). Emedan även kapital utgör en väsentlig produktionsfaktor som ett bidrag från privata sparare, måste dessa kompenseras för sin sparsamhet. (Detta kan tolkas som önskvärdheten av ett harmoniskt samarbete mellan arbetare och kapitalägare.)

Författarna ser det som en internationell plikt att garantera allas överlevnad (genom t ex livsmedelsbistånd i katastrofsituationer), men en internationell och nationell uppgift att åstadkomma något mer. Utplånandet av fattigdomen är ett primärt mål som endast kan uppnås genom "direkt attack", d v s inte via omvägen hög tillväxttakt i ekonomin. Tillväxt är varken en tillräcklig eller nödvändig förutsättning för fördelning. Målgruppen är här de 40-50 % fattigaste (jfr McNamaras betoning av de 40 % fattigaste i världen), och i första hand deras situation och behov skall styra produktionsmålen.

Utveckling måste vara självgenererande och komma från samhällets rötter. Det förutsätter oberoende (self-reliance) och folkligt deltagande i utvecklingen. Här råder viss oklarhet i en mycket viktig fråga: skall utvecklingsinitiativet komma från centrum eller från periferin? ROM III hävdar det lokala deltagandet i form av politisk, ekonomisk och administrativ decentralisering på nationell nivå samt det nationella oberoendet i utvecklingsprocessen, men säger också att de rika länderna har ett primärt aktivt ansvar gentemot u-länderna. Fyra punkter räknas upp, där de rika länderna måste ta initiativ och/eller visa solidaritet:

> de måste ersätta tillväxtfilosofin och de ekonomiska ambitionerna med livskvalitet och sociala vinststrävanden
>
> teknologin måste underordnas det nya samhällets värderingar
>
> de måste verka för ett sparsamt utnyttjande av tillgängliga resurser, med betoning på kvalitet snarare än kvantitet. Dessa resurser måste spridas mer rättvist, såväl nationellt som internationellt. "De bör t ex sträva efter att sätta ett tak för köttkonsumtionen, uppmuntra ökad livslängd på konsumtionsvaror och aktivt främja användandet av allmänna transportmedel" (sid 76). (Detta är ett direkt anammande av förslag framförda av Bäckstrand & Ingelstam, 1975.)

---

1) Detta avsnitt som fanns i det ursprungliga manuskriptet har utgått ur den slutliga rapporten, men återfinns omskrivet på andra ställen i texten.

de måste skyndsamt söka lösa sitt mest trängande problem, nämligen de våldsamt stigande rustningskostnaderna[1]).

Förutom att hög köttkonsumtion tär på världens spannmålsresurser, hänvisar man till erfarenheter från USA (American Heart Association), enligt vilka köttkonsumtionen av hälsoskäl borde skäras ner till omkring en tredjedel av den nuvarande nivån. Bland övriga vinster som kan göras på livsmedelssidan i centrum nämns en minskning av svinnet. Det uppskattas att omkring 65 % av all mat som serveras på amerikanska restauranger kastas och att 25 % av all den mat som genomsnittsamerikanen köper likaså blir till sopor (sid 74)[2]). Inte endast livsmedel produceras i överskott till förfång, utan även många andra konsumtionsvaror. Detta förklaras av den "tillväxtideologi" som är karakteristisk för den rika världen, både i marknads- och planekonomier. Det antyds att man med "tillväxtfilosofin" syftar på produktionen och ej primärt på konsumtionen, men det faktum att man önskar ersätta denna "tillväxtfilosofi" innebär inte att man analyserar dess orsaker för att den vägen ändra systemet. Det framgår inte vad eller vem som bär skulden till tillväxten.

15.4 Periferins ansvar

Centrums strategi för utveckling har sin motsvarighet i periferin. De fattiga länderna måste i första hand syfta till att tillfredsställa de egna behoven. Det borde rimligtvis innebära minskad produktion av

---

1) Inga Thorsson står som enda medarbetare i ROM III under kapitlet "Arms Reduction". Vid ett anförande 22 juli 1976 vid FNs nedrustningskonferens i Genève påminde hon om att de samlade militärutgifterna i världen i dag uppgår till cirka $300 miljarder, eller närmare $35 miljoner per timme, medan biståndet till de fattiga länderna uppgår till blott $20 miljarder Som en konkret jämförelse visade hon hur WHO spenderade $83 miljoner på att utrota smittkoppor i världen samtidigt som ett modernt strategiskt bombplan kostar $88 miljoner. (DN, 23.7.76)

2) Enligt Produktionsmål och livsmedelsberedskap, DS Jo 1975:2, utgör i Sverige "marginalen för hushållssvinn och eventuell överkonsumtion (som torde vara av ringa omfattning) cirka 750 kcal per person och dag, eller cirka 25-30 % av energitillförseln...En stor del av svinnet antas vara överbliven mat. Likaså torde en del utgöras av fett". Enligt en artikel i DN, 27.7.75, uppskattas svinnet (överbliven mat) till närmare 20 % (beräkningen bygger på uppmätning av avfallsmängder).

exportvaror för centrum, d v s minskad betydelse av handelsrelationer med centrum, vilket emellertid i viss utsträckning strider mot den betoning som senare i rapporten läggs i periferins utrikeshandel. Ett antal krav ställs på staten i periferin:

Jordreform är en förutsättning för självförsörjning och för ökat oberoende av centrums sporadiska livsmedelssändningar till periferin:

> "Jorden (skall) ses som en väsentlig social nytta och inte som ett profitobjekt. Jordreform måste gynna den fattige bonden och befria honom från exploatering, diskriminering och träldom, och måste ses som ett medel att främja social rättvisa och mänsklig värdighet". (sid 72)

Sysselsättning måste vara ekonomins primära mål, inte en sekundär effekt av ökade investeringar. Det förutsätter arbetsintensiv i stället för kapitalintensiv produktion och en spridning av kapitalet över alla ekonomiska sektorer i stället för att koncentreras till den moderna sektorn.

Teknologin skall anpassas efter sysselsättningsbehoven. Lokal teknologi skall prioriteras före importerad.

Skattesystemet måste effektiviseras och läggas om så, att de rika i större utsträckning bidrar till den nationella utvecklingen i stället för att skicka pengarna utomlands. (Det framgår inte explicit om de rika skall skattas så högt att de föredrar att investera pengarna, varigenom man kan bygga upp en nationell bourgeoisie, eller om de rikas pengar skall handhas av staten för statliga investeringar; de privata spararnas roll, som berörts ovan, talar för det förra.)

Inkomsterna skall fördelas mer rättvist.

Ålderspension bör övervägas där resurser finns. Det skulle bidra till långsammare befolkningstillväxt och därmed indirekt till minskat relativt utbud av arbetskraft och höjda inkomster för de outbildade och lågavlönade (se ovan). Med hänsyn till de stora kostnader som är förknippade med ålderspension bör man överväga om ett sådant system skall organiseras och bekostas internationell - som ett uttryck för solidaritet.

Den sista punkten är intressant. Det skulle innebära att de direkta biståndet till en enligt många erfarenheter mindre framgångsrik barnbegränsning ersattes av bistånd till ålderspension - men med samma mål och kanske mer framgångsrikt. En parallell kan här också dras med pensionssystemet inom ett rikt land: pensionerna (sägs) betalas i efterhand för deras bidrag till den rika

världens materiella välstånd i dag. På samma sätt har de människor i periferin, som i dag uppnått hög ålder, under kolonialtiden och senare bidragit till i första hand Europas och i viss mån USAs ekonomiska tillväxt. Den internationella arbetsfördelningen till centrums förmån skulle alltså följas upp en av internationell pensionsfördelning till periferins förmån.

13.5 Delstrategier

I relationerna mellan centrum och periferin är den primära målsättningen att minska inkomstklyftan, t ex enligt Tinbergen-målet (se sid 32). Samtidigt som målet 3:1 (inkomstklyftan mellan de 10 % rikaste och 10 % fattigaste länderna år 2012) är överoptimistiskt, frågar sig författarna om de fattigaste kommer att acceptera ens ett så stort gap om ett par generationer.

Författarna ger inget entydigt svar på hur en optimal internationell arbetsfördelning skall se ut som leder till målsättningen ovan. Däremot räknar de upp en mängd "rumsrena" förslag till åtgärder, som bättre handelsvillkor, mer utbildning, större andel av periferins produktion bör investeras i form av import av kapitalvaror, etc. Prismekanismen ses som ett medel att styra marknadsekonomin till periferins förmån, åtminstone inom den närmaste framtiden. Nedan görs ett försök till sammanfattning av de mer konkreta delstrategierna för utveckling av periferin, utöver de som nämnts ovan. De är uppdelade i "Medium range proposals" och "Long range proposals". Sektorerna "Scientific research and technological development", "Human environment", "Arms reduction" och "Ocean management" diskuteras ej här då de är av mindre intresse i detta sammanhang.

Tabell 18
DELSTRATEGIER, KORT SAMMANFATTNING

Medium Range Proposals (1976-1985)	Long Range Proposals (1986-2000)
Det internationella valutasystemet	
SDR, eller en "mer flexibel och mer attraktiv" motsvarighet, skall åtminstone delvis och temporärt ersätta guld och och dollar och överta rollen som internationell valutareserv, administrerad inom IMF. De skall användas bl a för finansiering av periferins utveckling.	Ökad stabilisering av valutasystemet, som även tillåter centralplanerade länder att ta del.
Inkomstfördelning och utvecklingsfinansiering	
Markant ökning av kapitalöverföringarna till de fattigaste länderna, med syfte att i första hand eliminera fattigdomen. Bistånd motsvarande $30 miljarder 1980	Den värsta massfattigdomen skall eliminera, bl a genom ökad överföring av resurser från rika till fattiga länder samt från den rika minoriteten till

(0,7 % av BNP år 1980 och 1 % därefter) (1974 års priser). Multilateralt bistånd föredras framför bilateralt. Ökad lånegivning av OPEC-länderna. Ökat deltagande av centralplanerade stater. Producenter av kapitalvaror skall övertyga sina regeringar om att öka bidragen till utvecklingsfinansiering.

den fattiga majoriteten inom periferin. Uppbyggandet av ett världssystem för social trygghet ("social security"). Automatisk finansiering och överföring av kapital, t ex genom internationell skatt på icke-förnyelsebara resurser, på transnationella företag, på exploatering av havsbotten, rymden och Antarktis, på internationella tjänstemän, på tunga konsumtionsvaror och på militärutgifter.

Livsmedelsproduktion och -fördelning

Genomförandet av de beslut som togs vid livsmedelskonferensen i Rom 1974, i synnerhet vad gäller spannmålslager. Överenskommelser om priser och produktionsplaner för spannmål och socker för att stimulera livsmedelsproduktion i perifering. Bistånd i form av konstgödsel samt till ökad produktion av gödsel inom periferin. Propaganda för minskad köttkonsumtion i centrum och skapandet av mekanismer för att överföra besparingar till länder med livsmedelsunderskott. Värna om kvinnan som producent även i det moderniserade jordbruket. Studier av nutritionsmål, vilka skall tjäna som utgångspunkt för produktionsplaneringen (efterfrågan skall styra tillgången).

Stora investeringar för reglering av vattennivån i de stora asiatiska delta och för lokal infrastruktur. Katastroflager av spannmål på flera hundra miljoner ton upprättas på flera olika håll i världen. Befolkningstrycket på jorden måste avta och närma sig en konstant nivå. Varje land måste sträva efter självförsörjning.

Industrialisering, handel och internationell arbetsfördelning

Ökad multilateralitet i handelsrelationerna. Reducering av centrums importhinder vad gäller industriprodukter från periferin. Stöd till UNCTAD och till 1976 års ILO-konferens om "Employment and Income Distribution". Betoning på en uppbyggnad av periferins exportindustri för att möjliggöra ökad import av kapitalvaror från centrum. Upprätta ett världsprogram för industriell utveckling, i vilket centrum fortsatta industrialisering anpassas efter periferins.

Full sysselsättning i varje land är en del av utvecklingsplanerna. Internationella avtal reglerar handeln. Gemensamma fonder för finansiering av buffertlager i syfte att hålla konstant efterfrågan och dämpa prisfluktuationer. Periferins andel av världens industriproduktion skall uppgå till 25 % år 2000.

Energi, metaller och mineraler

Stimulera forskning kring fusions-, sol- och geotermisk energi. Förhandlingar om olje- och livsmedelspriser. Återanvändning av en större andel av råvarorna.

Övergång från territoriell till funktionell suveränitet med syfte att bättre förvalta de icke-förnyelsebara resurserna. Stopp för prisfluktuationer. Förhoppningsvis fusions- och solenergi i stället för fissionsenergi.

Transnationella företag (TNF)

TNF skall öppet deklarera all erforderlig information som begärs av dem, och bygga upp en fond av teknologisk kunskap till periferins nytta. Ökat samarbete mellan regeringar för att stå emot TNFs makt. Riktlinjer ("code of conduct") för TNFs verksamhet i periferin formuleras.

Naturligt inslag i världsekonomin så länge olika nationer tillhandahåller olika (kompletterande) produktionsfaktorer. De skall lyda under transnationella myndigheter och vinsterna beskattas av dessa. Förhandlingar skall ske med nationella och internationella fackföreningar.

13.6 Den nya internationella ordningens aktörer

Aktörerna i skapandet av den nya internationella ordningen utgörs av alla människor på den nationella nivån och internationella organ på högre nivåer. Upprättandet av en mängd nya internationella organ föreslås för att påskynda utvecklingen, nämligen "World Treasury", "World Food Authority", World Trade and Development Organization", "World Agency for Mineral Resources", "World Technological Development Authority", "International Bank for Technological Development", "International Authority on Transnational Enterprises", "World Disarmament Agency", "International Seabed Authority" samt ett organ för att kontrollera användningen av världens gemensamma resurser ("international commons"). Det är inte för mycket sagt att påstå att rapporten "har en övertro på globala förhandlingar och institutioner som instrument för att nå målen. Åtgärder på nationell och lokal nivå, som faktiskt mobiliserar eller når människor kommer därför i skymundan"[1]).

Bland de internationella institutionerna bör även sådana informella och frivilliga organ finnas, som är uppbyggda genom folkligt intresse och engagemang. ROM III lägger därför stor vikt vid utbildningen i globala frågor.

> "En ny värld kan endast byggas genom att världens folk solidariserar sig med varandra och genom deltagande av stora människomassor - hundratals miljoner, inte hundratusentals. Framväxten av ett globalt medvetande är en nödvändig förutsättning för ett fredligt skapande av en ny ordning." (sid 77)

Citatet kan ses som ett av många exempel på de klädsamt radikala ordflöden med begränsad verklighetsanknytning, som ideligen återkommer i rapporten. När det är ett faktum att hundratusentals människor med fredliga medel inte tillåts påverka utvecklingen i flertalet länder i dag, är det än mer tvivelaktigt om hundratals miljoner människor skulle tillåtas detta.

Världen är en, inte tre. Alla måste därför delta i uppbyggandet av den nya ordningen, och även "den andra

---

1) Bertil Odén i en SIDA-promemoria, dec 1976.

världen", med en och en halv miljard människor och över 35 % av världens industriproduktion, uppmanas ta del i utvecklingsarbetet. Det gäller i synnerhet Sovjetunionen[1]). Om bistånd ses som en återbetalning för tidigare exploatering under kolonialtiden är emellertid Sovjetunionen och många andra utan ansvar. Därför "måste den nya internationella ordningen handla om mer än en gottgörelse för tidigare ekonomisk exploatering och nuvarande ojämlikheter. Den handlar också om morgondagens värld". Konvergensen mellan kapitalism och socialism kan således inte bygga på tidigare oförrätter gentemot "tredje världen". Motiveringen för bistånd får här anpassas efter medlen, d v s i detta fallet efter aktörerna.

> "Det måste göras klart att den tredje världen inte kräver en omfattande omfördelning av de rika nationernas redan uppnådda inkomster och välstånd. Den tredje världen söker inte allmosor från de välmående, inte heller lika inkomster. Den begär samma möjligheter och insisterar på rätten att få dela den framtida tillväxten" (sid 16).

Med denna formulering, som kunde hämtats från ett politiskt valtal (ingen skall förlora på allas vinst), ges "den första" och "den andra världen" samma ansvar gentemot "den tredje" - den framtida bördan delas. (Detta sägs dock inte explicit i ROM III, men tvivel torde ej råda om syftet med betoningen av att fördela den framtida tillväxten i stället för den redan uppnådda.)

Många av författarna har inte alltför stora förhoppningar om den nya världsordningen. Alla i-länder är inte villiga att omstrukturera sina system och få u-länder är i dag beredda eller som individuella stater kapabla att påverka utvecklingen i den riktningen. Det internationella samarbetet är outvecklat, så även på den formella FN-nivån. Därför föreslås uppbyggandet av alla de nya internationella organen (uppräknade ovan), som enligt författarna bättre bör kunna tillvarata världens intressen i allmänhet och de fattigas i synnerhet.

Om en ny inriktning av världsekonomin inte kan ske på frivillig väg måste den uppnås genom påtryckningar från en samlad periferi:

> "Den tredje världen kan förbättra sin styrkeposition genom att utöva kontroll över sina knappa naturresurser..

---

1) Jan Tinbergen har tidigare fört fram dessa tankar vid ett flertal tillfällen. Se t ex "International Planning of Peaceful Economic Development", sid 44-7 , och Towards a Better International Economic Order. Se även Ota Sik, "Demokratisk och socialistisk plan- och marknadshushållning. En empirisk modell för 1980-talet", sid 89-105.

Den tredje världens största styrka är dess solidaritet. Det är absolut nödvändigt att den tredje världen bibehåller sin kollektiva 'fattigstyrka'. Utan den kommer det att visa sig ofantligt mycket svårare att tilltvinga sig viktiga förmåner från de rika länderna och att komma överens om en verklig resursöverföring". (sid 105 och 107).

Trots alla politiska svårigheter ser sig författarna efter allt arbete med rapporten ändå förpliktade att tro på en radikal förändring och förbättring. De räknar med att om deras förslag genomförs så kommer Afrika att mellan år 2010 och 2020 ha passerat den genomsnittliga välfärden i Europa av i dag och Asien närmar sig den. Latinamerika kommer att ha nått ännu längre.

Karakteristiskt för ROM III, i egenskap av Rom-klubbrapport, är dess betoning av det globala perspektivet på bekostnad av det nationella och givetvis på bekostnad av det klassmässiga. Ett undantag är diskussionen kring överförandet av resurser från rika till fattiga inom perifera länder, men i detta fall liksom i hela rapporten i övrigt svaras bara på frågan vad som måste göras men inte hur det skall gå till i praktiken[1]. Omedelbart efter publiceringen, och med 1960-talets globala världsmodeller i färskt minne, framstår ROM III ändå som vida överlägsen de övriga Rom-rapporterna och som bra mycket mer intressant och relevant än det mesta som skrivit i ämnet (observera att detta är en relativ värdering). Om några år och med ett längre perspektiv kommer rapporten säkerligen att jämställas med Rom-klubbens tidigare akademiska övningar. Kanske kommer den helt att glömmas.

1) Se Hernán Santa Cruz' kritik av ROM III i "Comments on the RIO Project", Development dialogue, 1976:2, sid 104-111.

14 TILLVÄXTENS FÖRDELNING INOM PERIFERIN* (IBRD II)

"redistribution from growth..."
"growth plus redistribution..."
"redistribution of the fruits of growth..."
ILO (1972)

Redistribution with Growth (IBRD II) är resultatet av ett samarbete mellan Världsbankens Development Research Center och Institute of Development Studies (IDS) vid Sussex-universitetet. Bakgrundsmaterialet är ett antal artiklar som diskuterats och homogeniserats för att därefter utgöra kapitel i rapporten. Av de sex medförfattarna tillhör två IDS: Richard Jolly, tillika chef för IDS och ett av de tunga namnen i ILOs Kenya-rapport (ILO 1972), samt C L G Bell. De fyra övriga innehar poster i Världsbanken: Hollis Chenery är vice-president i byrån för Development Policy, Montek Ahluwalia och John Duloy är vid Development Research Center, samt D C Rao (kapacitet okänd). Världsbankens överrepresentation inom gruppen har inte satt en bankprägel på rapporten. Snarare förefaller det som om författarna arbetat opåverkade av den praktiserade bankpolitiken. De enskilda författarna har signerat sina respektive kapitel, vilket bidragit till upprepningar - i synnerhet i frågor där de alla velat markera olika grader av progressivitet.

IBRD II förhåller sig kvalitativt till IBRD I som ROM III till ROM II. Den korta tidsrymd på endast fem år, som skiljer de båda världsbankrapporterna, blir till decennier mätt i synen på underutvecklingen. Det förklaras inte bara av olika utgångspunkter genom de skilda ämnesvalen, ty även själva valet att behandla ojämlikheter inom periferin återspeglar ett nytt sätt att betrakta underutvecklingen. IBRD I var deskriptiv snarare än analytisk, behandlade nästan harmoniska motsättningar mellan centrum och periferin och betraktade i första hand periferins situation utifrån centrums utkikstorn. IBRD II, å andra sidan är både deskriptiv och analytisk, den behandlar motsättningar inom periferin och den gör det även utifrån politiska realiteter. Fokuseringen på ojämlikheterna inom periferin verkar dock hämmande på nödvändiga sidoblickar mot centrum, vilket också kan tolkas som ett försök att undvika att behandla periferins ofördelaktiga relationer med centrum, i vilka Världsbanken tar del. De "internationella dimensionerna" upptar endast en bråkdel av texten och länkas dessutom endast obetydligt till ojämlikheterna inom periferin.

Rapporten innehåller en del prognoser för de närmaste åren, t ex vad de höjda oljepriserna kan komma att

---

*H Chenery m fl, Redistribution with Growth, published for the IBRD and the IDS (Sussex), Oxford Univ Perss 1974.

innebära för icke-oljeproducerande u-länder. Dessa prognoser har i dag ersatts av ökad kunskap och det finns därför ingen anledning att gå in på dem här. Däremot skall vi försöka ge en bild av IBRD IIs syn på orsakerna till ojämlikheterna i periferin, på sambanden mellan tillväxt och fördelning, samt på strategier för ökad jämlikhet.

14.1 Den ojämna inkomstfördelningen inom enskilda u-länder[1)]

De ekonomiska modellerna i rapporten förutsätter ett kvantifierbart mått på ojämlikhet. Inkomstnivån får tjäna som sådant mått, men författarna betonar att inkomstskillnader i sig inte förklarar ojämlikheten, utan att orsaken står att finna i den ojämna fördelningen av tillgångar och kapital. En genomgång av ett flertal länder visar att ojämlikheten är störst i de kapitalistiska u-länderna, något mindre i i-länderna och minst i de socialistiska länderna. De 40 % fattigaste i den sistnämnda gruppen svarar för omkring 25 % av den totala inkomsten, vilket är det närmaste total jämlikhet som planerarna i periferin kan sikta mot - att jämföra med 8-18 % av totala inkomsten som i dag tillfaller de 40 % fattigaste i kapitalistiska u-länder. Inkomstnivån för de fattigaste beror såväl av graden av ojämlikhet som av den genomsnittliga inkomstnivån. Som exempel kan jämföras situationen i Colombia och Thailand år 1970 (med stor reservation för statistikens tillförlighet): Colombias BNP per capita var dubbelt så stor som Thailands, men de 40 % fattigaste svarade för endast 9 % av totala inkomsten jämfört med 17 % i Thailand. Den absoluta medelinkomsten för denna grupp var således ungefär densamma i de båda länderna. Å andra sidan var genomsnittsinkomsten för de 20 % rikaste närmare tre gånger så stor i Colombia som i Thailand. Av detta kan man dra den triviala slutsatsen, att en högre genomsnittsinkomst för ett land inte garanterar en högre inkomst för de fattiga. Däremot - och det framgår såväl av denna som av andra, mer generella, jämförelser - är hög genomsnittsinkomst i periferin vanligtvis korrelerad med de rikas rikedomar (observera dock att i länder med en numerärt liten bourgeoisie kan de 20 % rikaste även omfatta grupper med små tillgångar och inkomster - LB). Även om tillräckliga statistiska bevis saknas, hävdar författarna bestämt att fördelningen av tillgångar är ännu skevare än inkomstfördelningen.

Redan i ett tidigt skede av utvecklingen tenderar inkomstökningen att koncentreras till priviligierade grupper. Produktionstillväxten härrör från relativt små moderna

---

1) IBRD II har i denna fråga hämtat mycket material och många idéer från I Adelman och C Taft Morris, Economic Growth and Social Equity in Developing Countries.

sektorer med hög produktivitet och låg sysselsättning. Denna obalans åtföljs och accentueras av en medveten eller omedveten statlig politik, som främjar ojämn jordfördelning och orättvis tillgång till krediter, utbildning och hälsovård. Fortsatt tillväxt gynnar visserligen allt bredare grupper, men den snabba befolkningstillväxten bidrar till att en majoritet fortfarande hålls utanför den organiserade marknadsekonomin. Detta är i sammandrag den process som leder till och vidmakthåller ojämnlikheterna i periferin. Det är inte givet att ytterligare tillväxt verkligen skulle tillfalla en större andel av befolkningen:

> "Det görs ofta gällande att de mekanismer som gynnar ekonomisk tillväxt också innebär ekonomisk koncentration och en försämring av den relativa och kanske t o m den absoluta situationen för låginkomstgrupperna. Denna pessimistiska syn har ibland lett till ett ifrågasättande av sådana tillväxtorienterade utvecklingsstrategier, som utgår ifrån att problemet med fattigdom skulle kunna lösas utan större svårighet bara tillväxten kunde accelereras" (sid 3).

Bilden är dock långtifrån entydig. Data för en mängd länder uppvisar inget samband mellan förändringar i inkomstfördelning och BNP-tillväxt. Likaså uppvisar delstudier av sex länder i ett annex i boken en mycket heterogen bild. Man kan finna både förbättringar och försämringar i alla typer av länder - från de med låg till de med hög tillväxt. Den jämförande undersökningen av länderna antyder att inkomstolikheterna först ökar och därefter långsamt avtar med den ekonomiska tillväxten, medan mellangruppens[1]) andel av totalinkomsten förblir ganska oberörd av tillväxttakten. Dessutom påvisades ett mycket klart samband mellan befolkningstillväxten och den andel av totalinkomsten som tillfaller de 40 % fattigaste. Emedan studien inte ger besked om orsakssambanden, är denna korrelation svårtolkad, enligt författarna. De är också skeptiska till sina resultat, emedan sådana viktiga variabler som kapitalkoncentration och socio-politiska faktorer inte ingår i studien. En jämförande analys av det här slaget är otillräcklig som utgångspunkt för att formulera en fördelningspolitik, ty även om "Data över inkomstfördelningen kan ge en användbar sammanfattande bild av graden av ojämlikhet i ett land, säger de oss inget om de underliggande ekonomiska strukturer, som orsakar denna ojämlikhet" (sid 18).

Författarna refererar till hushållsundersökningar i Indien, Mexico och Sydkorea som mycket tydligt visar att skuld-

---

1) Med mellangruppen avses de 40 % som ligger närmast under de 20 % rikaste. Observera att denna grupps, liksom övrigas, komposition ändras över tiden genom den sociala mobiliteten och de klassdifferentierade befolkningstillväxttalen.

sättningen ökar med minskad inkomst och att sparandet ökar med ökad inkomst (Table I.6. sid25). Inkomstolikheten ökar således de rikas möjligheter att ackumulera kapital och därmed tillskansa sig produktionsmedel, vilket i sin tur är en förutsättning för en privatkapitalistisk tillväxt. Som nämnts ovan kan denna koncentration av tillgångar medföra ytterligare inkomstojämlikhet, i synnerhet vid överskott på arbetskraft. Detta talar både för och emot inkomstöverföringar från rika till fattiga. De fattiga kan genom sin höjda inkomst också höja sin levnadsstandard (föda och utbildning), varigenom de kan arbeta hårdare och de rikas investerade kapital kan utnyttjas effektivare. Baksidan med inkomstöverföring skulle ur tillväxtsynpunkt vara att de rikas sparande och investeringar minskar, vilket hämmar tillväxten och i långa loppet slår tillbaka på de fattiga.

14.2 Förutsättningar för överföringar till de fattiga

Författarnas bestämda utgångspunkt är emellertid att de stora inkomstgapen i periferin är ekonomiskt, socialt och moraliskt oförsvarliga och dessutom politiskt okloka. Deras målsättning är att höja de fattigas inkomst och levnadsnivå snabbare än för genomsnittsinkomsttagarna och betydligt snabbare än för höginkomsttagarna. Detta kan, förenklar uttryckt, ske på fyra sätt, genom en kombination av par av alternativ:

Överföring av (1) existerande resurser från rika till fattiga, eller av (2) den kommande tillväxten; överföringar av (A) inkomster, eller av (B) kapital, tillgångar och produktionsmedel. Mer konkret ser alternativen ut som följer (sid 48):

(1A) Omfördelning av inkomst eller av konsumtion (t ex billigare basvaror till de fattiga);

(2A) Maximering av tillväxten vars resultat effektivt fördelas till allas förmån;

(1B) Överföring från rika till fattiga eller enbart till förmån för de fattiga (via staten) av existerande produktionsmedel, t ex verktyg, maskiner, industrier, samt jord;

(2B) Koncentration av framtida investeringar till förmån för de fattiga, t ex breddad utbildning, förbättrad infrastruktur för marginella grupper, krediter till småbönder i stället för till godsägare.

Författarna är inte entydiga i sin rekommendation, beroende på att gränsdragningen mellan kapital- och konsumtionsöverföringar är oklar ("de fattigas inkomstnivå är så låg att varje ökning av deras konsumtion gör dem mer produktiva", sid 64, d v s de utnyttjar kapitalet

bättre - jfr ovan). Dessutom får man förmoda att någon bestämd gräns inte kan dras mellan existerande och förväntade resurser. Alternativ (1B) sägs t ex vara önskvärt men å andra sidan politiskt svårgenomförbart. "Fördelar och nackdelar med alla fyra strategierna varierar med omständigheterna i varje enskilt land" (sid 48), men på andra ställen i texten är man mer bestämd: "Målsättningen rättvis fördelning uppnås effektivare genom att accelerera utvecklingen för de fattigare grupperna i samhället snarare än genom en raltiv fördelning av inkomsten" (sid 42). Författarna tror inte heller på en direkt överföring i form av nådegåvor från rika till fattiga av en del av de kommande produktionsresultaten så länge den ojämna fördelningen av produktionsmedel bibehålls. Ökad jämlikhet, eller snarare ökad ekonomisk tillväxt för de fattiga, uppnås effektivast genom att dessa ges de instrument med vars hjälp de själva kan höja sin produktivitet och sin inkomst, d v s alternativ (2B) förordas i första hand.

> "Behovet av statliga direkta investeringar till stöd för de fattiga gruppernas inkomster, genom att bygga upp deras ägande av och tillgång till fysiska och mänskliga resurser, är ett genomgående tema i denna bok.
>
> Utan någon ökning i investeringar och kapitaltillgångar som ägs eller kontrolleras av de fattiga - utöver vad deras egna besparingar kan bidra med - framstår det som nästan oundvikligt att deras per capita-inkomst kommer att växa långsammare än höginkomstgruppernas, åtminstone för en avsevärd tid framöver. Med hänsyn till hög befolkningstillväxt på landsbygden och överskott på outbildad arbetskraft kommer de fattiga att kunna tillgodogöra sig tillväxten inom andra sektorer endast genom en ökning av sysselsättningen men inte genom höjda löner" (sid 47).

14.3 Modeller för överföringar till de fattiga

I en ekonomisk modell som är malthusianskt präglad undersöks effekterna av olika typer av överföringar på framtida konsumtionsnivåer hos tre grupper i periferin: de fattigaste 40 %, mellangruppen som utgör 40 % och de rikaste 20 % av totalbefolkningen. De antaganden som ligger till grund för beräkningarna är: "produktionens dualistiska natur i utvecklingsländerna", d v s att två ekonomier, en kapitalistisk och en traditionell, existerar sida vid sida[1]; kapitalkoncentrationen är större än

---

1) Frågan huruvida periferins samhällsformationer är dualistiska eller kapitalistiskt dominerade är omtivstad. För en diskussion av detta, med betoning på situationen i Indonesien, se t ex C Geertz, Kolinialism och jordbruksutveckling, samt B Hettnes inledning till samma bok.

inkomstkoncentrationen; sparandet varierar med inkomststorleken som i sin tur är en funktion av individens ursprungliga socio-ekonomiska grupptillhöriget; den naturliga befolkningstillväxten är större för grupper med lägre inkomst. Bland de nitton oberoende variabler, som ingår i modellen kan nämnas de tre gruppernas respektive befolkningsstorlek, totalinkomst, inkomst från arbete, konsumtion och kapitalägande samt kapitalets avkastning och kapital- och inkomstöverföringar från rika till fattiga. Fyra fall undersöks med avseende på förändringar i konsumtionsfördelningen efter varje tioårsperiod (vi begränsar oss här till att redovisa år 30). I det första fallet ("basic solution") undersöks befolkningstillväxtens inverkan. Eftersom den är högre bland de fattiga och då man i modellen behandlar befolkningsstorlek och totalinkomst som två oberoende variabler (även oberoende av varandra med undantag av basförutsättningen om ökad befolkningstillväxt med minskad inkomst) finner man också följdriktigt att de fattigas andel av totalinkomsten sjunker med ökad befolkningstillväxt.

Av större intresse är emellertid jämförelsen mellan de fyra olika fallen (strategierna):

I "Basic solution', som inte är någon egentlig lösning **utan förutsätter oförändrad ekonomisk politik.**

II Löneinskränkningar, vilket sänker de fattigas och mellangruppens per capita-konsumtion men ökar mervärdet och därmed investeringskvoten och de rikas nettoprofiter (det skall genast sägas ifrån att författarna tar avstånd från denna strategi).

III Konsumtionsöverföringar till de fattiga på 2 % av BNP under 25 år.

IV Investeringsöverföringar till de fattiga på 2 % av BNP under 25 år.

Resultatet efter 30 år är sammanfattat i tabellen nedan:

Tabell 19

De fattigas andel av konsumtionen enligt fyra strategier (sammanfattning av Table XI 5, sid 228)

	Utgångsläge (år 0)	Efter trettio år Fall I	Fall II	Fall III	Fall IV
Totala konsumtionen per capita (hela bef.) i US$	91	199	203	167	185
De fattigas konsumtion US$ per capita	32	69	58	59	98
i procent av totala konsumtionen	12,6	12,3	10,0	12,7	19,4
Förhållandet mellan de rikas och fattigas per capita-konsumtion	14,9:1	17,1:1	23,4:1	16,5:1	10,0:1

Med en fortsatt låt-gå-politik (fall I) kommer klyftan mellan rika och fattiga att växa, enligt modellen. Löneinskränkningar (fall II) skulle visserligen medföra den snabbaste ekonomiska tillväxten, men denna skulle få betalas mycket dyrt av de fattiga och i viss mån även av mellangruppen. Konsumtionsöverföringar (fall III) lönar sig kortsiktigt men får inga positiva långsiktiga effekter för de fattiga. De rikas sparande drabbas dessutom, vilket sänker investeringskvoten för landet som helhet och hämmar den totala ekonomiska tillväxten. Som resultat blir de fattigas per capita-konsumtion inte märkbart större än i fall II. Överföringar av blygsamma 2 % av BNP för investeringar i en förhöjning av de fattigas produktivitet visar sig vara det klart mest fördelaktiga alternativet från de fattigas synpunkt (fall IV). Deras per capita-konsumtion tredubblas medan de rikas "endast" fördubblas (de rikas absoluta konsumtionsökning under de trettio åren är dock fortfarande nästan fyra gånger så stor som de fattigas!). En ökning av överföringarna till 3 % av BNP skulle höja de fattigas per capita-konsumtion efter 30 år med ytterligare 15-20 % och i motsvarande grad sänka de rikas konsumtion. Mellangruppen berörs endast obetydligt.

Författarna betonar att deras modell är ofullständig i flera avseenden och att man inte kan dra några definitiva slutsatser av resultaten. Mer avancerade modeller kommer kanske att visa, hoppas de, att en blandning av inkomst- och investeringsöverföringar till de fattiga ger ett bättre resultat. Modellens största värde ligger emellertid däri, att den ifrågasätter lönsamheten för alla parter i åtgärder som enbart syftar till ökad total tillväxt (ökad ojämlikhet genom löneinskränkningar i utvecklingens initialskede) samt att den påvisar att åtgärder som syftar till ökad jämlikhet (överföringar) mycket väl kan stimulera tillväxten. Detta strider mot de konventionella och nyklassiska ekonomiska teorierna.

14.4 Prioritering av landsbygdens fattiga

De fattigaste i u-länderna återfinns framför allt på landsbygden, och åtgärder som syftar till förbättringar för de fattigaste måste därför inriktas på småböndernas, de marginella böndernas och de jordlösas situation. Tyngdpunkten av investeringarna måste överföras från städerna till landsbygden. Sådana investeringar tenderar emellertid att i första hand gynna storfarmarna om inget görs åt den skeva jordfördelningen. I länder utan stora överskott på odlingsbar jord är jordreform således nödvändig (alternativ 1B). Detta är ett typiskt "noll-summespel" - vad de små vinner förlorar de stora - och innebär följaktligen politiska förvecklingar. "Knepet här är att välja ingrepp på sådant sätt att de fattiga vinner, och sedan att tänka ut något sätt så att de rika - och politiskt mäktiga - förlorarna kan kompenseras för tillfället" (sid 59). Författarna anger inte vem som skall

nationaliseringar av plantager leda till förbättringar för de vanligtvis annars så lågt betalda plantagearbetarna. För det andra kan det genererade överskottet öronmärkas för utvecklingsprojekt till förmån för de fattigaste. Slutligen kan en eventuell monopolprissättning av masskonsumtionsvaror brytas. Men i avsaknad av kompletterande åtgärder är nationaliseringar ingen garanti för en omfördelning av inkomsterna till förmån för de fattigaste utan det är då i första hand byråkraterna och de organiserade arbetarna som blir de huvudsakliga förmånstagarna.

Påståendet kan vara riktigt, men frågan är om det är ett argument mot nationaliseringar. **Frågan om nationaliseringar** hänger samman med det producerade värdets uppdelning i arbetslöner, investeringar, skatter och profiter, vilket författarna också säger. Men deras skäl mot en nedskärning av profiterna till förmån för höjda arbetarlöner är, att "de flesta lönearbetare tillhör redan medelinkomstgrupperna så att en politik som ändrar på förhållandet mellan löner och profiter skulle främst drabba inkomstfördelningens övre skikt" (sid 43), d v s det skulle i första hand innebära en överföring från höginkomst- till medelinkomsttagare och således inte gynna de fattigaste. Detta påstående bör inte passera utan kommentarer: för det första är det inte ovanligt med arbetarlöner vid eller under existensminimum; för det andra kan inte förekomsten av extrem fattigdom tillåtas motivera bibehållandet av "normal" fattigdom bland arbetare - i synnerhet så länge en stor del av det mervärde som arbetarna producerar förvandlas till profiter utan att överföras till de extremt fattiga. Helt oavsett om den solidariska lönepolitiken är relevant eller ej i ett rikt i-land blir konsekvenserna av samma politik motsägelsefulla när de appliceras på ett fattigt u-land. (Resonemanget gäller för orättvisa system. I rättvisa system uppstår inte frågeställningen.)

Till städernas fattiga räknas här personer inom nästan hela den informella sektorn (definition, se sid 195), outbildade daglönare samt icke-arbetsdugliga personer som saknar fasta tillgångar. Följande strategi rekommenderas för att höja dessa gruppers materiella standard: (1) höjning av deras köpkraft, såväl per individ genom högre inkomster och lägre basvarupriser, som totalt genom ökad sysselsättning (uppnås t ex genom uppmuntran av småentreprenörer); (2) bättre tillgång till mark för uppförande av bostäder och småindustri; (3) ändrade prioriteringar inom hälsovård och utbildning så att alla ges samma tillträde till denna allmänna service. Författarna menar att denna politik, om man sökte genomföra den, skulle motarbetas av storföretagare, av städernas stora markägare och av medelklassen. Det är dock diskutabelt om den förstnämnda gruppen genomgående skulle opponera sig mot reformer som syftar till en höjning av

de fattigas (de potentiella lönearbetarnas) standard och som därmed kan innebära minskad urban oro med stabilare arbetsmarknad och positivare investeringsklimat som följd. Medelklassen, som i dag totalt sett är den största konsumenten av sådan allmän service som hälsovård, utbildning och transporter, skulle däremot drabbas negativt av ökad service till städernas fattiga, ty med tanke på den erforderliga överföringen av resurser till landsbygden och av hänsyn till statens begränsade medel kan den totala servicen till städerna inte tillåtas öka. Åter ett exempel på "noll-summe-spel": vad en grupp vinner måste en annan förlora.

14.6 Politiska förutsättningar för ökad jämlikhet

IBRD II avviker från de flesta liberala utvecklingsstrategier genom att i ett separat kapitel diskutera de politiska förutsättningarna för tillväxtens fördelning inom periferin (kapitlet skrivet av Bell vid IDS). En årlig överföring av t ex 2 % av bruttonationalprodukten till de fattiga skulle inte villigt accepteras av de rika, ty en sådan utjämning skulle inte bara drabba deras inkomster utan i längden också deras kapital, makt, status och prestige. En regerings möjligheter att driva en utjämningspolitik beror av dess klassbas:

> "Regeringar står inte över den politiska processen, i så måtto att de bara skulle behöva uppbjuda en 'vilja' att göra vad som är befogat och önskvärt. Oberoende av det politiska systemet så måste de befrämja intressena hos de grupper av vilkas stöd de beror, intressen som mycket väl kan kräva ett bibehållande av status quo" (sid 52).

Samhällets fattiga - småbönderna och de jordlösa på landsbygden, proletariatet och de undersysselsatta marginella grupperna i städerna - utgör en "målgrupp", men

> "de utgör inte en enhetlig klass med en klar uppfattning om sina gemensamma intressen och hur de skall agera för att säkra dessa intressen... vilket är ett viktigt skäl till att de fattiga förblir fattiga. Inte heller utgör de rika och privilligierade en (enhetlig) klass. Men till skillnad från de fattiga är de organiserade, ofta i allians, för att utvinna det politiska systemets förmåner" (sid 53).

Man kan ur författarens text extrahera fyra möjliga politiska vägar mot en mer jämlik fördelning av resurserna:

(1) Reformer på överklassens eller på statens initiativ och villkor som genomförs av fruktan för "att de fattigas revolutionära potential realiseras om inte fattigdomens

börda lättas. De rika kan vara beredda att ge upp en del för att inte förlora allt i en total revolution" (sid 54). De inser också att investeringar i form av hälsovård och utbildning för de fattiga bidrar till att bygga upp en mer produktiv arbetarstam, vilket betalar sig för de rika i längden (jfr ovan).

(2) Staten kan kasta fram drastiska förslag och driva igenom radikala åtgärder som svårligen kan tas tillbaka - antingen för att de ändrar den politiska styrkebalansen eller p g a deras "inneboende väsen" (t ex jordreform eller nationalisering kombinerad med arbetarnas kontroll över produktionen). Även om regeringen skulle falla, som ett resultat av dess förändrade klasstöd, kan de fattiga eventuellt ändå försvara sina vinster. (Exempel: Sydjemen och Somalia i dag, Chile under Allende - LB).

(3) Antagonistiska motsättningar mellan grupper inom eliten kan tvinga någon av dem att söka stöd hos andra klasser i samhället, varvid de senares politiska kontroll kan öka. Om t ex industribourgeoisien kommer i konflikt med de feodala jordägarna om priserna på jordbruksprodukter relativt industriprodukter kan det ligga i den urbana bourgeoisiens intresse att stödja lantarbetarna och fattigbönderna för att bryta den ekonomiska och politiska makt som de feodala produktionsförhållandena underbygger. Detta kan också uttryckas så, att produktivkrafternas utveckling - märkbar inte minst på landsbygden - tvingar fram nya produktionsförhållanden som i avsaknad av en ny elit, som kan ersätta den feodala, ger de tidigare obesuttna bönderna och lantarbetarna möjlighet att vinna kontroll över sin egen produktion och vinna gehör i det politiska beslutsfattandet. Författaren nämner inte att även i detta fall kan den nya strukturen lätt instabiliseras. (Som historiskt fall kan nämnas den franska revolutionen, medan Etiopien under 1975 samt eventuellt Peru och Portugal utgör några i tiden mer närliggande exempel - LB.)

(4) I motsats till de tre ovannämnda möjligheterna, som alla initieras frivilligt eller ofrivilligt av eliten, utgör

> "de fattiga massornas organiserade stöd en politisk resurs, som kan användas för att genomföra program till deras egen förmån. Sannerligen, en strategi som söker eliminera fattigdomen kan visa sig tom eller omöjlig att genomföra om inte de fattiga utvecklar tillräckligt medvetande och en organisation för att ge sitt stöd till upprätthållandet av ett energiskt anti-fattigdomsprogram under många år" (sid 65).

(Här finns ett flertal exempel: Kina, Cuba, Indokina, de f d portugisiska kolonierna[1]) - LB.)

---

1) Se t ex L Rudebeck, Guinea-Bissau, A Study of Political Mobilization.

Bell konstaterar dessa fyra alternativ och man måste också förmoda att efter alla års erfarenheter även Världsbanken gör det. Vad som är mer anmärkningsvärt (åtminstone för att stå i en skrift utgiven i samarbete med Världsbanken) är att Bell faktiskt också ifrågasätter genomförbarheten av stöd till de fattiga, om inte dessa själva mobiliserar ett politiskt medvetande. Det är ett ifrågasättande som ruckar på förutsättningarna för ett flertal övriga teser i boken. Det gäller inte minst kapitlet om de internationella relationerna och deras bindning till den inhemska fördelningspolitiken.

14.7 Internationella dimensioner

Motsättningarna inom periferin är bokens huvudtema, men dessa motsättningar "kan varken i teorin eller i praktiken separeras från ojämlikheter mellan länder" (sid 158). Ty

> "Denna omfattande ojämlikhet mellan länder tycks i flera avseenden vara en väsentlig orsak till ojämlikheterna inom länder och ett påtagligt hinder för det inhemska genomförandet av strategier som syftar till omfördelning genom tillväxt... Å andra sidan, sådana strategier inom länder kan i sig själva inte göra mycket för att minska den globala ojämlikheten" (sid 161).

Men ökad jämlikhet inom periferin betyder inte bara materiella förbättringar för de fattiga utan även ett aktivt folkligt politiskt engagemang på beslutsnivå. En utveckling i folkmajoritetens intresse i ett u-land skulle komma i konflikt med de flesta former av imperialism. Det framstår därför som en förhastad och även pessimistisk slutsats när författarna här ifrågasätter den interna jämlikhetens effekter på de globala relationerna. För det andra, om jämlikhet i ett u-land innebär eller förutsätter en socialistisk utveckling är det troligt att andra värderingar kan komma att dominera än sådana vars målsättning är global materiell utjämning.

I anslutning till diskussionen om ojämlikheter mellan och inom länder refererar författarna till den internationella handeln. En liberalisering av denna handel, exempelvis i enlighet med NEO, skulle kunna förstärka de välorganiserade grupperna ytterligare. Men denna skepticism mot NEO skulle försvagas, menar författarna, om förmånligare internationell handel för u-länderna kombinerades med åtgärder för ökad jämlikhet inom dessa länder. Den ökade exportens tillväxt- och fördelningseffekter inom ett u-land beror således mer av detta lands totala politik än av de faktorer som karakteriserar exportvarorna.

> "Detta leder till den viktiga slutsatsen att effekterna på fattigdomen och på inkomstfördelningen

av förändringar i internationell handel baseras mer på vilka u-länder som kommer att vinna eller förlora på dessa förändringar än av de speciella handelsvarornas direkta produktionskarakteristika" (sid 168).

Författarna hävdar trots detta att u-ländernas fattiga gynnas mer av export av varor som härrör från jordbruk, hantverk och arbetsintensiv industri än från kapitalintensiv industri. Skälen till detta är att (1) de små producenterna är vanligtvis fattigare än arbetarna inom manufakturindustrin, (2) bredare grupper kan dra större nytta av denna export än de fåtaliga som är sysselsatta inom den kapitalintensiva industrin, (3) länk- och multiplikationseffekter är större i små- än i storindustri, (4) de allra fattigaste länderna har förhållandevis mindre kapitalintensiv industri än de mindre fattiga u-länderna, samt (5) exportens koppling till utländska investeringar, med åtföljande kapitalflykt i form av profiter etc, kan lättare undvikas.

Den motsättning som kan uppstå mellan "handel med de mest progressiva länderna" och "handel med de mest arbetsintensivt producerade varorna" har en parallell i bistånd et. Bistånd till progressiva länder ökar således sannolikheten att pengarna når de fattigaste i dessa länder, men så är inte säkert fallet, menar författarna, om ingen hänsyn tas till mottagarlandets interna fördelningspolitik. Dilemmat kan lösas om man kan påvisa att de som gynnas av biståndet i de progressiva länderna verkligen är fattigare än de som drar nytta av biståndet i de fattigaste länderna.

Sammanfattningen av IBRD II ovan kan ge intryck av att Världsbanken i delar har antagit en i det närmaste marxistisk analys. Så är inte fallet. För det första vet vi inte i vilken utsträckning ledande planerare inom banken verkligen antagit rapportens radikalare tankegångar (vi kan däremot vara säkra på att banken inte praktiserat dem). För det andra domineras rapporten av de liberala och nyklassiska utvecklingsteorierna, med viss tilltro till de etablerade förnuftet och manifesterat i ekonomiska modeller och i förhoppningar om en kapitalistisk utveckling i mer människovärdiga former. Ändå saknas överbud och utopisk altruism och en styrka ligger dessutom i avsaknaden av odefinierade målsättningar av typen "stabilt samhälle", "humanistisk socialism" etc. När rapporten bedöms i relation till andra "tunga strategier" utfaller jämförelsen till IBRD IIs fördel. Frågor om motsättningar inom periferin, som tidigare varit nästan tabubelagda i officiella dokument, och om tillväxt kontra fördelning belyses här på ett så inträngande sätt man på detta stadium kan begära. Kanske utgör IBRD II ett prejudikat för kommande än mer inträngande analyser. De avslutande kommentarerna om forskningens roll kan

tolkas som ett upprop att slå in på en ny väg:

> "En omorientering av forskningen i sig själv hjälper inte långt i att mildra fattigdomen. Ett aldrig svikande politiskt engagemang är en grundförutsättning. Men genom att studera problemets dimensioner och genom att demonstrera effektiviteten i olika strategier och politiska åtgärder kan forskningen bidra till ett opinionsklimat till förmån för detta engagemang" (sid 249).

15 TVÅ ILO-RAPPORTER*

15.1 Arbete, tillväxt och basbehov - ett globalt problem (ILO I)

Denna rapport, som skrevs som underlag för ILO-konferensen 1976, "representerar ett första djärvt försök att få grepp om de enorma problemen med arbetslöshet, undersysselsättning, ojämlik inkomstfördelning och massfattigdom i världen" (sid 10). Den utannonserade djärvheten i inledningen är relativ snarare än absolut - den bör ses i ljuset av 1960-talets dokumenterade ILO-politik, på samma sätt som IBRD II bör ses i ljuset av IBRD I. Presentationen av ILO-rapporten görs kortfattat här, ty i långa stycken är den en kopia av den ovan presenterade IBRD II. Både Världsbanken och IDS har bidragit växentligt till de sju speciella länderrapporter[1]), som utarbetats av ILO och som också ligger till grund för denna studie. Likaså utgör denna rapport en mängd generaliseringar av ILOs Kenya-rapport, som berörs senare. Sysselsättningsfrågorna är ett globalt problem och rapporten begränsas inte till endast u-länderna utan tar även upp situationen i de kapitalistiska i-länderna och i de europeiska socialistländerna. Här begränsar vi oss emellertid till u-länderna samt till deras relationer med centrum.

15.1.1 Arbetslöshet och fattigdom

Det konstateras att produktiv sysselsättning måste skipas inte bara åt de 300 miljoner människor som i dag är arbetslösa utan också åt de ytterligare 1000 miljoner som kommer att adderas till periferins arbetskraft under de kommande 25 åren. Ett flertal faktorer (som vi inte upprepar här) har bidragit till en ojämn utveckling, som inneburit koncentration till ett begränsat antal ekonomiska sektorer med kapitalintensiv teknik och få länkar med den traditionella arbetsintensiva ekonomin. Som ett resultat härav har tillväxtens vinster begränsats till en liten del av befolkningen, och arbetslösheten, inkomstojämlikheterna och fattigdomen har alla vuxit. Nedanstående tabell ger en uppskattning av andelen

---

*Employment, Growth and Basic Needs: A One-World Problem, Report of the Director-General of the ILO for the Tripartite World Conference on Employment, Income Distribution and Social Progress and the International Division of Labour, Genève 1976.
Employment, Incomes and Equality: A Strategy for Increasing Productive Employment in Kenya, Report of an Inter-Agency Team financed by the UNDP and organised by the ILO, Genève 1972.

1) Dessa ILO-studier har gjorts i Colombia (publicerad 1970), Ceylon (1971), Kenya (1972 - se nedan), Iran (1973), Filippinerna (1974), Dominikanska Republiken (1975) och Sudan (1976).

arbetslösa (personer utan arbete som söker arbete)

undersysselsatta (personer som bara finner deltidsarbete eller vars arbete ger otillräcklig inkomst)

mycket fattiga (definierat med utgångspunkt från en outbildad indisk arbetares lön i en större industri; US$180 per år i Latinamerika, US$115 i Afrika och US$100 i Asien)

utblottade (definierat med utgångspunkt från 1 rupee per person och dag i indiska termer; motsvarar hälften av de mycket fattigas inkomster).

Definitionerna är mycket diskutabla. Det gäller i synnerhet "undersysselsatta" samt gränserna för "mycket fattig" och "utblottad" (LB).

Tabell 20 Preliminära uppskattningar av andelen arbetslösa och undersysselsatta 1975, samt av andelen mycket fattiga och utblottade 1972, i % (från Table 1 och 2, sid 18 och 22).[1]

Region	Arbetslösa	Undersysselsatta	Summa	Mycket fattiga (inkl utblottade)	Utblottade	Ökning av antalet mycket fattiga i % av bef ökningen 1963-72
Asien[2]	3,9	36,4	40,3	71	42	47
Afrika	7,1	37,9	45,0	69	39	38
Latinamerika	5,1	28,9	34,0	43	27	2
Totalt	4,7	35,7	40,4	67	39	37

En jämförelse mellan kolumnerna i tabellen ger vid handen att tre fjärdedelar av Asiens och Afrikas befolkningar och drygt hälften av Latinamerikas var mycket fattiga 1963. Nio år senare klassificerades "endast" ca 70 % som mycket fattiga i Asien och Afrika och mindre än hälften i Latinamerika. Fattigdomen skall alltså ha sjunkit i relativa termer under 60-talet i periferin som helhet och mest påtagligt i Latinamerika. Detta är i överensstämmelse med flertalet tillväxtförespråkares syn men det strider mot andra, mer pessimistiska, tolkningar av senaste decenniets utveckling.

Med växteuropeisk standard befann sig endast en sjättedel av periferins befolkning över "fattigdomsgränsen" 1972. Situationen detta år kan sammanfattas:

---

1) Källor: ILO Bureau of Statistics samt H Chenery, Redistribution with Growth.
2) Exklusive centralplanerade länder.

"fattiga men inte mycket fattiga"
utgjorde 300 miljoner eller 17 %

"mycket fattiga men inte utblottade"
utgjorde 500 miljoner eller 28 %

"utblottade"
utgjorde 700 miljoner eller 39 %

Summa fattiga utgjorde således 1 500 miljoner eller 84 %

Det betonas att uppgifterna är "i viss utsträckning godtyckliga" och får inte tas ad notam. De anger snarare storleksordningen av fattigdomsproblemet, och detta under förutsättning att inkomstgränserna är relevanta, att det över huvud taget är relevant att mäta graden av fattigdom i pengar (gäller inte minst samhällen med självhushåll) samt att det är meningsfullt att klassificera graden av fattigdom.

15.1.2 Att uppnå basbehoven genom tillväxt eller fördelning

ILOs målsättning är att höja de fattigaste människornas levnadsstandard till en miniminivå som motsvarar basbehoven ("basic needs"). Dessa basbehov definieras i termer av mat, kläder, boende, social service såsom tillgång till rent dricksvatten, hälso- och sjukvård, utbildning och transporter. Det innebär också att varje arbetsvillig skall ges arbete med fullgod betalning. Därutöver nämns basbehov av mer kvalitativ natur, såsom en hälsosam miljö och "folkligt deltagande i fattandet av sådana beslut som rör människans liv och livsuppehälle och den individuella friheten" (sid 7). Vid val av strategier för att nå dessa mål intar ILO-rapporten en i det närmaste identisk ståndpunkt med IBRD II, d v s man betonar att tillväxt i sig själv inte är en garanti för fördelning, att ojämlikheter förvärras ytterligare om fördelningsfrågan lämnas åt marknadskrafterna, och att den ekonomiska politiken måste prioritera överföringar till de fattiga för investeringar och konsumtion. Dessutom: "Det är väsentligt att de människor, var basbehov skall uppnås, deltar i fastställandet av dessa behov i stället för att få sig dem tilldelade uppifrån" (sid 35).

I en modell undersöker man möjligheten att uppnå målsättningen före år 2000 med avseende på de kvantifierbara behoven. Basbehoven är (a) ett kaloriintag på omkring 2200 kcal/person och dag i Asien, omkring 2300 i Afrika och 2380 i Latinamerika; (b) undervisning som når 98 % av alla barn i åldern 7-16 år; (c) en boendeyta på 5,25 m^2 per person i Asien och Afrika och 7,50 m^2 per person i Latinamerika (jämför målsättningarna i ROM IV). Inkomstnivån som motsvarar dessa basbehov beräknas och jämförs med den aktuella inkomsten hos de 20 % fattigaste år 1970. Befolkningstillväxten antas följa

FNs lägre projektion fram till år 2000. Motiveringen för detta, som man säger optimistiska, antagande är att förbättrade ekonomiska förhållanden för de fattiga kommer att leda till sänkta födelsetal hos dessa grupper och därmed till en förhållandevis snabb minskning av den demografiska tillväxten.

Tre alternativ diskuteras (se tabell 21). I det första alternativet förutsätts en politik som syftar till snabb ekonomisk tillväxt och som lämnar fördelningsfrågan åt marknadskrafterna (kolumn I). Under den mycket tvivelaktiga förutsättningen att samma relativa ekonomiska tillväxt tillfaller alla grupper i samhället, uppnås basbehoven före år 2000 om den årliga tillväxten av bruttonationalprodukten nästan fördubblas jämfört med de senaste årens genomsnitt. Med undantag för de angivna ökningarna för Kina och oljeländerna på 6,0 och 11,3 %, är en sådan snabb tillväxt orealistisk. En alternativ och nödvändig politik måste således vara att kombinera tillväxt med en betydande omfördelning (kolumn II). Tillväxten förutsätts minst lika stor som tidigare år, men storleken av överföringarna till de fattiga anges inte, vilket försvårar tolkningen av resultatet. Man finner emellertid att den ekonomiska tillväxttakt, som erfordras för att tillfredsställa basbehoven hos de fattigaste, ligger en eller ett par procentenheter över de senaste årens tillväxt. Varken Kina eller oljeländerna behöver ändra sin inkomstutjämningspolitik: i Kina fungerar den redan och i oljeländerna är tillväxten så hög att basbehoven uppnås utan omfördelning. I ett tredje alternativ undersöks den erforderliga omfördelningen om alla regioners ekonomiska tillväxt följer DD2s målsättning på 6 % per år (kolumn III och IV). I samtliga regioner utom Kina finner man att den andel som tillfaller de 20 % fattigaste måste mer än fördubblas och i tropiska Afrikas fall mer än tredubblas. Av detta dras slutsatsen att

Tabell 21 Årlig tillväxt och fördelning i periferin för att uppnå basbehoven år 2000. (Från Table 6 och 7, sid 41 och 42).

Region	Tillväxt utan omfördelning i %, I	Omfördelning och tillväxt i %, II	Procent av inkomsten som tillfaller de 20 % fattigaste, år 1970 III	2000 IV
Afrika ("tropiska")	11,1	8,4	4,9	16,5
Afrika (övriga)	11,2	8,8	5,5	12,4
Asien (utom Kina)	9,7	7,2	5,3	14,3
Kina	6,0	6,0	11,3	11,3
Latinamerika (låginк. länder)	9,4	6,8	4,3	11,9
Latinamerika (övriga)	8,7	6,7	4,5	9,7
Oljeländer	11,3	11,3	...	...

"I varje region utom i medelinkomstländerna i Latinamerika ("övriga") krävs en så stor omfördelning att de erforderliga sociala förändringar, som detta förutsätter, knappast torde inträffa. Man blir därför motvilligt tvingad att dra den slutsatsen av modellen, att DD2s tillväxtmål inte är i överensstämmelse med det föresatta målet att tillfredsställa basbehoven inom en generation" (sid 43).

Slutsatsen rymmer en dubbel motsägelse: DD2s målsättning är otillräcklig, menar man, trots att redan en 6 %-ig tillväxt i de fattigaste länderna kanske visar sig orealistiskt. Dessutom strider denna implicita uppmaning att höja DD2-målsättningen mot det faktum, som ILO påpekar, att tillväxt inte genererar ökad jämlikhet. Effekterna av ren ekonomisk tillväxt är obetydliga jämfört med överföring av resurser direkt till de fattiga: man kan lätt visa att om de 20 % fattigaste svarar för t ex 5 % av totala inkomsten, så skulle en överföring av endast 1 % av totala BNP till dessa fattiga betyda lika mycket i absoluta mått som en ekonomisk tillväxt på 7 % under nästan hela tre år vid oförändrad inkomstfördelning. Politiska hinder för omfördelningar tvingar fram krav på ännu snabbare tillväxt, som gynnar i första hand de grupper som ställer upp dessa hinder. Man får intrycket, vilket stöds såväl i citatet ovan som på andra ställen i texten, att ILO här beräknar den övre gränsen för överföringar till de fattigaste på grundval av den förväntade reaktionen hos de rika. ILO, liksom IBRD II, sträcker sig inte längre än vad som i bästa fall kan förväntas tolereras av de besuttna i periferin. Det vore kanske också fel att kräva mer av ett officiellt internationellt organ. Likaså vore det kanske för mycket begärt att ILO skulle rekommendera en strategi för omfördelning av det slag som praktiseras i länder med planekonomier. Innebär det att den officiella karaktären hos ILO-dokumentet, och internationella organisationers förslag till strategier i allmänhet, hur "djärva" de än må vara, verkar hämmande på en utveckling mot ökad jämlikhet i periferin? Kan en officiell internationell organisation över huvud taget föreslå strategier som uppfyller de minimikrav man måste ställa på den kommande utvecklingen?

15.1.3 Reformer

Denna motsägelse hindrar inte att ett antal reformförslag läggs fram i rapporten. Till dessa hör: (1) omfördelning av jord; (2) ökad sysselsättning samt ökad produktivitet och därmed högre inkomster till de fattiga grupperna; (3) ökade investeringar inom traditionellt

jordbruk och inom de informella sektorerna[1]); (4) konsumtionsfördelning genom progressiv beskattning; (5) minskade ojämlikheter vad avser hushållens konsumtion av varor och tjänster; (6) ökad internationell handel enligt de villkor som ställs upp i NEO; (7) upprättande av institutioner för att förenkla folkligt deltagande i utvecklingsprocessen. Men rapporten saknar en strategi i betydelsen av konkreta medel och åtgärder för att öka sysselsättningen, höja produktiviteten, etc. Det låter sig givetvis sägas t ex att "I allmänhet är den mest ändamålsenliga teknologin för u-länderna den som är både effektiv och arbetsintensiv. Icke desto mindre förutsätter införandet av en basbehovsstrategi en kombination av kapitalintensiva och arbetsintensiva teknologier" (sid 55-6), men vad betyder det t ex i det enskilda u-land vars ekonomi har inlemmats i den centrumstyrda marknadsekonomin?

Vi finner en liknande osäkerhet vad gäller u-ländernas internationella relationer: "Kollektiv självtillit är ett utmärkande drag i basbehovsstrategin. Det utesluter emellertid inte användandet av externa resurser vid genomförandet av sådana strategier" (sid 105). ILOs medvetenhet om nödvändigheten av ökat oberoende för u-länderna och ökat samarbete mellan u-länderna kommer här i konflikt med ILOs önskan att med hjälp av centrums resurser få bidra till utvecklingen. Med hänsyn till de relationer som de facto råder mellan centrum och periferin och den klasstruktur som dominerar inom periferin i dag, saknar man en diskussion i ILO-rapporten av hur ökad självtillit verkligen skulle kunna förenas med ökade exportinkomster och mer bistånd, som ILO rekommenderar (rapporten betonar givetvis även nödvändigheten av ökad handel mellan u-länder). Härvidlag räcker det inte att t ex hänvisa till att "officiellt utvecklingsbistånd måste koncentreras till de fattigaste länderna och till de fattiga grupperna i andra u-länder"(sid 107).

En intressant fråga som vi avslutningsvis skall ta upp[2]) är effekterna av en liberalare handelspolitik på sysselsättningen inom centrums industri. Med referens till en

---

1) Den informella sektorn - ett begrepp hämtat från ILOs Kenya-rapport - avser hela den **småindustri och småhandel**, som fungerar med små medel och enkel teknologi, som saknar kapital och kontakter med den formella sektorn (industri och stat) och som betjänar de stora fattiga delarna av befolkningen. Till den informella sektorn hör inte bara gatuförsäljare och skoputsare utan även kategorier som snickare, husbyggare, skräddare, marknadsförsäljare. Vanligtvis är det självförsörjande individer eller informella familjeföretag.

2) ILO-rapporten diskuterar även internationell arbetsmigration, teknologins roll på det internationella planet samt multinationella företag, som ej återges här.

UNCTAD-studie[1]) visas, att en eliminering av de icke-tariffära importhindren och en 50 %-ig reduktion av tarifferna skulle medföra en viss ökning av arbetslösheten i USA, EG och Japan, men endast 100 000 av dessa förlorade arbetstillfällen skulle förklaras av periferins ökade export, d v s endast omkring 0,05 % av totala arbetsstyrkan i dessa länder. Å andra sidan skulle dessa importlättnader resultera i 480 000 nya arbeten i de exporterande u-länderna.[2]) Effekterna i centrum skulle dock vara mest märkbara inom sådana sektorer som sko-, textil- och läderindustri, där på sin höjd 2 % av dessa industriers arbetsstyrka skulle drabbas på längre sikt (sid 114). Inom de flesta industrigrenar skulle minskningen av arbetstillfällen understiga effekterna av normala produktivitetshöjningar.

15.2 Arbete, inkomster och jämlikhet - exemplet Kenya (ILO II)

Kenya-rapporten (ILO II) är ett omfattande grupparbete, som påbörjades 1971 och avslutades året därpå. Totalt har ett femtiotal personer bidragit, flertalet av dem dock endast under kortare tid. Genom sina detaljerade studier och förhållandevis öppna kritik av den kenyanska ekonomin samt genom sin tyngd som ILO-dokument har rapporten väckt uppmärksamhet. Då ett flertal av rekommendationerna är av rent politisk natur kan det dock komma att dröja innan denna intellektuella uppmärksamhet omvandlas i praktisk handling. Genomgående teman är den ekonomiska strukturens positiva effekter i form av snabb ekonomisk tillväxt samt dess negativa följdverkningar i form av arbetslöshet, undersysselsättning och underbetalning i Kenya. Vi skall här inte gå in på detta, då enskilda länders situation ligger utanför ramen för denna text, utan skall i stället bara ta upp ett par punkter i rapportens rekommenderade strategi.

15.2.1 Strategi för ett enskilt land

Målsättningen för Kenyas utveckling är "en drastisk förändring av strategin, med mycket större betoning på utvidgning av produktiv sysselsättning, utplånande av fattigdomen, reducering av extrema ojämlikheter och en mer jämlik fördelning av tillväxtens frukter" (sid 105). Kapitalismens avigsidor räknar man med lättare

---

1) UNCTAD: Impact on Employment of International Policy Measures in the Field of Trade and Development, Genève 1975 (mimeo).
2) Detta ger en intressant belysning av arbetskraftens pris i centrum respektive i periferin och ändå är 4,8:1 en underskattning av det verkliga prisförhållandet - LB.

skall undvikas genom en blandekonomi. En hög ekonomisk tillväxttakt på 7 % per år (jordbruk 6 % och industri och hantverk 8-9 % per år) ökar resurserna för en mer jämlik inkomstfördelning via överföring till befolkningens fattigaste grupper - de 25 % fattigaste i städerna och de 40 % fattigaste på landsbygden, som i dag tillsammans svarar för mindre än 10 % av befolkningens totala inkomst (lika mycket som de knappt 1 % rikaste). Med konkreta exempel från den kenyanska ekonomin visas att omfördelning av resurserna också är en förutsättning för tillväxt. Omfördelningen kan genomföras på ett flertal kompletterande sätt: jordreform och en jordbrukspolitik till förmån för småbönderna; investeringar till förmån för ökad sysselsättning; lagstadgad minimiinkomst; aktivt stöd till den informella sektorn; eliminering av felnäring bland fattiga barn; ökad social service (rent vatten, hälso- och sjukvård, skolor); frysning av de rikas materiella standard (stabilisering av de 25 % högsta inkomsterna skulle möjliggöra en inkomstökning för de arbetslösa och de underbetalda arbetarna på 12 % per år). Därutöver betonas behovet av ökade insatser inom sådana områden som familjeplanering, katastrofförebyggande åtgärder, decentralisering, stöd till inhemsk teknologi och småindustri.

Oavsett kostnaderna för alla föreslagna reformer hävdar författarna att de långsiktiga kostnaderna kan bli ännu större om inget görs snarast för att minska ojämlikheterna och höja de fattigas standard väsentligt, ty "möjligheterna att lösa problemen med rationella och konsekventa medel och i nationell samstämmighet kan komma att minska avsevärt" (sid 327). Kenya-rapportens påvisande av de växande klassmotsättningarna (uttryckta i shilling och hektar) och av nödvändigheten av snara åtgärder för att lätta på spänningarna och minska risken för öppna konflikter, borde ur den kenyanska regeringens synvinkel vara ett ovärderligt bidrag till dess planering för en effektiv strategi.

16 KATASTROF ELLER NYTT SAMHÄLLE?* (ROM IV)

Detta är ingen produkt av Rom-klubbens medlemmar, lika litet som ROM I-III är det. Liksom de tre övriga rapporterna har skrivits på uppdrag av Rom-klubben har samma klubb givit inspriation åt författarna att genomföra denna studie (vid ett seminarium i Rio de Janeiro 1970). På samma sätt som ROM II var ett svar på ROM I är denna rapport, liksom ROM III, ett svar på de två förstnämnda. Det är därför konsekvent att benämna rapporten ROM IV utan att därmed lägga någon värdering på den.

Studien är genomförd vid Fundación Bariloche, Buenos Airos, av en grupp latinamerikaner. Det är ytligt sett något nytt att en studie av detta slag görs i ett u-land, men i grunden behöver det inte betyda något. Gruppmedlemmarna får förmodas tillhöra en akademisk elit och studien är finansierad av International Development Research Centre, Ottawa, Canada. Även ett antal av forskarna bakom ROM III är medborgare i u-länder. Det finns en risk att ROM IV övervärderas **såsom "den första** u-landsprodukten" på området, men det finns ingenting i rapporten som skulle vara specifikt för just latinamerikanska (eller andra u-lands-) vetenskapsmän - dock med ett undantag: Uttalade socialistiska synpunkter förs inte till torgs i Argentina på samma sätt som i hemorten för ROM I-III. Man får inte utesluta ett samband mellan den politiska situationen i Argentina och den restriktivitet (snarare tystnad) rapportens författare har ålagt sig vad gäller exempelvis politiska förutsättningar för övergången till socialism och konkreta handlingsalternativ för att nå de uppsatta målen.

Gruppen av forskare bakom ROM IV är inte homogen. Liksom i ROM III har enskilda personer och smågrupper även här behandlat sina respektive ansvarsområden. Modellens grundläggande filosofi plus ett långt och hårt arbete inom gruppen har emellertid resulterat i en homogen enhet, där individuella synpunkter svårligen kan skönjas[1]. Oenighet har lösts genom majoritetsröstning. Den unika optimism, som präglar rapporten i fråga om framtida tillgång på råvaror och energi, skrivs förmodligen inte under

---

*Amilcar O Herrera, Catastrophe or New Society? A Latin American World Model, Fundación Bariloche, Buenos Aires, finansierad av International Development Research Centre, Ottawa, 1976.

1) Som bakgrund till rapporten ligger ett antal tekniska rapporter inom respektive ämnesområden. Av de studier som utförts vid Bariloche nämns endast två i fotnoter i ROM IV, nämligen en rapport om energiprisutvecklingen och en om temperaturförändringar i atmosfären.

av samtliga medarbetare men är en nödvändig förutsättning för modellen.

Liksom i ROM III utger sig inte författarna för att presentera en vetenskapligt objektiv studie, fri från värderingar:

> "Ett försök att beskriva den rådande världsstrukturen och att projicera in i framtiden är inte (vilket ibland framhålls) en objektiv syn på verkligheten, utan innefattar med nödvändighet accepterandet av en ideologisk ståndpunkt. Av detta skäl är det inte berättigat att skilja mellan extrapolativa och normativa modeller.
>
> Den modell som presenteras här är uttryckligen normati[illegible] Den är inget försök att visa vad som kommer att hända om nuvarande trender fortsätter, utan försöker ange en väg att nå ett slutligt mål, det mål som är en värld befriad från underutveckling och misär. Modellen utges inte för att vara 'objektiv' i den meningen att den skulle vara fri från värderingar, som det vanligen förstås" (sid 7).

ROM IV är indelad i fyra avsnitt: den idémässiga modellen ("conceptual model") med redogörelse för de normativa utgångspunkterna; de globala fysiska resurserna (miljö, råvaror, energi); den matematiska modellen med optimeringsfunktioner under bivillkor; samt resultaten av modellkörningarna som visar i vilken utsträckning den uppställda målsättningen enligt den idémässiga modellen kan uppfyllas.

16.1 Den idémässiga modellen

På samma sätt som ROM I och IIs outtalade ideologiska ställningstagande var att påvisa domedagen om inget görs (befolkningsöverskott, resursuttömning och massvält), är ROM IVs uttalade ställningstagande att

(a) alla människors basbehov kan tillfredsställas inom rimlig tid

(b) mänsklighetens problem är inte av fysisk utan av sociopolitisk natur, och

(c) detta förutsätter och kräver en övergång till socialism (ej att förväxla med rådande politiska system i Sovjetunionen eller Östeuropa).

> "Vår idémässiga modell av det 'idealiska' samhället är baserad på den föresatsen att det är endast genom radikala förändringar i världens sociala och internationella organisation som människan slutligen kan befrias från underutveckling och förtryck. Vad som

föreslås är en övergång till ett samhälle som är i huvudsak socialistiskt, baserat på jämlikhet och alla dess medlemmars fulla deltagande i de beslut **som rör** dem; konsumtion och ekonomisk tillväxt regleras på ett sådant sätt att det uppbyggda samhället är i ett med sin omgivning ('environment')" (sid 8).

Med utgångspunkt från en kort analys av det kapitalistiska systemets funktion och effekter i centrum respektive i periferin beskrivs en alternativ och "ny inriktning av mänsklighetens utveckling" (sid 24). Denna baseras på följande föresatser:

(a) De av många forskare förutspådda katastroferna i framtiden är redan en realitet för en majoritet av jordens befolkning. Det är därför viktigare att prioritera lösningar på dagens underutveckling och förtryck än att lägga ned de resurser vi har i dag på en krisfri framtid.

(b) Inga jämkningar av det rådande ekonomiska mönstret kan lösa dagens problem i centrum och periferin (centrums utveckling med alla dess misstag får alltså inte stå som förebild för periferins utveckling).

(c) Varje politik som syftar till att bevara miljön och att spara resurser blir svår att genomföra effektivt, så länge inte alla människor uppnått en acceptabel levnadsstandard. Det innebär att motsättningarna inom periferin ges en förhållandevis framträdande roll, medan miljö- och resurshänsyn underordnas kraven på tillväxt för de fattiga.

(d) De priviligierade grupperna, i synnerhet de i centrum, måste sänka sin konsumtionstillväxt i syfte att minska exploateringen av naturresurserna och miljön. En del av det ekonomiska överskott, som härvid uppkommer, överförs till periferin.

Med utgångspunkt från ovanstående skall det nya "världssamhället" byggas upp kring följande riktlinjer (med stor tolerans för regionala och nationella variationer):

(1) "Det slutliga målet är ett egalitärt samhälle, såväl på den nationella som på den internationella nivån". Varje människa utan undantag har en omistlig rätt att få sina basbehov tillfredsställda, nämligen nutrition, bostad, hälsa och utbildning. Varje människa **har** också rätt att leva så länge som är objektivt biologiskt möjligt.

(2) "Det samhälle som föreslås i modellen är inte ett konsumtionssamhälle ("consumer society"); produktionen styrs av sociala behov och inte av profit". De sociala

behoven definieras genom kollektiva beslut på olika nivåer.

(3) Ägandet och brukandet av varor och produktionsmedel är en central fråga. Jord och produktionsmedel kan varken ägas privat eller av staten, ty begreppet "ägande" ersätts med "användning och förvaltande" (av kommuner, kollektiv etc). Därmed kan inte egendom utnyttjas av enskilda personer eller av besuttna grupper för deras egen politiska eller ekonomiska vinning.

16.2 Resurser och miljö

Rapportens andra del, utvecklingens fysiska gränser och begränsningar, skall vi här sammanfatta mycket kort utan att återge de tekniska motiveringarna (beträffande jordbrukspotentialen i världen, se sid 203):

- Erfarenheterna visar att det inte finns några tecken på minskad tillgång på råvaror, och att samhällets verkliga kostnader per enhet för deras utvinning hittills har sjunkit. Produktionskostnaderna antas förbli desamma fram till år 2060.
- Med dagens eller morgondagens (nära framtidens) teknologi kommer mineralresurserna att räcka i många sekler än.
- Reserverna av olja och naturgas kommer troligen att räcka i omkring 100 år. Med nuvarande konsumtion uppskattas kolet komma att räcka i omkring 400 år.
- Föroreningar i periferin genereras inte så mycket av industriell aktivitet som av fattigdom (förorenat vatten, dåliga bostäder, avsaknad av sanitära anordningar, etc). Dessa föroreningar försvinner i och med att basbehoven tillfredsställs.
- Med dagens intensiva forskning kommer kostnaderna för att minska de industriella föroreningarna att sjunka i framtiden.
- Det finns inga skäl att förvänta sig en ekologisk katastrof inom den överblickbara framtiden, men riskerna får därmed inte ignoreras.
- Bevarandet av naturresurser och miljö förutsätter ett socialistiskt samhälle där produktionen styrs av de objektiva behoven (med 'objektiva behov' avses här de varor och tjänster som människan behöver för att tillfredsställa sina verkliga materiella, sociala och kulturella behov).

16.3 Den matematiska modellen

Rapportens tredje del, den matematiska modellen, är i det närmaste helt isolerad från den idémässiga modellen. Bland

modellens förutsättningar och målsättningar finns dock några väsentliga undantag:

- Bruttonationalprodukten per capita förnekas som relevant mått på utveckling och behovstillfredsställelse. Målsättningen är i stället att maximera befolkningens medellivslängd. Detta är något helt nytt i denna typ av modeller och motiveras bl a med "rätten att leva":

> "Medellivslängden mäter i vilken utsträckning ett samhälle tillåter sina medlemmar att uppnå en av sina grundläggande rättigheter: att leva ett liv som är så långt som är biologiskt möjligt. Detta är en absolut rättighet som inget samhälle kan ignorera" (sid 53).

- Denna medellivslängd är en funktion av i vilken utsträckning de grundläggande **mänskliga** behoven tillfredsställs. Målsättningarna i standardkörningen är:

(a) nutrition: 3 000 kcal och 100 g protein per person och dag (3 200 kcal i centrum, "emedan medelintaget i dessa länder redan 1970 hade nått 3 063 kcal" - sid 83).

(b) utbildning: 98 % av befolkningen skall ges grundutbildning - 12 års skolgång mellan 7 och 18 års ålder.

(c) boende: Varje familj skall ha ett hus av minst given standardkvalitet på minst 50 m² (70 m² i centrum p g a den högre standarden där).

(d) hälsa: Kan ej kvantifieras direkt, men återspeglas i befolkningens föräntade medellivslängd och i barnadödligheten.

- Det teknologiska framåtskridandet inom de fem studerade ekonomiska sektorerna förutsätts förbli konstant under hela den studerade hundraårsperioden, 1960-2060, nämligen för

kaptialvaror	1,5 % per år
livsmedel	1,0 "
boende	1,0 "
utbildning	0,5 "
andra varor och tjänster	1,0 "

Som författarna påpekar är uppsakttningarna konservativa - de underskrider de framsteg som hittills observerats. De strider dessutom mot den ovannämnda optimismen om tillgången på och de framtida utvinningskostnaderna för råvaror och energi. Inte heller åtskiljer de centrum och periferi (framåtskridandet kan förväntas bli relativt snabbare i periferin, emedan man där kan utnyttja redan vunna erfarenheter i centrum).

- De icke-förnyelsebara resurserna förutsätts räcka och de kan erhållas till samma enhetspris under de kommande hundra åren som år 1960.

- "Den nya politiken" förutsätts träda i kraft år 1980 (jfr ROM III).

- Världen är indelad i fyra regioner, nämligen (1) centrum, inkl Israel och Sovjetunionen med satelliter, (2) Latinamerika, (3) Afrika, och (4) Asien, inkl Turkiet och Kina. Den redovisade motiveringen att slå samman kapitalist- och socialistländerna i en region, centrum, är att "alla länder förmodas driva (följa) samma politik efter 1980" (under antagandet att författarna inte själva tror på detta, är den verkliga motiveringen till sammanslagningen att modellen förenklas, åtminstone ur periferins synvinkel).

- Den internationella handelns relativa storlek (i förhållande till BNP samt mellan de ekonomiska sektorerna) antas förbli densamma som år 1970. De olika regionernas över- respektive underskott i betalningsbalansen antas ha successivt reducerats till noll år 2000.

Några av de kvantitativa utgångspunkterna för körningen av modellen är:

- I motsats till de övriga Rom-rapporterna menar man att endast 43 % av all odlingsbar areal i världen brukas och att det i dag inte finns några fysiska begränsningar för livsmedelsproduktionen. I centrum är endast drygt hälften uppodlat, i Latinamerika en sjättedel, och i Afrika drygt en fjärdedel. Det största problemet finns i Asien, där författarna menar att enbart 30 % av den odlingsbara arealen återstår för nyuppodling. Denna otillräckliga marginal återspeglas i resultaten.

Spannmålsavkastningen var år 1971 i

Centrum	cirka	2,4 ton/ha
Kina	"	1,8 "
Latinamerika	"	1,5 "
Asien (utom Kina)	"	1,4 "
Afrika	"	1,0 "

Man antar att avkastningen maximalt kan uppgå till 4,0 ton/ha (ca 10^7 kcal/ha), vilket är lägre än medelavkastningen i ett flertal västeuropeiska länder i dag. Det framgår inte explicit i rapporten, men med ovanstående antaganden om jord- och avkastningspotential kan man beräkna att den totala livsmedelsproduktionen kan ökas, i

Centrum	2,9	gånger	
Latinamerika	16,0	"	
Asien (inkl Kina)	3,5	"	(avkastn år 1971 här satt till 1,6 ton/ha)
Afrika	14,4	"	
Hela världen	4,9	"	

- Mellan 50 och 60 % av världens bef kning bor i hus som i åtminstone något avseende är u ermåliga, nämligen i centrum 7 %, i Latinamerika 40 %, i Asien 50 % och i Afrika 60 %.

- Med referens till UNESCO-statistik sas att närmare en tredjedel av världens befolkning ö 15 år var analfabeter år 1970 (24 % i Latinamerika, 4 i Asien och 74 % i Afrika). Som nämnts ovan är mål att sänka dessa andelar till 2 % i samtliga regioner. 1 IV är närmast unik i så måtto att utbildningens kval ter och inte bara dess kvantiteter diskuteras:

> "Att uppnå ett tillfredsställande minimibehoven inom utbildningssektorn enbart i kvantitativa termer skulle innebära inte bara en dell ng på problemet utan också en lösning som strider mot modellens grundläggande premisser. Det gälle att ge bättre utbildning till flera människor un en ngre tidsperiod, men det är också en fr om en kvalitativ förändring av utbildningens varande innehåll" (sid 80).

Undervisningen skall ge vidare perspekti på samhället, både det inom nationen och de i världen inför, den skall vara relevant för elevens situatio ch orientera henne mot en förståelse av en "gemensam l kvalitet" och den skall syfta till jämlikhet. Bakom fattarnas målsättning med undervisningen, som prese as ganska vagt i rapporten, anar man en påverkan frå Paulo Freire.

16.4 Resultat av modellkörningen

I en första standardkörning, som bygger på le förutsättningar och målsättningar som diskuterat ovan, antas utvecklingen i de fyra regionerna ske elt oberoende av varandra. Författarna betonar att de kvantitativa resultaten, som är sammanfattade i tabell 22, inte skall tolkas som exakta. Basbehoven tillfredsställs i centrum på 1980-talet, i Latinamerika ett decennium senare och i Afrika i början av nästa sekel. I sammanfattning:

> "De (industriellt) avancerade länderna kan nå en hög välfärdsnivå även om deras ekonomiska tillväxt reduceras drastiskt i framtiden, d v s de har möjlighet att minska arbetet och öka fritiden men ändå upprätthålla en tillväxttakt som tillåter dem att bevara och kontinuerligt förbättra den fysiska och mänskliga miljön" (sid 87).
>
> "Latinamerika skulle kunna tillfredsställa hela befolkningens basbehov på ett fullgott sätt inom en generation från och med att den föreslagna politiken genomförs. Därefter skulle Latinamerika kunna höja sin välfärdsnivå ytterligare genom att

öka produktionen av 'övriga varor och tjänster' relativt till den totala produktionen" (sid 89).

Det är rimligt att påstå att om den föreslagna politiken genomförs, så kan Afrika tillfredsställa sin befolknings basbehov inom 30 år, räknat från 1980, och kan därefter höja sin välfärd väsentligt" (sid 91).

I Asien går det inte lika bra. En fördröjning av utvecklingen leder till en bibehållen hög befolkningstillväxt och en ond cirkel utvecklas. All jord är uppodlad redan år 2010 och p g a befolkningstillväxten och ökade kostnader för livsmedelsproduktionen sjunker livsmedelskonsumtionen per capita åter. De höga kostnaderna för jordbruksproduktionen tar också resurser från den övriga ekonomin, vilket i sin tur drabbar de övriga basbehoven. Kina som har närmare hälften av Asiens befolkning inkluderas i regionen. Med hänsyn till den utveckling som startade i Kina redan på 1940-talet hade det varit rimligt att behandla Kina separat. Den generalisering som här görs för hela Asien strider mot den klara distinktion författarna tidigare gjort mellan kapitalistiska och icke-kapitalistiska system.

I en andra körning för Asien (sista kolumnen i tabellen) görs ett mer optimistiskt antagande vad gäller jordbrukets avkastning - det förutsätts att produktionen kan höjas till 6 ton/ha i stället för till endast 4 ton/ha.

Men mot mitten av 2030-talet har de sista jordresurserna ändå tagits i anspråk och mot slutet av 2050-talet börjar situationen åter bli kritisk och per capita-konsumtionen sjunker. Författarna menar att ännu högre jordbruksavkastning, kompletterad med effektiv familjeplanering i början av nästa sekel, kan bidra till att minska gapet mellan efterfrågan och tillgång på livsmedel på sikt. Men det är ingen panik: "Det är gott om tid att införa en effektiv politik i båda riktningarna (att öka tillgången och minska efterfrågetillväxten - LB) innan krisen uppstår" (sid 95).

I en ytterligare körning studeras hur det går om det tekniska framåtskridandet successivt avtar, för att helt upphöra år 2000, d v s produktiviteten inom alla områden antas konstant efter sekelskiftet (ROM IV är här oklar: om periferin inte kan importera den teknologi som är utvecklad inom centrum betyder detta eventuellt att inte heller avkastningsmålet på 4 ton/ha kan nås i alla regioner). Emedan antagandet måste bedömas som helt orealistiskt (med skärpa påpekat av W D Nordhaus[1]) är resultaten

---

1) W D Nordhaus, World Modelling from the Botton Up, 1974 - en kritik av ROM IV som presenterades före rapportens publicering och som uppenbarligen har påverkat en del antaganden i den.

Tabell 22 Utvecklingen i de fyra regionerna 1960-2060

BASBEHOVEN	CENTRUM	LATINAMERIKA	AFRIKA	ASIEN (1:a körn.) avslutas år 2040)	ASIEN (2:a körn.)
Medellivslängdens utveckling från 1960 till 2060	Ökar från 69 år till 71 år	Ökar från 56 år till 72 år	Ökar från 43 år till 70 år	Ökar från 48 år till 67 år, år 2000. Sjunker därefter.	Ökar från 48 år till 69 år.
Mål uppnås år					
Nutrition (3000 resp. 3200 kcal, 100 g protein)	1980	1990	1990	Uppnås ej (max 2984 kcal år 2000, därefter minskning)	2000
Skolgång (98%)	1980	1990	2010	2010	före 2010
Boende (1,5 hus/fam.)	1990	2000	2020	Uppnås ej (0,82 hus per familj år 2040)	2020
EKONOMISKA INDIKATORER					
BNP per capita, utveckling från 1960 till 2060	Stiger från $1402 till $9470	Stiger från $372 till $5746	Stiger från $137 till $2657	Stiger från $90 till $707 år 2040	Stiger från $90 till $1516
Genomsnittlig årlig ökning: 1960-2000	3,1%	2,8%	2,6%	2,7%	2,8%
2000-2060	1,2%	2,8%	3,3%	2,5%	2,9%
Investeringskvot (investeringarnas andel av BNP)	Sjunker från 25% år 1980 till 11,9% år 2000. Sjunker därefter till 8,1% år 2060.	Stiger från 18,2% år 1960 till 25% år 2000. Därefter konstant 25%.	Stiger från 15,1% år 1960 till 25% år 2000. Därefter konstant 25%.	Stiger från 16% år 1960 till 25% år 2000. Därefter konstant 25%.	Samma som föregående.
Livsmedlens andel av BNP	Sjunker från 16,7% år 1960 till 2,5% år 2060.	Sjunker från 21,2% år 1960 till 5,3% år 2060.	Sjunker från 26,4% år 1960 till 4,9% år 2060.	Sjunker från 27,2% år 1960 till 15,7% år 2000. Stiger därefter till 22,3% år 2040.	Stiger snabbt till 58,2% år 1980. Stabiliseras på ca 53% efter år 2000.

Tabell 22 (forts)

	CENTRUM	LATINAMERIKA	AFRIKA	ASIEN (1:a körn.; avslutas år 2040)	ASIEN (2:a körn.)
DEMOGRAFISKA INDIKATORER					
Medellivslängd (se ovan)					
Befolkningstillväxtens förändring	Tillväxten upphör omkring år 2020	Tillväxten avtar och når 0,43% år 2060	Tillväxten avtar efter 1980 och når 0,37% år 2060	Tillväxten avtar efter 1980 och når 1,38% år 2040	Tillväxten avtar efter 1980 och når 0,55% år 2060
Befolkning (milj.)					
år 1960	947	208	257	1544	1544
år 2060	1147	759	1260	7940 (år 2040!)	7649
	ökning: 1,24 ggr	ökning: 3,65 ggr	ökning: 4,90 ggr	ökning: 5,14 ggr (på endast 80 år)	ökning: 4,95 ggr
Födelsetalets minskning (födda per 1000 invånare och år)	21,3 år 1960 till 14,1 år 1990. Därefter stabil.	40,4 år 1960 till 16,2 år 2060.	46,5 år 1960 till 16,1 år 2060.	37,8 år 1960 till 27,7 år 2040	37,8 år 1960 till 17,6 år 2060
Barnadödlighetens minskning från 1960 till 2060 (antal barn som dör före ett års ålder per 1000 levande födda	Sjunker från 26,6 till 20,9. Största sänkningen mellan 1960 och 1980	Sjunker från 115 till 20,9. Största sänkningen mellan 1960 och 1980	Sjunker från 196 till 23,2. Största sänkningen mellan 1980 och 2000.	Sjunker från 148 till 32 år 2000. Därefter appr. stabilisering	Sjunker från 148 till 27,5. Största sänkningen mella 1960 och 2000.

också ganska ointressanta. Man finner emellertid att basbehoven i periferin tillfredsställs vid ungefär samma tidpunkt som i standardkörningen, men i Latinamerika långt senare. I Afrika och Asien kollapsar ekonomin. Följande slutsats dras:

> "För länderna i tredje världen är fortsatta teknologiska framsteg nödvändiga om de skall kunna befrias från underutveckling och misär. Det betyder inte att det teknologiska framåtskridandet skall följa samma linjer som tidigare; dessa har nämligen bidragit till att vidga det gap som skiljer mänsklighetens rika sektorer från de fattiga" (sid 99).

De ovannämnda körningarna förutsätter regional isolering (kollektiv självtillit, men förmodligen inte inom teknologins område), men i en tredje körning ingår även internationellt samarbete. Följande antaganden görs:

- Målet är att centrum överför netto 2 % av BNP till periferin som rent bistånd. Överföringarna startar år 1980 med 0,2 % av BNP, för att därefter öka med 0,2 procentenheter per år och nå slutmålet år 1990. När en region uppnått basbehoven trappas biståndet ned i samma takt.

- Biståndet fördelas enbart mellan Afrika och Asien och så, att det blir direkt proportionellt mot befolkningen och omvänt proportionellt mot den aktuella medellivslängden. Ny beräkning görs varje år.

Körningen visar att centrums BNP per capita år 2060 blir omkring 50 % högre än i standardkörningen. Detta något förvånande resultat förklarar författarna med att ekonomin reagerar positivt på kapitalexporten, bl a beroende på att investeringarna blir betydligt högre (nästan dubbelt så höga år 2060 som i standardkörningen).

Biståndet till Afrika kommer för sent för att hinna påverka basbehoven, dock med undantag för boendet. Biståndets största effekt på ekonomin i Afrika märks först efter sekelskiftet. Folkökningen bromsas något snabbare och befolkningen år 2060 är 8 % mindre än i standardkörningen.

Emedan biståndsflödet är relativt större till Asien än till Afrika, räknat per BNP, blir också effekterna mer påtagliga. Det gäller i synnerhet boendet och den ekonomiska tillväxten. Befolkningen år 2060 är 15 % mindre än i standardkörningen.

Man antar här att officiellt bistånd, utöver handel (som inte redovisas), är den enda typen av kapitaltransfereringar mellan centrum och periferin. Även om OECDs bistånd (inklusive lån) i dag uppgår till ca 1/3 % av BNP, går nettoflödet av kapital i andra riktningen (amorteringar, räntor, patent- och licensavgifter, vinster, övervärdering av tjänster, etc. Hit bör även räknas "ojämnt utbyte", vilket rapporten inte tar upp). ROM IV's biståndsmålsättning är mycket optimistisk. Kanske är det i medvetande om detta som man söker påvisa att centrum faktiskt skulle tjäna ekonomiskt på att ge mer bistånd (detta är ju uttryckligen en normativ studie).

I en sista körning av modellen anknyter författarna till debatten om tillväxt kontra fördelning. I de körningar som refererats ovan har BNP per capita och per capita-konsumtion bokstavligt betytt ett fullständigt egalitärt samhälle med jämlik fördelning. Då det från vissa håll hävdas att tillväxt måste föregå fördelning, d v s att den ekonomiska nivån måste höjas avsevärt innan det kan bli tal om inkomstfördelning, har man här undersökt hur lång tid det skulle ta för den fattigaste femtedelen av befolkningen att få sina basbehov tillfredsställda om den ojämna inkomstfördelningen bibehålls. Av icke redovisade skäl indelas världen nu i 15 regioner (utom Kina)[1], vilket dock inte betyder något för resultatet. Under förutsättning om konstant ekonomisk tillväxt finner man att bibehållen ojämn inkomstfördelning skulle försena den tidpunkt ("tröskeln") då basbehoven är tillfredsställda - med 38 år i Afrika (från år 2008 till 2046) och med hela 51 år i Latinamerika (från år 1992 till 2043) p g a den större ojämlikheten där. Med bibehållen struktur i Sydafrika torde tröskeln aldrig nås.

---

1) Indelningen enligt Wassily Leontief, "Structure of the World Enemy", American Economic Review.

Tabell 23. Erforderlig BNP per capita för att tillfredsställa allas behov (delvis utdrag ur Table 18, sid 105).

Region	BNP per capita 1970 (US $)	Andel av inkomsten som tillfaller de 20% fattigaste (avser 1965)	Erforderlig BNP per capita vid jämlik inkomstfördelning (I)	Erforderlig BNP per capita vid bibehållen inkomstfördelning (II)	(II)/(I)
Latinamerika					
(mer utv.)	594	4,0%	807	4035	5,0
(mindre utv.)	443	4,1%	740	3610	4,9
Afrika					
(mer utv.)	205	5,5%	451	1640	3,6
(mindre utv.)	141	4,8%	505	2104	4,1
Sydafrika	ca 650	1,9%	1093	11505	10,1

För att förhindra denna försening måste den ekonomiska tillväxten i Latinamerika och Afrika uppgå till 10 - 12 % årligen, vilket är en orealistisk målsättning. Av detta drar författarna slutsatsen att fördelning måste föregå tillväxt:

> "Sammanfattningsvis kan sägas, att ekonomisk tillväxt med bevarande av det rådande systemet med ojämn inkomstfördelning i bästa fall skulle försena målet, som innebär en mänsklighet befriad från lidande och misär, med åtminstone två generationer. Det skulle också innebära att tre till fem gånger mer materiella resurser måste offras för att uppnå det åstundade målet, varigenom trycket på miljön skulle mångdubblas - och allt detta för att upprätthålla priviligierade minoriteters vårdslösa konsumtion" (sid 106).

Utan att förneka slutsatsen och de värderingar som ligger till grund för den måste det ändå ifrågasättas om inte författarnas analys av komplexet tillväxt - efterfrågan är otillräcklig. Ett av tillväxtförespråkarnas många argument för bibehållen ojämlik inkomstfördelning är ju att den gynnar de rikas sparande och deras investeringar, vilket är en förutsättning för ekonomisk tillväxt. Med de erfarenheter författarna torde ha från Latinamerika borde det ha varit lätt att slå hål på detta argument. Å andra sidan hävdar de implicit att det socialistiska samhälle som de förordar inte inbegriper privata investeringar.

Vid en bedömning av författarnas slutsatser skall man komma ihåg att många av modellens förutsättningar inte är invändningsfria. Förmodligen skulle man också kunna komma fram till samma slutsatser utan en avancerad matematisk modell. Men även om tyngdpunkten i denna presentation har lagts på den matematiska modellen (se kritiken nedan) och på de kvantitativa resultaten, är det ROM IV-gruppens politiska slutsatser som väger tyngst:

- Om den här föreslagna politiken genomförs kan alla människor uppnå en tillfredsställande levnadsstandard redan inom drygt en generation.

- Den enda fysiska begränsningen, som dock inte kommer att göra sig gällande förrän mot mitten av 2000-talet, är den otillräckliga odlingsbara arealen i Asien. Om man på den långa tid som står till förfogande ändå inte kan finna interna lösningar på livsmedelsproblemet, kan livsmedelsöverskott i andra regioner utnyttjas.

- Befolkningstillväxten kan reduceras till noll genom höjd levnadsstandard. Detta mål kan uppnås innan gränsen för världens jordbruksproduktion är nådd.

- Hindren för "mänsklighetens harmoniska utveckling" är inte av fysisk utan av socio-politisk natur.

- Målet nås inte i första hand genom hög ekonomisk tillväxt utan genom (a) en reducering av onödig konsumtion, (b) ökade investeringar, (c) eliminering av de socio-politiska hinder som försvårar ett rationellt användande av marken (både landsbygd och stad), (d) en jämlik fördelning av varor och tjänster, (e) en aktiv politik i periferin som eliminerar underskottet i utrikeshandeln.

- Ett bibehållande av den ojämna inkomstfördelningen leder till status quo och innebär ett underkännande av de åtgärder som erfordras (strukturell förändring genom övergång till socialism) för att komma till rätta med orsakerna till de kriser som för närvarande drabbar världen.

- Med rådande inkomstfördelning i periferin gynnar internationellt bistånd i första hand de redan privilegierade grupperna. Överföring av kapital från centrum till periferin får en allmän utvecklingseffekt endast om jämlikhet råder inom mottagarländerna.

16.5 Kommentarer

En hel del kritik kan riktas mot den matematiska modellen. Vi skall här ta upp ett par frågor, nämligen om variabelsambanden och om modellens avvikelser från den idémässiga modellen.

Den genomsnittliga livslängden (e_1) är en funktion av den andel av befolkningen som är sysselsatt inom jordbruket (neg. korr.), den andel som ges utbildning (pos. korr.), samt födelsetalet (neg. korr). Märkligt nog är e_1 i modellen endast indirekt, via födelsetalet (!), positivt korrelerad med den andel av befolkningen, som är sysselsatt inom ekonomins sekundära sektor och med de båda basbehoven nutrition och boende. Det är likaså anmärkningsvärt att de båda variablerna barnadödlighet och allmän dödlighet är funktioner av enbart e_1, således inte av så avgörande faktorer som födointag och sanitär standard. Över huvud taget är den delmodell som rör befolkningen ytterst oklar (detta har även påpekats av Nordhaus).

Författarnas förklaring att modellen beskriver funktionella relationer och inte orsaksrelationer är otillräcklig, ty vid körningen av modellen blir skillnaden mellan "funktion" och "orsak" en irrelevant linguistisk fråga.

I modellen fördelas konstant kapital (K) och variabelt kapital (arbete, W) på ett sådant sätt att e_1 maximeras. Produktionen (Q) inom respektive ekonomisk sektor uttrycks genom Cobb-Douglas' produktionsfunktion som $Q = K^a/W^{1-a}$. a och 1-a är utbudselasticiteten m a p kapital respektive arbete. W kan även skrivas som cBP, där B är totala befolkningen, c är andelen arbetande och P är produktiviteten. Utbudet (U) av en viss vara är lika med kvoten mellan produktion och framställningskostnad per enhet av varan (A) (t ex kronor per kcal). Per capita-konsumtionen, d v s standarden vad avser basbehoven, beräknas som kvoten mellan utbudet och befolkningen (rättvis fördelning förutsätts). Befolkningens storlek och sammansättning ett visst år, B_t, blir därmed en funktion av befolkningens storlek och sammansättning föregående år, B_{t-1}, och av den uppnådda standarden år t. Med utgångspunkt från Q_t och B_t görs hela proceduren om för nästkommande år och Q_{t+1} och B_{t+1} beräknas, o s v.

Med ovanstående beteckningar kan per capita-konsumtionen skrivas om som

$$\frac{(cP)^{1-a}}{A} \times \left(\frac{K}{B}\right)^a$$

det vill säga per capita-konsumtionen ökar med andelen sysselsatta (c), med deras produktivitet (P) och med det tillgängliga konstanta kapitalet (K), men minskar med befolkningens storlek (B) och med framställningskostnaden per enhet av respektive vara (A). Den slående likheten med konventionell nationalekonomisk teori förklaras av att den matematiska modellen i huvudsak är uppbyggd kring denna teori. Maximeringen av den genomsnittliga livslängden är en utmärkt deklaration, men i den matematiska modellen betyder det endast största möjliga tillväxt i produktion och konsumtion av sådana varor som förlänger livslängden. Det är givetvis en viktig skillnad jämfört med den rådande marknadsekonomin, där varusortimentet bestäms av en ofta artificiell efterfrågan och av vinstmöjligheterna i produktions- och distributionsledet, men det behöver inte betyda någon skillnad vad gäller produktionssättet i övrigt. Det finns således inga strukturella förändringar inbakade i modellen, utan den avser endast visa att alla människors basbehov kan tillfredsställas, under förutsättning att kapital och arbete koncentreras på produktion av basförnödenheter. Om man i den matematiska modellen tagit hänsyn till föresatsen att inte acceptera jämkningar av det rådande ekonomiska mönstret, skulle troligtvis resultatet blivit annorlunda

(kanske bättre). I valet mellan att spela med avancerade matematiska modeller på Honeywell Bull Argentinas klaviatur och att utnyttja en mer jordnära modell, som även tillåter icke-kvantifierbara variabler, har man föredragit det förra. Valet av denna vetenskapliga tillfredsställelse har skett på bekostnad av en genomgång av konkreta sociala, ekonomiska och politiska begränsningar och villkor för att uppnå det eftersträvade målet (i enlighet med den idémässiga modellen, där det betonas att problemen är av primär sociopolitisk natur). Därför saknas också i den matematiska modellen sådana grundläggande variabler som ekonomiska relationer inom och mellan regioner, typ av och villkor för internationell handel och investeringar, och de transnationella bolagens roll. Liksom i ROM I och II bekräftas även här att verkligheten svårligen kan beskrivas med matematiska termer och datorer.

Ett annat viktigt gap mellan den idémässiga och den matematiska modellen är den stegvisa optimeringen. Modellen körs årsvis, d v s fördelningen av kapital och arbete bestäms av livslängdsfunktionens maximivärde samma år, men ej efterföljande år. Det tillåter planering endast för ett år i taget. En sådan kortsynt ekonomisk politik ("myopic", för att citera Nordhaus) är karakteristisk för en marknadsekonomi, d v s för en ekonomi av det slag som man kritiserar och vill ändra i ROM IV! En planekonomi förutsätter en planeringstid på åtminstone, säg tre-fyra år. Även om modellen komplicerats något och körningstiden ökat, skulle det ha varit ett ganska trivialt operationsanalytiskt problem att fördela kapital och arbete ett visst år så, att den genomsnittliga livslängden maximerats t ex tre år senare. Det skulle också givit en snabbare utveckling (basbehoven skulle tillfredsställts tidigare) än vad den använda marknadsekonomiska modellen ger. Det är ett rimligt krav att om man väljer en viss modell för att beskriva framtiden, så måste man också ta konsekvenserna av detta val och vara beredd att ta de kostnader som detta för med sig, d v s i det här fallet betala det extrapris som den avsevärt längre men erforderliga körningstiden betingar. I ROM IV har man dock sökt motverka en kortsynt "ett-års-politik", som skulle inneburit att hela nationalprodukten konsumerats, genom att i modellen sätta undre gränser för investeringarna (mellan 21 och 25 % av BNP). Det kan givetvis hävdas att om man med denna onödigt pessimistiska modell lyckas påvisa att alla människans basbehov <u>kan</u> tillfredsställas inom en viss tid, så skulle mer optimistiska förusättningar i modellen ha givit till resultat att detta mål uppfyllts ännu tidigare. Men om man med den aktuella modellen däremot finner att en region (Asien) <u>inte</u> klarar sig, så har man faktiskt inte bevisat någonting.

När Tillväxtens gränser publicerades kom den att ge världsmodellbyggandet en skjuts framåt - dock inte så mycket genom inspiration som genom reaktion. Det resulterade inte bara i Mänskligheten vid vändpunkten utan också i andra liknande rapporter, som alla präglades av dystra förutsägelser om kommande kriser. Katastrof eller nytt samhälle är en uppföljning av de första Rom-rapporterna, men med en helt ny inriktning. Den har inte backats upp av samma PR som de övriga men torde ändå komma att utgöra ett helt nytt utgångsläge för andra "modellbyggare". Man kan förvänta att många av de svagheter som präglar rapporten, av vilka några diskuterats ovan, kommer att elimineras. Men utöver denna kritik, som är av mer teknisk och ekonomisk natur, innehåller rapporten också politiska aspekter som kan förväntas dyka upp även i kommande Rom-dokument och som redan nu bör nämnas. Vi skall här endast beröra ett par av dessa frågor, med utgångspunkt från synpunkter framlagda av Svante Iger[1]. Det behöver inte sägas att kommentarerna är i högsta grad applicerbara på de flesta tunga strategier.

Människans behovstillfredsställelse betraktas som ett utvecklingsmål, men hon själv ses inte som ett medel annat än i form av en variabel som står för "arbete" i den matematiska modellen. "Arbete och kapital betraktas som likvärdiga produktionsfaktorer" (Iger, sid 6). Kvalitativa aspekter kommer härvid i skymundan bakom sifferexercisen. Den arbetande producentens roll som aktiv samhällsomdanare förringas därmed, förmodligen mot författarnas vilja och vilket återigen kanske kan förklaras av det argentinskt politiska klimat i vilket rapporten har skrivits.

ROM IV intar en diametralt motsatt hållning till ROM I och II vad gäller resurs- och miljöfrågorna. Visserligen har författarna ägnat utrymme åt att söka motivera sin optimistiska hållning ur ett tekniskt och ekonomiskt perspektiv, men de tvingas också legitimera den genom att hänvisa till de ideologiska resurser det socialistiska samhället kommer att ställa till förfogande: "Man löser i modellen resurs- och miljöproblemen just genom att tillskriva det framtida samhället sådana egenskaper att det löser resurs- och miljöproblemen" (Iger, sid 7). Denna lättvindighet kan leda till en förfelad reaktion mot ROM IV och till obefogade anklagelser om politisk naivitet såväl från krisprofeter som från liberala tillväxtförespråkare. Krisprofeterna befinner sig i den "gynnsamma" positionen att de genom att hänvisa till erfarenheterna kan påvisa att det kapitalistiska systemet ("i sin nuvarande form") inte tillåter ett resurs- och miljöbevarande samhälle. Författarna till ROM IV har däremot inga erfarenheter att hänvisa till som bestyrker att det socialistiska systemet kan bevara resurserna och miljön (exemplen Kina och Cuba nämns bara i förbigående och i annat sammanhang). Det vore ytterst olyckligt om ROM IV's rykte skulle stå eller falla på denna fråga.

1) Svante Iger, Bariloche-modellen över mänskligheten framtid

Författarnas diskussion av kapitalism och socialism är alltför knapphändig för att tjäna som analys av de maktpolitiska förutsättningarna för införandet av den nya ordning, som de förespråkar. Än mindre antyder de hur modellens resultat kan kopplas till denna förändringsprocess. Är modellens roll (a) "att ge insikt åt förnuftiga politiker, drivna av sin idealism och på vars tänkande och beslut frågan om de nödvändiga samhällsförändringarna hänger?", (b) att sättas som "ett vapen i händerna på de förtryckta och fattiga massorna i deras kamp för befrielse och oberoende?", eller (c) att "bara föra den akademiska debatten om mänsklighetens framtid bland framtidskolonisatörerna vidare för ytterligare en omgång på de globala konferensarenorna?" (Iger, sid 5). Med hänvisning till (a) frågar sig Iger om "man verkligen (har) en sådan elitistisk uppfattning om den samhälleliga dynamiken mitt i all radikal retorik?" En annan tolkning av elitism, som bättre stämmer överens med definitionen i vår inledning, öppnar en fjärde möjlighet vad gäller ROM IV-modellens roll, (d) att tjäna som verktyg i den teknokratiska och förment opolitiska elitens strävan att övertyga politikerna om sin egen oumbärlighet, d v s en kombination av (a) och (c). Med tanke på den politiska situation som dominerar i periferin i allmänhet och i Latinamerika i synnerhet, är det inte troligt att författarna har vare sig alternativ (a) eller (d) primärt i åtanke. Då rapporten dessutom är alltför avancerad för andra än för skolade personer utgår alternativ (b) - åtminstone på kort sikt - och kvar återstår en akademisk produkt. Till detta skall dock läggas vår anmärkning ovan om rapportens möjliga roll som inspirationskälla för ytterligare modeller (och kanske även för sådana modeller som kan läsas, förstås och användas av bredare folkgrupper). Frågan om dessa nya modeller i sin tur kan bidra till att eliminera massornas beroende och misär kommer med stor sannolikhet att ställas igen.

17 COCOYOC-DEKLARATIONEN*

Denna deklaration är ingen strategi i egentlig mening utan påvisar snarare behovet av strukturella förändringar. Den har fått både en vid spridning och väckt gehör i internationella organ. Trettiotre deltagare vid symposiet i Cocoyoc, som representerar regeringar, FN och andra internationella organ och universitet, har antagit deklarationen i personlig kapacitet. Bland dem kan nämnas Samir Amin, Gamani Corea (UNCTADs generalsekreterare), Wassily Leontief, Rodolfo Stavenhagen och Maurice Strong (chef för UNEP). Texten, som är kort och kompakt, tål egentligen inte att sammanfattas utan bör läsas i sin helhet[1]. En systematisering av texten kan

* Cocoyoc-deklarationen, antagen av deltagarna vid UNEP/UNCTADs symposium om "Mönster i råvarutillgångarnas utnyttjande, miljövården och strategierna för utveckling", Cocoyoc, Mexico, 8 - 12 oktober, 1974

1) Distribueras utan kostnad av Sekretariatet för framtidsstudier, Fack, 103 10 Stockholm

dock försvaras och med hänsyn till den genklang den väckt, vore det fel att utesluta den ur gruppen "tunga strategier". Deklarationen sammanfattas i tre delar: Mänsklighetens belägenhet och dess orsaker; utvecklingsbegreppet med definition av grundläggande behov och självtillit; förslag till åtgärder.

17.1 Mänsklighetens belägenhet

"Det avgörande problemet i dag är inte absolut fysisk brist utan i stället en snedvriden ekonomisk och social fördelning samt ett felaktigt utnyttjande av tillgängliga resurser. Mänsklighetens belägenhet förklaras huvudsakligen av ekonomiska och sociala strukturer samt beteenden inom och mellan stater" (sid 2).

Detta tar sig följande uttryck:

(1) Under kolonialismen kom en övervägande del av den ekonomiska makten att koncentreras till en liten grupp stater. "Ännu i denna dag ligger åtminstone 3/4 av världens samlade inkomster, investeringar och tjänsteproduktion samt nästan all världens forskning i händerna på 1/4 av världens befolkning" (sid 2).

(2) "Lösningen av dessa problem kan inte överlämnas till marknadsmekanismernas självreglering. Den traditionella marknaden ställer resurser främst till deras förfogande som kan betala i stället för till dem som behöver resurser. Den stimulerar en konstlad efterfrågan och bygger in ett slöseri i produktionsprocessen, och t o m underutnyttjar resurserna. Inom det internationella systemet har de mäktiga staterna tillförsäkrat sig de fattiga ländernas råvaror till låga priser - så t ex sjönk priset på råolja markant mellan 1950 och 1970. De har också lagt beslag på hela förädlingsvärdet vid förädlingen av råvarorna och sedan sålt tillbaka industriprodukterna, ofta till monopolpriser.

Samtidigt har just det låga råvarupriset bidragit till att uppmuntra i-länderna att hänsynslöst och ohämmat använda importerade råvaror" (sid 2).

(3) Koncentrationen av råvaror till de rika länderna hindrar de fattiga staterna från att själva förfoga över sådana resurser, som krävs för utvecklingen, samt fördyrar råvarorna (detta strider mot "det låga råvarupriset" under (2), vilket förmodligen förklaras av prisskillnad på u- och i-landsråvaror - LB).

(4) "Den kolossala skillnaden i konsumtion per individ mellan den rika minoriteten och den fattiga majoriteten är viktigare än det relativa antalet individer när man skall värdera effekterna på de totala resurstillgångarna" (sid 3).

Dessutom bidrar brist på resurser bland de fattiga till en bibehållen snabb befolkningstillväxt, vilket "innebär att staternas demografiska problem förvärras om man undanhåller dessa medel till utveckling" (sid 3).

(5) Det låga råvarupriset bidrar till ökat tryck på miljön, ökad miljöförstöring och uppmuntran till slöseri och de rikas slit- och slängkultur. Effekten i u-länderna är i stället fortsatt fattigdom, som ofta har tvingat "människorna att med stor risk för jorderosion odla upp marginella områden och flytta in till de materiellt förfallna och överbefolkade städerna" (sid 3 - 4).

(6) "En överdriven tilltro till marknadsmekanismerna" med åtföljande svåra missförhållanden gäller även nationellt:

Erfarenheter från de senaste 30 åren visar att en ensidig inriktning på ekonomisk tillväxt, styrd av marknaden och genomförd av och för de mäktiga eliterna, får samma förödande resultat också inom u-länderna. De rikaste 5 % lägger beslag på hela vinsten under det att de fattigaste 20 % faktiskt blir ännu fattigare. På det lokala planet, såväl som på det internationella, förvärras den materiella fattigdomens missförhållanden genom att människorna saknar människovärde och delaktighet i utvecklingen, genom att de saknar all makt att besluta över den egna framtiden" (sid 4).

(7) Livsmedelskrisen 1973 - 74 var inte fråga om någon absolut brist utan förklarades av en orättvis fördelning av livsmedel till förmån för redan mycket välnärda människor. Som exempel nämns att spannmålskonsumtionen per capita i USA ökade mellan 1965 och 1974 med 159 kg - "nästan lika mycket som hela årskonsumtionen för en indier". Om de rika gav ifrån sig en liten del av sitt överflöd skulle hela underskottet i Asien uppvägas.

Av analysen ovan drar författarna följande slutsats:

"Ingenting kan bättre åskådliggöra i vilken utsträckning världsmarknadssystemet, som hela tiden verkat för att öka de rikas makt och välstånd och bibehålla de fattigas relativa utarmning, har sitt ursprung inte i opåverkbara fysiska omständigheter, utan i politiska förhållanden, till vilkas natur det just hör att de kan drabbas av radikala omkastningar och djupgående förändringar. På sätt och vis håller redan en ny ekonomisk ordning på att växa fram. Det gamla systemets kris kan också vara det rätta tillfället för ett nytt" (sid 5).

17.2 Utvecklingens innebörd

Utvecklingsbegreppet behöver omdefinieras. "Utveckling" bör inte vara en fråga om att utveckla materiella ting utan att utveckla Människan... Varje utvecklingsprocess som inte tillgodoser de grundläggande behoven (mat, bostäder, kläder, hälsovård och utbildning) - eller, än värre, som förhindrar att de tillgodoses - är en

parodi på utvecklingens idé" (sid 6). I frågan om tillväxt kontra fördelning menar författarna att:

"Trettio års erfarenhet av hoppet om att en snabb ekonomisk tillväxt, som gynnar ett fåtal, så småningom skall 'sippra ner' till folkets flertal, visar att denna väg är orealistisk. Därför förkastar vi den tanke, som säger: 'tillväxt först, därefter rättvis vinstfördelning'" (sid 6).

De ser i stället det primära målet för ekonomisk tillväxt vara att garantera förbättrade levnadsvillkor för de fattigaste grupperna i samhället, t ex de 40 % fattigaste. Utöver de grundläggande behoven inbegriper utveckling också:

"Frihet att uttrycka sig och att ta emot uttryck, rätten att ge och ta emot idéer och intellektuell stimulans,... att delta i skapandet av de egna grundläggande livsvillkoren samt att på något sätt bidra till utformandet av världens framtid. Framför allt inbegriper utveckling också rätten till arbete, varmed vi menar inte bara att ha arbete utan också att i arbetet finna självförverkligande, och rätten att inte behöva uppleva ett främlingskap p g a produktionsprocesser, som utnyttjar människor som vore de blott och bart verktyg" (sid 6 - 7).

Huvudfrågan måste dock vara att tillgodose de grundläggande behoven, men utvecklingsstrategin måste variera från land till land. I synnerhet förkastar författarna det enkelspåriga synsätt enligt vilket u-länderna måste följa den historiska utvecklingen i centrum. Därför är också begreppet "utvecklingsklyfta" irrelevant, ty "målet är inte att hinna i kapp, utan att tillförsäkra alla en livskvalitet med en produktionsbas, som är förenlig med kommande generationers behov" (sid 7).

Självtillit bör uppnås såväl på det internationella som på det nationella planet. Självtillit innebär inte självtillräcklighet och total isolering. Däremot betyder det självförtroende, förlitande till de egna resurserna och decentralisering av världsekonomin. Det är oförenligt med ekonomiskt beroende och "det utesluter beroende av främmande inflytanden och makt, vilka kan övergå till politiska påtryckningar. Det utesluter exploaterande system för handelsutbytet som berövar somliga länder de naturtillgångar de behöver för den egna utvecklingen" (sid 8). På det nationella planet kan det betyda ökat lokalt deltagande i ekonomin och i beslutsfattandet och "en tillit till folkets egna förmåga att skapa och utveckla nya resurser och tekniker". Självtillit förutsätter (eller leder till) "ofta djupgående ekonomiska, sociala och politiska förändringar av samhällsstrukturen... (det) kan också innebära att man tillfälligt bryter sig ut ur det nuvarande ekonomiska systemet" (sid 9).

Den internationella maktstrukturen kommer att motsätta sig en utveckling mot självtillit med alla medel - genom upprätthållande av marknadsmekanismens ensidighet, ekonomisk påverkan, kreditåtstramningar, handelsblockader, ekonomiska sanktioner, användande av underrättelsetjänst i omstörtande syften, förtryck och terror, antirevolutionära ingripanden och t o m militära ingripanden i full skala.

"Till dem som överväger att bruka sådana metoder säger vi: 'Bort med fingrarna!' Låt andra stater upptäcka sin egen väg till en mera meningsfull tillvaro för sina medborgare'. Till dem som är - de ibland ovilliga - verktygen för sådana planer - forskare, affärsmän, poliser, soldater och många andra - skulle vi vilja säga: 'Vägra att låta er utnyttjas för ändamål, som syftar till att frånhända en annan nation rätten att utveckla sig själv'. Till de natur- och samhällsvetare, som hjälper till att utarbeta medlen för förtrycket skulle vi vilja säga: 'Världen behöver er förmåga för konstruktiva ändaål, för att utarbeta ny teknik som gynnar människan och som inte skadar miljön'" (sid 9 - 10).

17.3 Några förslag till konkreta åtgärder internationellt

"Ingenting kan bättre illustrera både behovet av att reformera nuvarande ekonomiska ordning och möjligheterna att göra detta än den kris som har uppstått på världsmarknaden under de senaste två åren. Den tredubbling av priserna på livsmedel, konstgödsel och industrivaror, som följt i inflationens spår, har hårdast drabbat de fattigaste människorna i världen" (sid 4).

Författarna ser en ny internationell ekonomisk ordning som en av förutsättningarna för utveckling - definierat enligt ovan. Följande konkreta punkter kan urskiljas:

(1) Naturtillgångar och miljö bör förvaltas i global skala, för att gynna dem som bäst behöver tillgångarna. Internationella organ bör upprättas för utvinnande av gemensamma tillgångar, i synnerhet ur haven och havsbotten.

(2) Ett internationellt skattesystem, tillsammans med medel som frigörs vid nedrustning, bör så småningom kunna ersätta de traditionella biståndsprogrammen. I avvaktan på detta rekommenderas att överföringarna till periferin, i synnerhet till de fattigaste länderna, ökar betydligt.

(3) Forskning bör mer inriktas på utveckling och nya utvecklingsmönster och "bör så långt det är möjligt utföras i de fattiga länderna och på så sätt bidra till att begåvningsflykten upphör och forskare från dessa länder vänder tillbaka" (sid 11). "Teknik som medför endast litet spill och slöseri bör ersätta teknik som skadar miljön" (sid 12).

"Vi uppmanar opinionsledare, lärare och andra med fostrande funktioner och alla intresserade organ att hjälpa till med att höja den allmänna medvetenheten om både orsaken till och det allvarliga i den kritiska belägenhet i vilken mänskligheten befinner sig. Det är varje människas rättighet att till fullo förstå det system han eller hon är en del av i egenskap av producent och konsument, som en av de miljarder som finns här på jorden. Varje människa har rätt att veta vem som skördar frukterna av hennes arbete, vem som gynnas av det hon köper eller säljer samt i vilken utsträckning hon förbättrar eller försämrar sin ärvda del av vår planet" (sid 13).

17.4 Kommentarer

Författarna varnar hela tiden för "hoten mot både 'de inre gränserna', d v s de grundläggande behoven, och 'de yttre gränserna', d v s vår planets naturtillgångar". De accepterar emellertid inte "undergångförutsägelsernas förtvivlan" men inte heller "en lättköpt optimism inför de tekniska utvecklingsmöjligheterna". Denna "neutralitet" skall inte jämställas med t ex IBRD I och Leontiefs rapport (låt vara att Leontief är en av deklarationens undertecknare), ty de förnekar såväl de fria marknadskrafterna som tillväxten som medel att nå fördelning. Analysen återspeglas inte i de föreslagna åtgärderna. Inte heller påvisar de hur dessa åtgärder skulle bidra till utveckling, enligt deras definition.

Analysen skall i sig själv ses som en strategi, i den meningen att den påvisar de orsaker till beroende och fattigdom som måste åtgärdas. Enligt den marxistiska analysen hyser de inga förhoppningar om att de, som i dag har den ekonomiska makten, frivilligt skall dela med sig av den och de finner det därför meningslöst att vädja till dessa maktgrupperingar att si och så måste de göra. Det är en svaghet i den marxistiska analysen att man så sällan ger direktiv för övergången till det socialistiska samhället. Men det är en styrka att inse att skrivbordsstrategier, som syftar till strukturella förändringar, är utopiska.

FÖRKORTNINGAR

AT	anti-tillväxtförespråkare
Bfs	"Blueprint for Survival"
BNP	bruttonationalprodukt
Cocoyoc	Cocoyoc-deklarationen
CT	cirkelteoretiker
DD1	First Development Decade (FNs första utvecklingsårtionde, 1960-talet)
DD2	Second Development Decade (FNs andra utvecklingsårtionde, 1970-talet)
FN	här körkortning för FN-rapporten "Världsekonomins framtid"
IBRD	International Bank of Reconstruction and Development (Världsbanken, Washington)
IBRD I	Pearson-rapporten "Partners in Development"
IBRD II	"Redistribution with Growth"
IDA	Institute for Defense Analysis
IDS	Institute of Development Studies, Sussex
IDS	International Development Strategy (FNs internationella utvecklingsstrategi)
ILO	International Labour Organization (Internationella arbetsorganisationen, Geneve)
ILO I	ILO-rapporten "Arbete, tillväxt och basbehov"
ILO II	ILO-rapporten om Kenya, "Arbete, inkomster och jämlikhet"
IMF	International Monetary Fund (Internationella valutafonden, Washington)
ISS	Institute for Strategic Studies, London
IUD	Intra-uterine device (preventivmedel, spiral)
KP	krisprofeter
LF	lagomförespråkare
MIT	Massachusetts Institute of Technology

MNF	multinationella företag (se även TNF)
NEO	nya ekonomiska världsordningen
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, Paris)
OF	oberoendeförespråkare
ROM I	Rom-klubbens första rapport, "Tillväxtens gränser"
ROM II	Rom-klubbens andra rapport, "Mänskligheten vid vändpunkten"
ROM III	Rom-klubbens tredje rapport, "Att skapa en ny världsordning"
ROM IV	"Katastrof eller nytt samhälle"
SDR	Special Drawing Rights (speciella dragningsrätterna)
SRI	Stanford Research Institute
TF	tillväxtförespråkare
TNF	transnationella företag
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development (FNs konferens för handel och utveckling, Genève)
UNEP	United Nations Environment Programme (FNs miljöprogram, Nairobi)
UNICEF	United Nations (International) Children's (Emergency) Fund (FNs barnfond, New York)
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization (FNs organisation för industriell utveckling, Wien)

REFERENSER

Irma Adelman & Cynthia Taft Morris, Economic Growth and Social Equity in Developing Countries, Stanford Univ. Press, 1973

Gunnar Adler-Karlsson, Funktionssocialism, ett alternativ till kommunism och kapitalism, Prisma 1967

Harrying and Carrying Capacity, bidrag till befolkningskonferensen 1974, UD, Stockholm 1974

Lärobok för 80-talet, Prisma 1975

Inverted Utilitarianism or a New Way of Life in Developed Countries, RUC 1975

"Jordens resurser", Perspektiv på u-landsarbete, Studiematerial för SIDA-kurs

"Mot ett nytt kallt krig?", Rapport från SIDA, nr 8, 1975

"En ny internationell ekonomisk ordning?", Tiden, nr 9, 1975

"För ett ömsesidigt tillväxtmoratorium", Vår lösen, nr 6/7, 1974

Alfonso Aguilar, "Mot realistiska lösningar" i C R Hensman (ed), Från Gandhi till Guevara, Rabén & Sjögren, Stockholm 1971 (översättning av artikel i Latin America and the Alliance for Progress, MR, NY 1963)

Birgita Allard och Stig Lindholm, Lagom? - pressdebatten kring förslaget om ett annorlunda Sverige, UMIL, Stockholms Univ., rapport nr 9, 1976

Samir Amin, Den globala kapitalackumulationen, Rabén & Sjögren, Tema, 1974

The Class Struggle in Africa, Africa Research Group, reprint from Revolution, Vol 1, No 9, 1964

Neo-Colonialism in West Africa, Penguin 1973

The Theoretical Model of Capital Accumulation and of the Economic and Social Development of the World of Today, IDEP, Dakar, november 1971, mimeo

Jan Annerstedt och Rolf Gustavsson, Towards a New International Economic Division of Labor?, RUC, Viborg 1973

Giovanni Arrighi och John S Saul, Essays on the Political Economy of Africa, MR 1973

Robert E Baldwin, Ekonomisk utveckling och tillväxt, Rabén & Sjögren, Stockholm 1968

Paul Baran och Paul Sweezy, Monopoly Capital, MR 1966

W Beckerman, Leve tillväxten, Aldus, Stockholm 1975

Eskil Block och Sam Nilsson, Framtiden - hot eller löfte, Bonniers, Stockholm 1971

Lars Bondestam, Some Notes on African Statistics, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala 1973

K E Boulding, Economics as a Science, N Y 1970

Ian Bowen, Jämlikhetsproblemet, Prisma, Stockholm 1971

Lester Brown, Skördar för miljoner, W&W, Stockholm 1971

Jens Brøndum, "Tillväxtens gränser", Livskvalitet - människans levnadsvillkor i ett framtidsperspektiv, DsJu 1974:9, Stockholm 1974

A Buchan, Sju vägar till framtiden, Tema, Ystad 1970

Göran Bäckstrand och Lars Ingelstam, "How much is enough? - another Sweden", What now, the 1975 Dag Hammarskjöld Report, sid 44-54

"Inte bara bistånd - en replik i debatten om ett lagom Sverige", Ekonomisk debatt, nr 2 1976, sid 175-9

Hollis Chenery, "Growth and Structural Change" (skrift okänd) m fl, Redistribution with Growth, published for the IBRD and the IDS (Sussex), Oxford Univ Press 1974

B T G Chidzero, "An Agenda for Negotiation", Development dialogue, 1976:1

Cocoyoc-deklarationen, antagen av deltagarna vid UNEP/UNCTADs symposium om "Mönster i råvarutillgångarnas utnyttjande, miljövården och strategierna för utveckling", Cocoyoc, Mexiko, 8-12 oktober 1974; översatt av Sekretariatet för framtidsstudier i Solidaritet och överlevnad, dec 1974

H S D Cole m fl, Thinking about the Future. A Critique of the Limits to Growth, IDS, Sussex Univ Press, 1973

Barry Commoner, Science and Survival, N Y 1963

Mats Dahlkvist, Staten, socialdemokratin och socialismen, Verdandidebatt, Prisma, Lund 1975

H E Daly (red), Towards a Steady-State Economy, San Fransisco, 1973

Basil Davidson, Kan Afrika överleva?, Tema nova, Rabén & Sjögren 1976

Debatten kring tillväxtens gränser, Sekretariatet för framtidsstudier, Stockholm, december 1975

Maurice Dobb, Kapitalism, socialism och underutveckling, Tema, Rabén & Sjögren, Stockholm 1970

Gösta Ehrensvärd, Före - efter, Aldus, Stockholm 1971

Rolf Eidem och Carl Hamilton, artiklar i DN, 13.11 och 12.12 1975 och 21.1 1976

Employment, growth and Basic Needs: A One-World Problem, ILO, Genève 1976

Employment, Incomes and Equality: A Strategy for Increasing Productive Employment in Kenya, ILO Genéve 1972

Richard England och Barry Bluestone, "Ecology and Class Conflict", The Review of Radical Political Economists, vol 3, nr 4, 1971, sid 31-55

Eriksson m fl, Värld i förvandling, Natur & Kultur, Stockholm 1964

Richard Falk, The Endangered Planet, Random House, 1971

A Study of Future Worlds, North-Holland Publ Co, Amsterdam 1975

Yngve Feuk, artikel om UNCTAD IV, Arbetaren, nr 25/1976

Jay Forrester, World Dynamics, Wright-Allen Press, 1971

Anders Forsman, "En revolutionär fredsforskning", Kommentar, 2/68

Framtiden kräver, av sex aktiva socialdemokrater, Tidens förlag, 1974

Andre Gunder Frank, Kapitalism och underutveckling i Latinamerika, Cavefors 1970

Paulo Freire, Kulturell kamp för frihet, Gummesons förlag

Pedagogik för förtryckta, Gummesons förlag

Utbildning för befrielse, Gummesons förlag

J K Galbraith, Överflödets samhälle

Roger Garaudy, Att förändra världen och livet, Gummesons förlag, Falköping 1974

Johan Galtung, Ekologi och klasspolitik, Svenska freds- och skiljedomsföreningen, Stockholm 1974

"Alternative Life Styles in Rich Countries", Development dialogue, 1976:1, sid 83-96

The True Worlds: A Transnational Perspective, N Y 1976

Clifford Geertz, Kolonialism och jordbruksutveckling, Tema, Lund 1971

Tor Ragnar Gerholm, Futurum exaktum, Aldus, Stockholm 1973 (3:e uppl)

E Goldsmith, m fl, Till dem som vill överleva, PAN/ Norstedts, Stockholm 1972 (engelsa originalets titel: A Blueprint for Survival, 1972)

B Gosovic och J G Ruggie, "On the creation of a new international economic order: issue linkage and the Seventh Special Session of the UN General Assembly", International Organization, vol 30 No 2, 1976, sid 328-341

Reginald H Green och Ann Seidman, Unity or Poverty?, The Economics of Pan-Africanism, Penguin 1968

Rolf Gustavsson (red), Kapitalismens utveckling i Afrika, volym 1 och 2, BOC-universitetet, Cavefors, 1971

Carl Hamilton, replik i Ekonomisk debatt, nr 5, 1975, sid 338

"Svensk anpassning till ökad u-export", En samordnad svensk u-landspolitik, 1976

Economic Effects in Developing Countries of Donor - Imposed Conditions on Foreign Aid, Inst for International Economic Studies, Stockholms Universitet, Seminar Paper nr 58, juni 1976

David Harvey, A Question of Method for a Matter of Survival, Norma Wilkinson Memorial Lecture 1973, Univ of Reading

Teresia Hayter, U-hjälp som imperialism, Rabén & Sjögren

Lars Heikensten, Globala deklarationer, handlingsalternativ och räkneexempel - en inventering, SIDA/ Utr.byrån, 1976

Robert L Heilbroner, Människans framtid, Aldus 1975

Paul-Marc Henri, La force des faibles, Ed. Entente 1975

Amilcar O Herrera m fl, Catastrophe or New Society, Fundación Bariloche, Buenos Aires, Ottawa 1976

Björn Hettne (red), Världsordningen, resurserna och FN, Studentlitteratur, 1976

Hoten mot mänsklighetens överlevnad, Kyrkornas världsråd, översatt i Solidaritet och överlevnad, dec 1974

Thomas Hörberg, Internationella framtidsbilder, Sekretariatet för framtidsstudier, Stockholm, 1975

Svante Iger, Den svenska ekonomins internationalisering, Sekretariatet för framtidsstudier, Stockholm 1976

Bariloche-modellen över mänsklighetens framtid - referat och kommentarer, Sekretariatet för framtidsstudier, Stockholm 1976, stencil

International Development Strategy: Action Programme of the General Assembly for the 2nd UN Development Decade, UN Publication, Sales No E 71 A 2, 1970

Jackson m fl, A Study of the Capacity of the UN Development System, FN, 1969

Erich Jacoby, Människan och jorden, Rabén & Sjögren, 1971

Sten Johansson, "Syftar all vetenskap till kontroll?", Häften för kritiska studier, 1/1969

Urban Jonsson, Inkomstens betydelse för nutritionen hos låginkomstgrupper i u-länder, Göteborgs universitet, 1975

Herman Kahn, (tillsammans med Anthony J Wiener), År 2000 - världens utveckling under de närmaste tre decennierna, Beckmans, Stockholm 1969 (utkom på engelska 1967)

(Tillsammans med B Bruce-Briggs), Vad som komma skall..., Stockholm 1973 (utkom på engelska 1972)

Artikel och synpunkter i X80 - tankar om framtiden, från ett PLM-seminarium i Malmö, juni 1970, Bonniers, Stockholm 1971

Alexander King, Rapport om planetens tillstånd, The International Federation of Institutes for Advanced Study, 1976

Joyce Kolko, USA och världskapitalismens kris, Prisma 1976

Henry Kissinger, Strengthening the World Economic Structure, tal till Kansas City International Relations Council, 13 maj 1975

Kommentar, temanummer om Colombo-mötet, nr 8-9 1976

Koranen, Forum 1961

Arthur Koestler, Call-Girls

Per Kågeson, Slöseriets politiska ekonomi, Prisma 1975

Staffan Laestadius, replik i Ekonomisk debatt, nr 5 1975 sid 337

"Om förutsättningarna för en samordnad svensk u-landspolitik", En samordnad svensk u-landspolitik, sammanställning av bidrag från seminarium 31 mars 1976, SIDA, Utr byrån, 15 juni 1976

K Laidlaw, The Party's Over, World Development Movement, London 1975

Harold Laski, Vår tids revolution, Tidens förlag, Stockholm 1945

Wassily Leontief, "Structure of the World Economy", American Economic Review, 64(6), dec 1974

m fl, The Future of the World Economy - a study on the impact of prospective economic issues and policies on the international development strategy, FN 1976

Arthur Lewis, Measures for the Economic Development of Less Developed Areas, FN, N Y 1951

The Development Process, FN, N Y 1970

Arne Lie, Efter UNCTAD II, Världspolitikens dagsfrågor, Utrikespol.inst.,nr 6-7, 1968

Assar Lindbeck,"Den ovissa framtiden - en studie i anpassningsmekanismer", Ekonomisk debatt, nr 8, 1974

Sten Lindeberg, Energiframtider, Rabén & Sjögren, Stockholm 1975

Sven Lindqvist, Jord och makt i Sydamerika, Bonniers, Stockholm 1973

Jordens gryning, Bonniers, Stockholm 1974

Dennis L Meadows m fl, Tillväxtens gränser, en rapport utarbetad för Romklubbens projekt "Mänsklighetens situation", Bonniers,Stockholm 1972

John och Magda Cordell McHale, Human Requirements, Supply Levels and Outer Bounds, Aspen Institute for Humanistic Studies, Aspen, Colorado 1975

Robert McNamara, Address to the Board of Governors, Washington D C, September 1972

Meddelande från utredningsbyrån, SIDA. Ett flertal sådana meddelanden är relevanta här. Speciellt bör nämnas Patrik Engellau, Teorier om hur utvecklingen skall främjas, mars 1976

Mihajlo Mesarovic och Eduard Pestel, Mänskligheten vid vändpunkten. Den andra Rom-rapporten om människans situation, Bonniers, Stockholm 1975

Anthony R Michaelis, "Television from Space Satellite - A Solution to the Population Explosion", Mankind 2000 (ed Robert Jungk och Johan Galtung), Oslo 1969

A Mikesell, The Economics of Foreign Aid

E J Mishan, Ekonomisk tillväxt - till vilket pris?, W&W, Stockholm 1971

Barrington Moore, Reflections on the Causes of Human Misery and upon certain Proposals to Eliminate them, Beacon 1975

Gunnar Myrdal m fl, Social Policy and Planning in National Development, FN 1969

Världsfattigdomen, Rabén & Sjögren

Objektivitetsproblemet i samhällsforskningen, Stockholm 1968

Jämlikhetsfrågan i världsutvecklingen, prisföreläsning på Handelshögskolan i Stockholm den 17 mars 1975, Nobelstiftelsen, 1975

Curt Nicolin, Makt och ansvar, Askild & Kärnekull, Örebro 1973

Kwame Nkrumah, Neo-Colonialism, the Last Stage of Imperialism, International Publishers, N Y 1966

Handbook of Revolutionary Warfare, Int Publ, N Y 1968

Klasskamp i Afrika, Aurora, Stockholm 1973

W D Nordhaus, World Modelling from the Bottom Up, 1974

Bertil Odén, "Globala räkneexempel", Rapport från SIDA, nr 2, 1975

Göran Ohlin, "Den nya ekonomiska världsordningen", En samordnad svensk u-landspolitik, op.cit.

Kåre Olsson, "Resurser och standard", Humanekologi nr 2, 1976, utgiven i samband med ARARAT-utställningen i Stockholm

Åke Olsson, Anpassning eller förnyelse?, Liber 1977

Hasan Ozbekhan, "The Role of Goals and Planning in the Solution of the World Food Problem", Mankind 2000, op.cit.

Surendra J Patel, Collective Self-Reliance of Developing Countries, UNCTAD (mimeo)

C Payer, The Debt Trap, Penguin 1974

Lester Pearson f fl, Den internationella utvecklingspolitiken, rapport från en kommission tillsatt av Världsbanken, W&W, Halmstad 1971

The Planetary Bargain, proposals for a New International Economic Order to Meet Human Needs, Aspen Institute, Aspen 1975

Raúl Prebisch m fl, Towards a Global Strategy of Development, FN, N Y 1968

C Pritchard, Half the Loaf!, The Church of Scotland, Edinburgh 1975

Walter Rodney, How Europe Underdeveloped Africa, Tanzania Publ House, Dar es Salaam 1972

Lars Rudebeck, Guinea-Bissau, A Study of Political Mobilization, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala 1974

Andrej Sacharov, Alternativ till världens undergång - tankar om framåtskridande, fredlig samexistens och intellektuell frihet, Aldus, Stockholm 1969 (utkom första gången 1968)

Åke Sandberg, En fråga om makt, Prisma, Stockholm 1975

Hernán Santa Cruz, "Comments on the Rio Project", Development dialogue, 1976-2, published by the Dag Hammarskjöld Foundation, Uppsala

S Schwarz, "Apokalyps och Karisma", Än se´n då..., Föreningen för framtidsstudier, Ingenjörsförlaget, Stockholm 1974

Science and Technology for Development: Proposals for the 2nd UN Development Decade, UN, N Y 1970

Ota Sik, "Demokratisk och socialistisk plan och marknadshushållning. En empirisk modell för 1980-talet", X80-tankar om framtiden, op.cit.

Mats Sundgren, Stig Andersson, Jan-Olof Pettersson, Revolution i cirkel, Portugal 1249-1976, Liber, Stockholm 1976

J Swift, "Flaws in the Blueprint", New Scientist, 10.2.72

J R D Tata, A Strategy for Survival, Nobelsymposium, 14 ed, Stockholm 1970

Jan Tinbergen m fl, Towards Accelerated Development, FN, ca 1967

Utvecklingsplanering, Aldus, Stockholm 1967

Towards a Better International Economic Order, föreläsning vid UNITAR, 27 maj 1970

"International Planning of Peaceful Economic Development", Mankind 2000, op.cit.

(coordinator), RIO - Reshaping the International Order, A report to the Club of Rome, N Y 1976

Trends in Developing Countries, 1973, Världsbankens årliga publikation

UNCTAD: Impact on Employment of International Policy Measures in the Field of Trade and Development, Genève 1975 (mimeo)

US Foreign Agricultural Trade Policy, US Senate Hearings, Washington D C, mars 1973

Peter Wallensten, Structure and War, Uppsala 1973

David Wirmark (ed), The Rich and the Poor, Bokförlaget Folk och Samhälle, u å

World Population Prospects, 1970-2000, as assessed in 1973, Pop Div Dept of Economic and Social Affairs of the UN, N Y 1975

Manne Wängborg, "Vad som komma skall... eller?", Än se'n då, op cit

G Zacharias och J Öqvist, Skarpnäck, USA, Stockholm 1974

S I D A
Utredningsbyrån

FÖRTECKNING

Aug 1977

Utredningsbyråns Meddelanden (M) och Konsultarbeten (K)

Resultatvärdering nr:		Medd. nr:
1	Sammanfattning av en studie över genomförande och kontroll av ett decentraliserat program för hälsocentraler på landsbygden i Tanzania. Förf: William P Mayer, 9 s (Aug 1974)	66 M
2	Sammanfattning av 1974 års utvärderingsrapport om CADU och EPID i Etiopien. Förf: Dagnachew Yirgou et al, 32 s (Aug 1974)	69 M
3-5	Vattenförsörjning i Östafrika - tre vetenskapliga studier i sammandrag, 39 s (Sep 1974)	70 M
	3) Preliminary Results of an Impact of Rural Water Supply Schemes built by Self-help. Förf: G Tschanner och M Mujwahuzi, Dar es Salaam	
	4) Evaluation of the Development Impact of Rural Water Supply Projects in East African Villages. Förf: Dennis Warner	
	5) Impact and Economics of Community Water Supply. A Study of Rural Water Investment in Kenya. Förf: I D Carruthers	
6	Personalbistånd i Tanzania. Effektivitet och utländsk personal inom det tanzaniska vattenförsörjningsprogrammet. Förf: Göran Hydén, Pius H Mallya, Ngasamiaku Mtalo och Habib J Nyundo 14 s (Okt 1974)	71 M
7	Bönderna i Mpiji-dalen. Kibaha Farmer's Training Centre. Tanzanias Kustregion 1965-68. Förf: Anita Francke, 33 s (Nov 1974)	74 M
8	Sammanfattning av en preliminär rapport om Mtu ni Afya, masshälsokampanjen i Tanzania. Förf: Budd L Hall och C Zikambona, 29 s (Dec 1974)	73 M
9	Finansiering av småindustriutveckling. Forskningsprojekt utfört av Världsbanken i samarbete med SIDA. Förf: D Kochav, H Bolin, K Di Tullio, I Roostal, N Wahl, 25 s (Jan 1975)	75 M

10	Landsbygdsutveckling i Bangladesh, kommenterad sammanfattning av aktuella skrifter och utredningar. Förf: Bo Kage Carlsson, 60 s (Feb 1975)	77 M
11	Aktionsevaluering - en alternativ evalueringsmetod inom småindustriprogrammet i Kenya. Förf: Hans Kristensen, Institutet för Utvecklingsforskning i Köpenhamn, 19 s (Mar 1975)	76 M
12	Konflikter inom landsbygdsutvecklingen i Etiopien - en sammanfattning av Ethiopia Political Contradiction in Agricultural Development. Förf: Michael Ståhl, 22 s (Mar 1975)	78 M
13	Tanzanias bank för landsbygdsutveckling - en nordisk utvärdering i sammanfattning, november 1974. Förf: K E Svendsen, H Westman, R Sörum, L Wohlgemuth, 26 s (Mar 1975)	80 M
14	Arbetsintensiva metoder inom vägbyggnadsverksamhet. Världsbankstudie i sammanfattning av Claes Croner. 58 s (Apr 1975)	81 M
15	När elektriciteten kom till byn - sammanfattning av en studie om landsbygdselektrifiering i Kenya. Förf: Anders Hjort, 26 s (Jun 1975)	82 M
16	Vart tar alla studenter vägen ...? sammanfattning av en studie rörande zambiska sekundärskoleelevers arbetsmarknadssituation efter avslutad utbildning. Harry Svensson, 25 s (Jul 1975)	83 M
17	En sammanfattning av Tanzanias utvecklingspolitik - mål och resultat 1967-74. Förf: Reginald Green, 26 s (Jul 1975)	84 M
18	En sammanfattning av WHAT NOW för en alternativ utveckling. Sammandrag av The 1975 Dag Hammarskjöld Report on Development and International Cooperation 15 s (Aug 1975)	85 M
19	Den växande fattigdomen i Indien - skiss till en analys av Indiens utvecklingspolitik. Förf: Göran Djurfeldt och Staffan Lindberg, 18 s (Aug 1975)	86 M
20	Seger över smittkopporna eller vi kan - bara vi vill. En sammanfattning om mänsklighetens kamp mot smittkopporna 15 s (Sep 1975)	87 M
21	Sammanfattning av VAD STYR VALET AV PROJEKT I U-LÄNDER? Förf: Lars-Erik Birgegård 23 s (Okt 1975)	88 M
22	Sammanfattning av studier över HYBRIDMAJSENS SPRIDNING I KENYA. Förf: John D Gerhart resp Olof Hesselmark, 19 s (Okt 1975)	93 M
23	SOMALIAS KAMP FÖR UTVECKLING. Förf.: Christer Krokfors. 32 s. (Nov -75)	90 M

Resultatvärd. nr		Medd nr
23	SOMALIAS KAMP FÖR UTVECKLING. Förf: Christer Krokfors, 32 s (Nov 1975)	90 M
24	SKOGSUTVECKLING I TUNISIEN. En problembeskrivning efter en utvärdering i april 1975 av ett FAO/SIDA-stött skogsutvecklingsprojekt. Förf: Christian Andersson, 11 s (Mar 1976)	95 M
25	"VI FLYTT!" - BYUTVECKLING I TANZANIA 3 ögonvittnesskildringar från den genomgripande omflyttningen i Tanzania. Förf: Jan Rudengren, Gunnar Lindgren och John E More, 29 s (Apr 1976)	99 M
26	En sammanfattning av tre studier om KOOPERATION I KENYA, TANZANIA och ZAMBIA. Förf: Rune Forsberg 42 s (Jun 1976)	101 M
27	FRÅN BYSAMVERKAN TILL FOLKKOMMUN: KOOPERATION I KINA UNDER 100 ÅR. Sammanfattning av en rapport av Gerald Hultcrantz, Håkan Lindhoff 39 s (Jun 1976)	100 M
28	EN ANNORLUNDA SKOLFORM. BRIGADERNA I BOTSWANA. Förf: Agneta Halldén, 19 s (Jun 1976)	103 M
29	Kopparprisernas betydelse för den ekonomiska utvecklingen i Zambia. Förf: Tore Linné-Eriksen 110 s (Jun 1976)	102 M
30	BRALUP - en forskningsinstitution i Tanzania. Förf: Fred Hedkvist, 29 s (Aug 1976)	108 M
31	Svenska biståndsarbetare ser tillbaka på sina erfarenheter i u-land. En postenkätundersökning av Magnus Stiernborg och Françoise Strömberg 103 s (Aug 1976)	110 M
32	KVINNOR I ARBETE EFTER YRKESSKOLAN. En undersökning av hur utbildningen vid yrkesskolan i Hamman-Lif, Tunisien, påverkar kvinnornas ekonomiska och sociala situation. Förf: Svea Örnstedt (Sep 1976)	111 M
33	HARAMBEE - en rörelse på gräsrotsnivå. Förf: Ingrid Åberg, 25 s (Sep 1976)	112 M
34	PERSONALBISTÅND - en resultatredovisning Förf: Jan Rudengren (30 september 1976)	116 M
35	SOMALIAS NOMADER BLIR BOFASTA. Förf: Claes Olsson. 20 s (Dec -76)	119 M
36	REGIONPLANERING I TANZANIA Personliga intryck och kommentarer från några svenskar som arbetat i Tanzania. 79 s (Feb -77)	121 M
37	DET INDISKA 20-PUNKTSPROGRAMMET - UTVECKLINGSPOLITIK ELLER PROPAGANDA? Förf. Göran Djurfeldt och Staffan Lindberg, 25 s (Apr -77)	122 M
38	ZAMBIA - HUR INDUSTRIPOLITIKEN PÅVERKAT DEN REGIONALA OBALANSEN OCH DEN SOCIALA OJÄMLIKHETEN. Förf: M R Bhagavan, 76 s (Jun -77)	124 M